

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО, ШУМАРСТВО И ВОДОСТОПАНСТВО
ТЕЛО ЗА УПРАВУВАЊЕ СО ИПАРД

**ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ИПАРД ПРОГРАМАТА
2014-2020 ЗА 2023**

(во согласност со Член 59 од Секторската спогодба)

мај, 2024

Содржина:

1. Кратко резиме	6
2. Измени во општите услови за спроведување на ИПАРД Програмата 2014-2020	8
2.1 Политичка и институционална рамка	8
2.2 Макроекономска состојба	10
2.3 Демографска состојба	12
2.4 Земјоделско производство и економија	13
2.5 Промени во националните и секторски политики	23
2.6 Шеми на национална поддршка	23
3. Оцена на напредокот во спроведувањето на целите, приоритетите, мерките и групите на инвестиции 25	
3.1 Резиме на стратешката рамка на ИПАРД Програмата 2014-2020	25
3.2 Анализа на напредокот во спроведување по мерки	25
3.2.2 Мерка 3 – Инвестиции во физички средства за преработка и маркетинг на земјоделски и рибни производи	32
3.2.3 Мерка 7 – Диверзификација на земјоделски стопанства и развој на бизниси	34
3.3 Географска анализа на спроведувањето на ИПАРД Програмата	36
4. Преземени активности за подобрување на квалитетот и ефикасноста на спроведувањето на ИПАРД Програмата	40
4.1 Преземени активности од страна на Телото за управување со ИПАРД	40
4.2 Активности превземени од страна на НАО и УС	42
4.3 Активности превземени од страна на ИПАРД Агенцијата	57
4.4 Извештај за работењето на Комитетот за следење на ИПАРД	62
4.5 Евалуација на ИПАРД Програмата	62
4.6 Употреба на техничка помош	63
4.7 Активности за вклучување на засегнатите страни во спроведувањето на ИПАРД	64
4.8 Публицитет и информирање за спроведувањето на планот за комуникација	66
5. Финансиски табели кои ја покажуваат поддршката на Унијата, националната поддршка и вкупните трошоци по мерка и сектор	71
6. Координација на ИПАРД фондовите со националното финансирање, други ИПА компоненти, МФИ и донаторска помош	73
a. Механизми и активности за координација на ИПАРД	73
b. Комплементарност на ИПАРД помошта со националното финансирање	73
c. Комплементарност на ИПАРД помошта со други ИПА компоненти	74
d. Комплементарност на ИПАРД помошта со други МФИ и донаторска поддршка	74
7. Заклучоци од спроведувањето во 2023 година	75

Листа на табели:

Табела 1: Главни макроекономски индикатори.....	11
Табела 2: Дел од популацијата над 65 години (во%).....	12
Табела 3: Земјоделски површини по категории на користење во 000 хектари	14
Табела 4: Број на земјоделски стопанства и расположлива површина по стопанство.....	15
Табела 5: Ожнеана површина под житарици во Ха	15
Табела 6: Ожнеана површина под сточна храна во Ха.....	15
Табела 7: Ожнеана површина под индустриски култури во Ха.....	16
Табела 8: Набрана површина под градинарски култури во Ха.....	16
Табела 9: Производство на овошје во тони	16
Табела 10: Лозови насади (површина) и производство на грозје (вклучително и трпезно)	17
Табела 11: Број на грла	17
Табела 12: Производство на месо во тони.....	17
Табела 13: Производство на млеко во 000 литри	17
Табела 14: Просечна нето плата по вработен во €	18
Табела 15: Вработени во земјоделство, шумарство, рибарство и преработка на храна	18
Табела 16: Трговија и трговија со земјоделски и рибни производи 2019-2023 (во милиони €).....	19
Табела 17: Преглед на трговијата со основни земјоделски и прехранбени производи за.....	22
Табела 18: Суми на поддршка (во милиони €) преку Програмата за финансиска поддршка	23
Табела 19: Суми на поддршка (во милиони €) преку Програмата за рурален развој.....	24
Табела 20: Буџет со ЕУ придонес по мерки 2014-2020, во €.....	25
Табела 21: Преглед на спроведувањето на ИПАРД по јавни повици на крај на 2023 година.....	26
Табела 22: Показатели на квалитетот на спроведување (заклучно со 31.12.2023).....	27
Табела 23: Мерка 1 – барања по јавен повик.....	27
Табела 24: Преглед на баратели по правен статус.....	29
Табела 25: Преглед на барања по приоритетен сектор во мерка 1	30
Табела 26: Мерка 3 – барања по јавен повик	32
Табела 27: Преглед на барања по приоритетен сектор во мерка 3.....	33
Табела 28: Мерка 7 – барања по јавен повик	34
Табела 29: Преглед на барања по приоритетен сектор во мерка 7.....	35
Табела 30: Преглед на барања по општини	37
Табела 31: Финансиско спроведување на ИПАРД Програмата 2014-2020	71
Табела 32: Годишни исплати кон корисниците во 2023.....	71
Табела 33: Кумулативни исплати кон корисниците	72
Табела 34: Финансиски перформанси (јавни трошоци (ЕУ + национални трошоци) наспроти последниот одобрен финансиски план).....	72

Листа на прикази:

Приказ 1: Структура на вкупната популација по старосни групи во 2010 и 2021	13
Приказ 2: Бруто додадена вредност во земјоделството по региони, 2021.....	14
Приказ 3: Развој на трговија со земјоделски производи за 2019-2023 во милиони €.....	19
Приказ 4: Преглед на податоци за увоз, извоз и трговски биланс (во мил. €) со ЕУ-28 за 2018 и ЕУ-27 за 2020-2023	20
Приказ 5: Преглед на барања по вредност на инвестицијата во мерка 1.....	27
Приказ 6: Поделба по производни капацитети на барателите во растителното производство:	28
Приказ 7: Преглед на барања по тип на инвестиции во мерка 1.....	32
Приказ 8: Преглед на барања по вредност на инвестициите во мерка 3.....	33
Приказ 9: Преглед на барања по тип на инвестиции во мерка 3.....	34
Приказ 10: Преглед на барањата по вредност на инвестијата во мерка 7.....	35
Приказ 11: Преглед на барања по тип на инвестиции во Мерка 7.....	36
Приказ 12: Преглед на барања по статистички региони.....	36
Приказ 13: Преглед на вкупните јавни трошоци по статистички региони.....	37

Листа на кратенки

Чл.	Член
БП	Бизнис План
ГД АГРИ	Генерален Дирекорат за земјоделство и рурален развој
ЕК	Европска Комисија
ЕУ	Европска Унија
ЕРЗС	Единствен регистар на земјоделски стопанства
БДП	Бруто домашен производ
БДВ	Бруто додадена вредност
Ха	Хектари
ИПАРД	Инструмент за претпристапна помош за рурален развој
ИПАРД Агенција	АФПЗРР – Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и рурален развој
М 1	Инвестиции во физички средства на земјоделски стопанства - Мерка 1,
М 3	Инвестиции во физички средства за преработка и маркетинг на земјоделски и риболовни производи - Мерка 3
М 7	Диверзификација на фармите и развој на бизнисот - Мерка 7
М 9	Техничка помош - Мерка 9
ТУ	Тело за управување со ИПАРД
МАФА	Повеќегодишен договор за финансирање
МАФФ	Повеќегодишна рамка за финансирање
МЗШВ	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство
МК	Комитет за следење на ИПАРД 2014-2020
МИПД	Повеќегодишен индикативен плански документ
МФ	Министерство за финансии
МЖСПП	Министерство за животна средина и просторно планирање
УС	Управувачка структура
НАО	Национален службеник за авторизација
НБРСМ	Национална банка на Република Северна Македонија
АПРЗ	Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството
НСЗРР 2014-2020	Национална стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020
НВО	Невладини организации
НФ	Национален фонд
Бр.	Број
УЈП	Управа за јавни приходи
СД	Секторски договор
ДЗИ	Државен земјоделски инспекторат
ДЗС	Државен завод за статистика
ВЈТ	Вкупно јавни трошоци
ТПП	Технички предлог проект

Предговор

Годишниот извештај за имплементација на ИПАРД Програмата 2014-2020 е подготвен во согласност со член 59 (4) од Секторскиот договор: Извештаите од ставовите (1) и (2) се испраќаат, по испитување и одобрување од ИПАРД. II комитет за следење, **до НИПАК за доставување до Комисијата** со копии до НАО и Ревизорското тело.

Како што е наведено во член 59(1) од Секторскиот договор, до 30^{ти} јуни секоја година по целата календарска година на спроведување на ИПАРД II Програмата, Телото за управување со ИПАРД ќе го поднесе извештајот за спроведување на ИПАРД II во 2021 година до 30^{ти} јуни 2023 година во согласност со услови утврдени со Секторскиот договор. Активностите за подобрување ги опфаќаат аспектите на спроведувањето на Програмата во 2022 година.

Географската примена на ИПАРД Програмата 2014-2020 се однесува на целата територија на Република Северна Македонија.

1. Кратко резиме

ИПАРД Програмата за програмскиот период 2014-2020 беше одобрена на 13 февруари 2015 година со Одлука на Комисијата В (2015) 760. Првата модификација на Програмата беше одобрена со Одлуката С (2019) 6038 на Комисијата. Од почетокот на имплементацијата на Програмата претрпе пет модификации. Последната, петта модификација на Програмата беше одобрена во јуни 2023 година со Одлуката на Комисијата С (2023) 4537.

Индикативните максимални износи на придонесот на Европската унија за имплементација на ИПАРД Програмата во рамките на ИПА II се утврдени на следниов начин:

Година	Индикативна сума						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Вкупно	5.000.000	5.000.000	5.000.000	6.000.000	10.000.000	14.000.000	15.000.000

ИПАРД Програмата 2014-2020 обезбедува поддршка преку пет мерки (четири од нив акредитирани во програмскиот период 2007-2013):

1. Инвестиции во физички средства на земјоделски стопанства – Мерка 1,
2. Инвестиции во физички средства за преработка и маркетинг на земјоделски и рибни производи – Мерка 3;
3. Инвестиции во рурална јавна инфраструктура – Мерка 5 (акредитација уште не е добиена поради недостаток на човечки капацитети во ИПАРД Агенцијата);
4. Диверзификација на фармите и развој на бизниси – Мерка 7;
5. Техничка помош – Мерка 9.

Имплементацијата на Програмата започна во април 2017 година. До крајот на 2022 година објавени се девет јавни повици, дел од нив за различни ИПАРД мерки:

1. Јавен повик 01/2017 за поднесување на барања по мерка 1, 3 и 7;
2. Јавен повик 01/2018 за поднесување на барања по мерка 3,
3. Јавен повик 02/2018 за поднесување на барања по мерка 1
4. Јавен повик 01/2019 за поднесување на барања по мерка 7,
5. Јавен повик 02/2019 за поднесување на барања по мерка 3,
6. Јавен повик 01/2020 за поднесување на барања по мерка 1,
7. Јавен повик 01/2021 за поднесување на барања по мерка 7,
8. Јавен повик 01/2022 за поднесување на барања по мерка 3,
9. Јавен повик 01/2023 за поднесување на барања по мерка 3.

Имајќи предвид голем број раскинати договори и со оглед на времето и средствата кои преостануваат за реализација на Програмата, последниот јавен повик беше објавен во 2023 година.

ИПАРД барања по јавни повици:

Јавен повик	Поднесени барања	ЕУ придонес	Одобрени барања	ЕУ придонес	Платени барања	ЕУ придонес
01/2017	1.648	72.329.985	900	15.949.967	866	13.187.960
01/2018	65	15.306.651	39	6.496.155	37	6.292.029
02/2018	1.099	18.335.969	640	6.420.497	593	5.470.302
01/2019	261	43.821.070	80	6.470.773	70	4.682.633
02/2019	61	16.763.734	48	8.578.991	40	6.394.758

01/2020	748	21.011.113	456	6.318.517	385	3.442.355
01/2021	250	32.490.820	115	9.417.564	74	3.324.473
01/2022	42	9.178.901	28	2.947.876	23	1.876.102
01/2023	58	6.485.806	14 ¹	1.952.138	/	/
Вкупно	4.232	229.238.243	2.320	64.552.478	2.088	44.670.612

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2023, 2024

ИПАРД Агенцијата успеа да го договори целиот финансиски плик на Програмата до крајот на 2022 година. Имајќи го предвид откажувањето на договорите (на барање на корисниците), договорените износи се ставени на располагање за нови договори. Имајќи го предвид правилото „Н+3“, притисокот за искористување на средствата од Програмата сега се префрла кон самите корисници (за забрзување на инвестициите и поднесување барање за плаќање) и Секторот за одобрување на плаќања во ИПАРД Агенцијата.

Досегашното искуство покажува дека засегнатите страни во македонскиот земјоделски и рурален сектор имаат висок интерес за искористување на можностите од ИПАРД Програмата. Придонесот на ЕУ на поднесените проекти е повеќе од 3 пати поголем од расположливите средства во Програмата.

Воведувањето на задолжителна комплетност на барањата се покажа како многу продуктивно за спроведување на Програмата и резултираше со намалување на времето потребно за обработка/склучување договори на барањата.

Јавен повик	Објавен во месец	Договор склучен во месец	Потребно време за одобрување
01/2017 (М 1, М 3 и М 7)	Април 2017	Август 2018	15 месеци
01/2018 (М 3)	Ноември 2018	Април 2019	4 месеци
02/2018 (М 1)	Декември 2018	Август 2019	6 месеци
01/2019 (М 7)	Октомври 2019	Јули 2020	7 месеци
02/2019 (М 3)	Декември 2019	Септември 2020	7 месеци
01/2020 (М 1)	Фебруари 2020	Јануари 2021	10 месеци
01/2021 (М 7)	Јули 2021	Фебруари 2022	5 месеци
01/2022 (М 3)	Јули 2022	Ноември 2022	3 месеци
01/2023 (М 3)	Август 2023	Декември 2023	3 месеци

Извор: Тело за управување со ИПАРД, Систем за следење, 2024

¹ ИПАРД Агенцијата сеуште одобрува барања.

2. Измени во општите услови за спроведување на ИПАРД Програмата 2014-2020

2.1 Политичка и институционална рамка

Извештајниот период се карактеризира со интензивни напори кои водат до почеток на процесот на пристапни преговори. Одржувањето на првата меѓувладина конференција во јули 2022 година беше историски момент и означи нова фаза од процесот на пристапување во ЕУ за Северна Македонија. Ова беше јасно признание за македонската решеност да ги спроведе реформите поврзани со ЕУ. Процесот на преговори за пристапување во ЕУ со Северна Македонија се води во согласност со ревидираната методологија за проширување и со барањата утврдени во преговарачката рамка, кои имаат уште посилен фокус на основите (кластерот 1) на процесот на пристапување.

Во 2023 година, Северна Македонија одигра активна улога во сложен геополитички контекст за време на нејзиниот мандат како претседавач со Организацијата за Безбедност и Соработка во Европа (ОБСЕ).

Во однос на политичките критериуми, Северна Македонија продолжи со напорите за зајакнување на демократијата, додека се соочи со значителни предизвици во областа на владеењето на правото. Генерално, правната рамка останува погодна за одржување на демократски избори во Северна Македонија. Сепак, не беше постигнат напредок за решавање и имплементација на извонредните препораки од канцеларијата за демократски институции и човекови права на ОБСЕ и Венецијанската комисија. Како што постојано беше споменато во претходните извештаи, изборното законодавство треба сеопфатно да се ревидира за да се решат недоследностите на навремен, инклузивен и транспарентен начин.

Работата на парламентот беше нарушена со политичка поларизација, која дополнително се продлабочи, одложувајќи го усвојувањето на многу реформски закони и важни назначувања. Прекумерна, а понекогаш и несоодветна употреба на брзите процедури и на процедурата за „знамето на ЕУ“, во некои случаи поради недостаток на консултации и лошо планирање на законодавниот календар. Парламентарниот надзор над извршната власт редовно се вршеше преку пратенички прашања до министрите, а во исто време надзорот врз разузнавачките служби останува слаб.

Во однос на реформата на јавната администрација, Северна Македонија сè уште не ја усвои ревидираната законска рамка за управување со човечки ресурси, која ги вклучува ревидираниот Закон за административни службеници, Законот за вработените во јавниот сектор и новите законски одредби за управување со највисоко ниво. Новата рамка треба да го подобри управувањето со човечките ресурси низ администрацијата и да помогне да се обезбедат вработувања, унапредувања и отпуштања врз основа на заслуги на сите нивоа, вклучително и високото раководство. Законодавството сè уште не ги прифатило препораките на Државната комисија за спречување на корупцијата за непотизам, кронизам и политичко влијание при регрутирањето на вработените во јавниот сектор и при назначувањето членови на надзорните и управните одбори.

Клучни датуми на процесот на пристапување на Македонија во ЕУ:

- јуни 2003 година: Самитот ЕУ-Западен Балкан во Солун ја потврди перспективата на ЕУ за Западен Балкан.

- март 2004 година: Земјата аплицира за членство во ЕУ.
- април 2004 година: Стапува на сила Спогодбата за стабилизација и асоцијација.
- декември 2005 година: Доделен е статус на земја кандидат.
- октомври 2009 година: Европската комисија за прв пат препорачува отворање на пристапните преговори.
- декември 2009 година: Безвизно патување во Шенген зоната за граѓаните на земјата.
- март 2012 година: Започна Пристапниот дијалог на високо ниво со Комисијата.
- ноември 2015: Европската комисија ја условува својата препорака со продолжување на имплементацијата на договорот од Пржино и значителен напредок во спроведувањето на „Итните реформски приоритети“.
- февруари 2018 година: Европската комисија ја усвои својата стратегија за „Кредибилна перспектива за проширување и зајакнат ангажман на ЕУ со Западен Балкан“.
- април 2018 година: Европската комисија препорачува Советот да одлучи да се отворат пристапните преговори со земјата во светло на постигнатиот напредок.
- мај 2018: Самитот ЕУ-Западен Балкан во Софија ја потврдува европската перспектива на регионот и поставува голем број конкретни активности за зајакнување на соработката во областите на поврзување, безбедност и владеење на правото.
- јуни 2018 година: Советот го утврдува патот кон отворање на пристапните преговори со земјата во јуни 2019 година, во зависност од постигнатиот напредок.
- февруари 2019 година: ЕУ е официјално известена за стапувањето во сила на договорот од Преспа.
- мај 2019 година: Европската комисија препорачува отворање на пристапните преговори.
- февруари 2020 година: Ревидирана методологија, претставена од Комисијата, за да се придвижи процесот на проширување со посилено политичко управување и на покредибилен, предвидлив, динамичен начин.
- март 2020 година: Членовите на Европскиот совет ја поддржаа одлуката на Советот за општи работи за отворање на пристапните преговори со Северна Македонија.
- јули 2020 година: Презентација на нацрт-преговарачката рамка до земјите-членки.
- октомври 2020 година: Комисијата предлага Економски и инвестициски план за поддршка и приближување на Западен Балкан до ЕУ.
- октомври 2021 година: Комисијата потврдува дека Северна Македонија продолжува да ги исполнува условите за отворање на пристапните преговори и се радува на одржувањето на првата Меѓувладина конференција што е можно поскоро.
- јули 2022 година: Меѓувладина конференција за пристапните преговори со Северна Македонија.
- декември 2023, одржани се последните состаноци од скрининг процесот. Значителен број на состаноци се одржаа во текот на 2023 година, со вклученост на 500 експерти од Европската Комисија и повеќе од 1000 експерти од Северна Македонија.

Институционалната рамка за спроведување на ИПАРД Програмата 2014-2020 година остана непроменета. Следниве органи и одговорни тела се назначени за управување и спроведување на Програмата:

- УС е одговорна за задачите на финансиско управување со помошта во рамките на ИПА, под одговорност на НАО (одговорности наведени во член 7 од Секторскиот договор). Конкретно, УС е задолжена за организирање на банкарските сметки, барање средства

од Комисијата, овластување трансфер на средства од Комисијата до оперативните структури или до крајните корисници и финансиското известување до Комисијата.

- Главните функции и одговорности на Телото за управување со ИПАРД се наведени во член 8 од Секторскиот договор и се фокусираат на мониторинг, евалуација, известување, координација и публицитет на ИПАРД Програмата.
- ИПАРД Агенцијата (одговорности наведени во член 9 од Секторскиот договор) ќе ги извршува, меѓу другото, следните задачи за спроведување и плаќање:
 - а. договарање на тендерски постапки, постапки за доделување грант, склучување договори што следува, и плаќање на, и наплата од, конечниот корисник
 - б. обезбедување дека НАО, Националниот фонд и Телото за управување со ИПАРД ги добиваат сите информации потребни за нивно извршување на нивните задачи;
 - в. избирање и проверка на операциите во согласност со критериумите и механизмите што се применуваат на ИПАРД програмите и усогласување со релевантните правила на Заедницата и националните правила;
 - г. спроведување на проверки за да се осигура дека декларираниите трошоци навистина се направени во согласност со важечките правила, производите или услугите се испорачани во согласност со одлуката за одобрување и дека барањата за плаќање од страна на крајниот корисник се точни. Овие проверки ги опфаќаат финансиските, административните, техничките и физичките аспекти на операциите, како што е соодветно;
 - д. објавување на повици за барања и објавување на условите за прифатливост;
 - ѓ. проверка на барањата за одобрување на проекти во однос на условите и условите за подобност и усогласеност со договорите вклучувајќи, каде што е соодветно, одредби за јавни набавки;
 - е. утврдување на договорните обврски во писмена форма помеѓу ИПАРД Агенцијата и крајните корисници, вклучувајќи информации за можни санкции во случај на непочитување на тие обврски и, каде што е потребно, издавање одобрение за започнување со работа;
 - ж. извршување на проверки на лице место за да се утврди прифатливоста пред и по одобрувањето на проектот;
 - з. последователни активности за да се обезбеди напредок на проектите што се спроведуваат;
 - с. известување за напредокот на мерките што се спроведуваат според индикаторите;
 - и. обезбедување дека крајниот корисник е запознаен со придонесот на Заедницата во проектот;

Во однос на институционалниот капацитет, не е постигнат значителен напредок во зголемувањето на персоналот во ИПАРД Агенцијата и Телото за управување со ИПАРД. Прашањето за човечки капацитет особено се одразува на доверување на нови мерки во Програмата (мерка на инвестиции во рурална јавна инфраструктура), а со тоа и на апсорпција на средства од ИПАРД Програмата.

2.2 Макроекономска состојба

Во однос на економските критериуми, Северна Македонија постигна одреден напредок и постигна добро ниво на подготвеност за развој на функционална пазарна економија. Во 2022

година, економијата беше тешко погодена од последиците од руската агресивна војна против Украина, што значително го забави нејзиното закрепнување по КОВИД кризата. Владата ги поддржа домаќинствата и бизнисите преку големи енергетски субвенции, даночни намалувања и насочена директна поддршка на приходите. Поради зголемувањето на даночните приходи поттикнати од инфлацијата и недоволното извршување на неколку категории расходи, дефицитот на општата влада остана под ревидираната цел. Капиталните расходи беа значително зголемени, но сепак не беа во однос на ревидираниот план. Соодносот на јавниот долг падна, но останува значително над нивото од пред КОВИД-2019 година. Централната банка дополнително ја заостри својата политика со оглед на сè уште зголемените инфлациски притисоци, кои почнаа постепено да се намалуваат кон крајот на 2022 година и потоа.

Табела 1: Главни макроекономски индикатори

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
БДП во милиони €	10.026	10.691	11.210	10.797	11.760	12.042	13.582
БДП по глава на жител во €	4.831	5.147	5.399	5.201	6.403	6.556	7.422
Стапка на раст на БДП (in %)	0,2	2,7	3,6	-4,5	4,0	2,4	1,0
Инфлација (in %)	2,4	0,9	0,4	2,3	4,9	18,7	9,4
Просечен курс (денар/€)	61,57	61,51	61,51	61,67	61,63	61,62	61,45
Стапка на невработеност (in %)	22,4	20,7	17,3	16,4	15,7	14,4	13,1
Извоз на добра и услуги во мил. €	5.019	5.872	6.433	5.781	6.923	8.300	8.323
Увоз на добра и услуги во мил. €	6.835	7.676	8.441	7.599	9.638	12.125	11.148
Трговски биланс во мил. €	-1.816	-1.804	-2.008	-1.818	-2.715	-3.825	-3.055
Трговски биланс во % од БДП	-18,0	-16,9	-17,97	-16,83	-23,08	-31,76	-22,49

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), Национална Банка на Република Северна Македонија (НБРСМ)

Според проценетите податоци, стапката на раст на бруто домашниот производ (БДП) во четвртиот квартал од 2023 година изнесува 0,9%. Во овој квартал од 2023 година, поголем пораст е забележан во секторите: Г- Градежништво за 5,5% и К- Финансиски и осигурителни дејности за 3,5%. Во четвртиот квартал од 2023 година, финалната потрошувачка на домаќинствата, вклучително и непрофитните институции кои им служат на домаќинствата, номинално се зголеми за 5,8%, а нејзиното учество во структурата на БДП изнесуваше 70,9%. Во истиот период, извозот на стоки и услуги номинално е зголемен за 0,1%, додека увозот на стоки и услуги е намален за 5,3%.

Намалувањето на стапката на невработеност во последните години се должи на повеќе фактори: мерките за стимулирање на вработеноста, политиката на привлекување странски директни инвестиции, како и зголемената емиграција (особено кај младата популација). Поддршката на платите и стимулирањето на потрошувачката, особено на домашните производи, беа едни од главните мерки за поддршка за време на кризата. Воведувањето на Законот за минимална плата (18.000 денари во март 2022 година) и нејзиното зголемување во три наврати (22.500 денари во декември 2023 година), меѓу другите фактори, доведоа до зголемување на просечната плата во државата (39.500 денари во декември 2023 година). Законот за минимална плата се применува и за вработените во приватниот сектор и за вработените во јавниот сектор.

Според податоците на Државниот завод за статистика, индексот на индустриското производство во јануари 2024 година, во однос на јануари 2023 година, изнесува 102,8.

Индустриското производство во секторот рударство и вадење камен во јануари 2024 година, во однос на јануари 2023 година, бележи намалување од 14,2%, во секторот преработувачка индустрија бележи пораст од 8,1%, додека во секторот електрична енергија, гас, пара и климатизација бележи намалување за 21,7%.

Зголемувањето во секторот производство најмногу се должи на зголеменото производство во секторите, производство на прехранбени производи, производство на пијалаци, производство на текстил, производство на хемикалии и хемиски производи, производство на основен фармацевтски производ и фармацевтски препарати, производство на гума и производи од пластика, производство на основни метали, производство на фабрикувани метални производи, освен машини и опрема, производство на електрична опрема и производство на моторни возила, приколки и полуприколки.

Индустриското производство по главни индустриски групации во јануари 2024 година, во однос на јануари 2023 година, е повисоко кај енергијата за 19,7% и капиталните производи за 41,2%, но пониско кај интермедијарни производи, освен енергија за 13,0%, трајни производи за широка потрошувачка за 26,7% и нетрајни производи за широка потрошувачка за 6,8%.

2.3 Демографска состојба

Вкупното попишано население е 2.097.319 лица. Вкупното резидентно население е 1.836.713 луѓе. Вкупното нерезидентно население, кое ги опфаќа македонските државјани кои отсутнуваат во странство повеќе од 12 месеци и странците кои се привремено присутни во Република Северна Македонија помалку од 12 месеци, изнесува 260.606 лица вклучени во пописот. Бројот на лица за кои податоците се преземени од административни извори е 132.260 или 7,20% од резидентното население. Бројот на странци кои се привремено присутни во Република Северна Македонија за помалку од 12 месеци е 1.674 лица. Во вкупното резидентно население на Република Северна Македонија, 50,4% се жени и 49,6% мажи. Според старосната структура, најголем процент од населението 7% се во возрасната група од 40 до 44 години.

Во однос на старосната структура, македонското население старее. Во периодот од 2008 до 2021 година, учеството на младото население (0-14 години) во вкупното население се намалило од 18,1% на 16,9%, додека учеството на постарото население (65 и повеќе) се зголемило од 11,5% до 17,1%.

Табела 2: Дел од популацијата над 65 години (во%)

Год.	Вкупно	Вардарски	Источен	Југозападен	Југоисточен	Пелагониски	Полошки	Североисточен	Скопски
2008*	11,4	12,6	12,2	10,5	11,7	15,2	8,3	10,8	11,5
2016*	13,1	14,4	15,0	11,5	13,5	15,9	9,1	12,2	14,0
2018*	13,9	15,3	16,1	12,2	14,3	16,6	9,6	12,9	14,8
2019*	14,5	16,0	17,1	12,8	15,1	17,2	10,1	13,5	15,3
2021	17,2	18,5	21,0	16,9	18,9	19,7	13,0	16,2	16,7

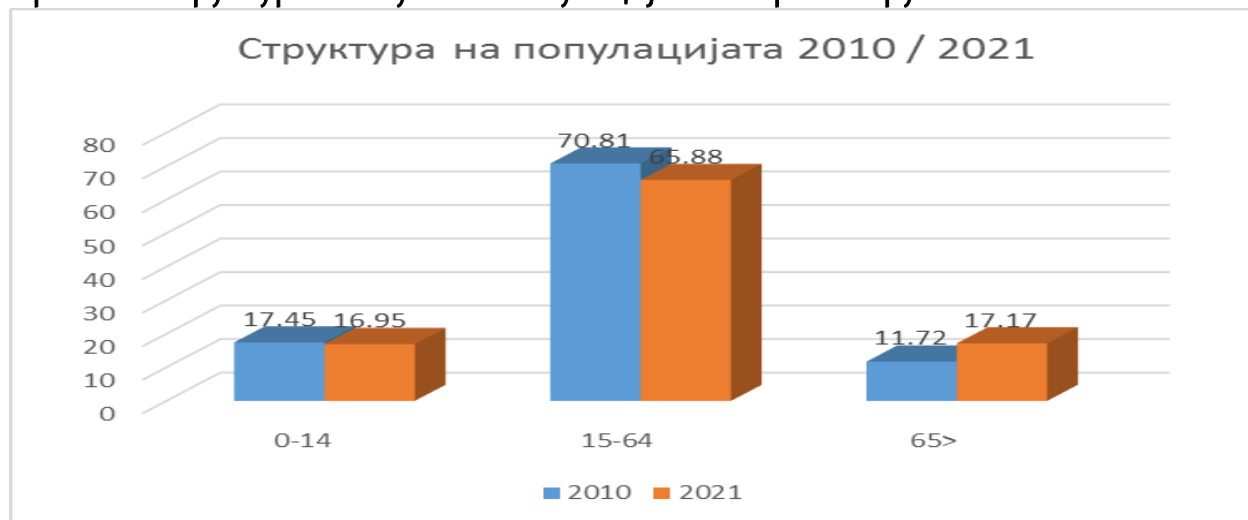
Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), калкулации на МЗШВ 2023.

* процените податоци

Демографските показатели на регионално ниво покажуваат разлики кои укажуваат на диспропорција во територијалната дистрибуција на населението. Скопскиот регион како најгусто населен има речиси десет пати поголема густина од Вардарскиот регион кој е најмалку населен. Разлики има и во старосната структура на населението. Најголемо учество на младо население (0-14) е регистрирано во Скопје, Полошкиот и Североисточниот регион, додека

најголем процент на старо население (65+) е забележан во Пелагонија, Вардар и Источниот регион. Оваа состојба ја потврдуваат и показателите за просечната возраст на населението.

Приказ 1: Структура на вкупната популација по старосни групи во 2010 и 2021

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2023

ИПАРД Програмата 2014-2020 немаше посебно влијание врз развојот на демографската состојба во извештајниот период. Напротив, демографската состојба негативно влијае на земјоделството и руралниот развој. Особено е забележлив недостатокот на квалификувана работна сила за потребите на странските инвеститори чии инвестиции се лоцирани во индустриските зони низ државата. Земјоделците се жалат на недостиг на работна сила, особено за берба на овошје. Исто така, недостатокот на млад и образован кадар негативно се одразува на способноста за администрирање на локално ниво. Многу од одговорностите на локалните самоуправи не можат ефективно да се менаџираат поради недостаток на соодветен кадар во малите општини.

2.4 Земјоделско производство и економија

Земјоделството, заедно со ловот, шумарството и рибарството со учество од 9,8% во вкупниот бруто-домашен производ (БДП) во 2022 година беше петти по големина економски сектор, веднаш по секторите:

- Трговија на големо и мало; поправка на моторни возила и мотоцикли; транспорт и складирање; сместување и услуги за храна (21,9%),
- Рударство, производство, снабдување со електрична енергија, гас и вода, канализација, управување со отпад, активности за санација (19,7%),
- Јавна администрација и одбрана; задолжително социјално осигурување; образование; човековото здравје и активности за социјална работа (15,2%),
- Активности со недвижен имот (12,0%),

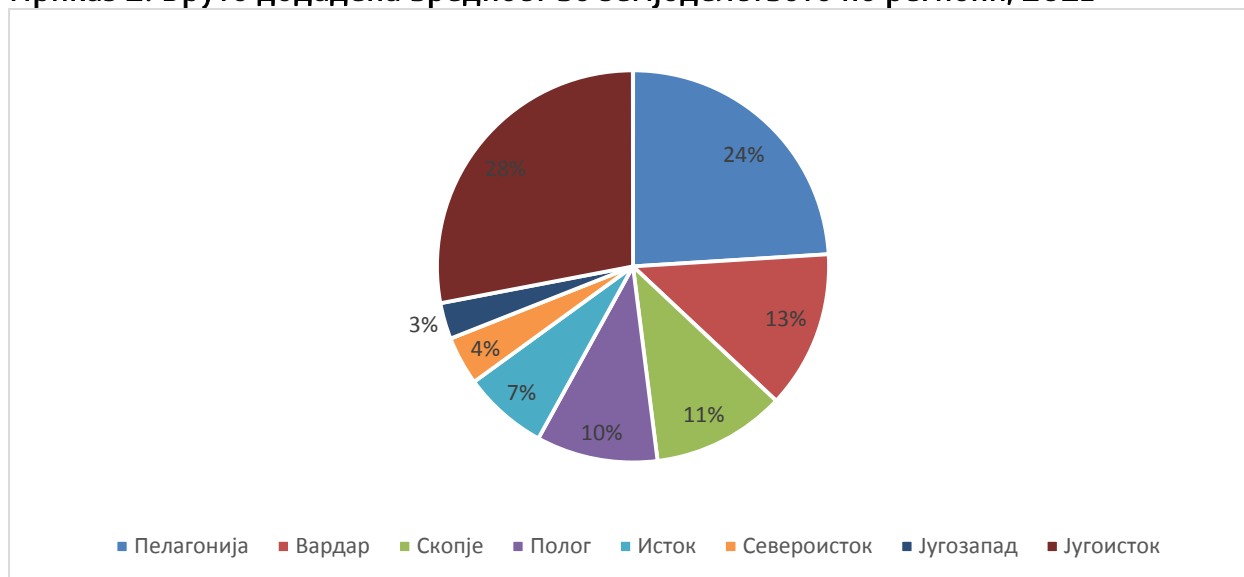
Економски сметки во земјоделството и вредност на земјоделското производство

Според податоците на Државниот завод за статистика, бруто додадената вредност во земјоделството во 2022 година изнесува 57,298 милиони денари и во однос на 2021 година бележи номинален пораст од 22,5%.

Растително производство во 2022 година, кое зазема 72,9% од вкупното производство, бележи пораст од 20,2% во однос на 2021 година. Вредноста на сточарското производство кое учествува со 18,7% во вкупното производство, е зголемена за 18,6% во споредба со 2021 година.

Меѓуфазната потрошувачка во 2022 година бележи пораст од 10,1% во однос на 2021 година од 56,3%.

Приказ 2: Бруто додадена вредност во земјоделството по региони, 2021

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2021.

Земјоделско земјиште и структура на земјоделските стопанства

Според податоците на Државниот завод за статистика, обработливото земјиште во 2023 година опфаќало површина од 514.375 Ха. Намалување на обработливите површини е забележано кај овошните насади за 2,5% и кај лозовите насади за 4,6%.

Во истиот период, раст на производството е забележан кај оризот за 5,4% и кај пиперките за 4,1%. За сите останати култури значително намалување е забележано кај: сончогледот за 39,5%, доматиите за 23,0%, краставиците за 34,3% и фуражната пченка за 31,7%.

Поради неповолните климатски услови (рани пролетни мразови, силен ветер и бури во деновите на цветање на растенијата), значително намалување на производството на овошје е забележано кај јаболката за 51,2%, крушите за 41,2%, сливите за 46,1% и праските за 50,0%.

Табела 3: Земјоделски површини по категории на користење во 000 хектари

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Земјоделско земјиште	1.264	1.264	1.262	1.260	1.260	1.260
– Обработено земјиште	519	520	517	517	514	514
– Обработено земјиште	418	419	416	417	416	416
– Овоштарници	17	17	17	17	17	16
– Лозови насади	24	24	24	24	24	22
– Ливади	60	60	60	60	60	59
Пасишта	745	744	744	743	741	735
Мочуришта, бари и рибници	1	1	1	1	1	1

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), Соопштение за вести, Земјоделски површини и растително производство, 2024 година.

Табела 4: Број на земјоделски стопанства и расположлива површина по стопанство

	Број на земј.стоп.	Вкупно искористено земј.земјиште Ха	Вкупно искористено земј.земјиште Ха
Вкупно	178.125	320.738	1,8
Индивидуални земј. производители	177.845	271.989	1,5
Правни лица	280	48.749	174,1

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2017

Во согласност со Регулативата на ЕУ (ЕЗ) бр. 1166/2008, во јуни 2016 година, Државниот завод за статистика ја спроведе анкетата за структурата на фармите. Според податоците од анкетата за структурата на фармите, во Република Северна Македонија има 178.125 земјоделски стопанства. Во просек, едно земјоделско стопанство користи 1,8 ha земјоделска површина и одгледува 2,1 ЛСУ (сточарски единици). Вкупната искористена земјоделска површина од страна на земјоделските стопанства е 320.738 ha, а од вкупниот број на стопанства, 60,8% користат до 1 Ха земјоделска површина. Земјоделските стопанства имаат 381.361 ЛСУ. Од техниките за нанесување ѓубриво, 37,9% од земјоделските стопанства користеле емитувана апликација на ѓубриво без вградување, (емитување на ѓубриво на површината на нива - најстар начин на ширење ѓубриво), додека најкористен метод на наводнување е методот на површинско наводнување.

Земјоделско производство

Структурата на растително производство во земјава е поделена на пет главни групи: производство на житни култури, индустриски, фуражни, градинарски култури, овошни и лозови насади. Во 2023 година, структурата на засеаната површина која се одгледува (житни култури, фуражни култури, индустриски култури и зеленчук) во вкупно 269.834 ha, претставува приближно 58% од жита, 19% од зеленчукот, 15% од фуражните култури и 8% од индустриските култури.

Табела 5: Ожнеана површина под житарици во Ха

Житарица	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Пченица	72.864	70.987	68.847	69.765	70.366	70.107	69.552
'Рж	4.065	3.836	3.809	3.936	3.782	3.791	3.410
Јачмен	43.816	42.331	43.941	44.995	47.683	45.429	45.580
Ориз	3.274	3.222	3.481	3.177	3.111	3.114	3.162
Пченка	31.287	36.340	33.967	31.912	30.224	30.215	28.515
Вкупно	155.306	156.716	154.045	153.785	155.166	152.656	150.219

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2024

Податоците на ДЗС укажуваат на мали промени во површините под земјоделска култура. Овие промени главно се должат на минатогодишните цени и интересот на земјоделците. Приносот по хектари исто така варира во текот на годините во зависност од поволните климатски услови.

Површината под други фуражни култури останува непроменета во последните години. И покрај тоа, недостатокот на фуражни култури предизвикува високи цени и се одразува како ограничувачки фактор на развојот на секторот за сточарско производство. Главна причина за ваквата состојба е немањето доволно обработливо земјиште по фарма за производство на фуражни култури, како и малите и фрагментирани парцели.

Табела 6: Ожнеана површина под сточна храна во Ха

Кучтура	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
---------	------	------	------	------	------	------	------

Луцерка	19.487	19.698	19.455	19.076	19.661	18.891	17.947
Сено	2.180	2.065	2.018	1.960	1.817	1.883	1.629
Сточен грашок	1.640	1.428	1.639	1.499	1.574	1.607	1.610
Сточна пченка	6.384	6.196	8.231	8.216	7.049	9.380	8.761
Сточна репа	382	376	475	461	447	446	363
Детелина	3.716	3.685	3.922	4.012	4.198	4.060	4.437
Вкупно	33.789	33.448	35.740	35.224	34.746	36.267	34.747

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2024

Табела 7: Ожнеана површина под индустриски култури во Ха

Култура	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Тутун	15.959	16.582	16.679	16.591	15.457	15.044	14.900
Сончоглед	4.022	2.346	4.605	4.559	5.050	6.179	4.764
Вкупно	19.981	18.928	21.284	21.150	20.507	21.223	19.664

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2024

Производството на зеленчук, од 2015 година наваму, се намалува секоја година. Намалувањето на површините под зеленчук не е толку значајно како намалувањето на приносите по Ха. Најголем дел од производството на зеленчук е производство на отворен терен и во голема мера зависи од позитивните летни климатски услови (поволни летни дождови). Производството на зеленчук е исто така поинтензивна гранка од другите, така што недостатокот на сезонска работна сила имаше силно влијание врз производствените капацитети.

Табела 8: Набрана површина под градинарски култури во Ха

Култура	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Компир	13.188	12.403	12.939	12.618	12.306	12.187	12.012
Кромид	3.633	3.627	3.562	3.622	3.622	3.494	3.385
Лук	947	950	904	963	973	926	901
Грав	4.703	4.577	4.504	4.392	4.267	4.244	4.048
Грашок	1.062	1.045	1.105	1.072	1.119	1.012	964
Леќа	86	81	74	71	67	60	46
Зелка	4.499	4.502	4.627	4.517	4.444	4.551	4.698
Домати	5.597	5.569	5.497	5.453	5.567	5.613	5.666
Пиперки	8.927	9.179	9.390	9.236	9.773	9.733	9.623
Краставици	1.035	1.034	1.036	943	1.061	1.015	1.062
Дињи и лубеници	5.385	5.281	5.132	5.175	5.321	5.034	4.886
Вкупно	49.062	48.248	48.770	48.062	48.520	47.869	47.921

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2024

Овощтарството/производството на овошје (вклучувајќи го и трпезното грозје) во голема мера зависи од сите три фактори споменати погоре: поволните климатски услови за време на цветањето и опрашувањето на растенијата (особено важно за производството на јаболка кое претежно се наоѓа во планинските области) и сушата во текот на летните месеци, недостатокот на сезонски трудот (особено во периодот на берба на овошје/грозје) и варијацијата на откупната цена на производството. Климатските услови (ран пролетен мраз) особено влијаат на производството на кајсии и праски во Вардарскиот регион.

Табела 9: Производство на овошје во тони

Култура	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Цреши	4.061	5.824	6.045	6.258	4.716	5.768	3.928
Вишни	4.408	10.538	8.695	9.892	8.372	8.725	6.144

Кајсии	3.992	3.904	6.070	3.434	2.584	5.312	3.417
Јаболки	43.366	140.296	88.701	105.794	92.863	164.530	80.283
Круши	5.052	8.055	8.048	8.790	6.631	10.327	6.075
Сливи	17.880	37.719	32.303	34.983	27.031	39.512	21.313
Праски	11.509	13.128	12.003	12.765	6.205	12.311	6.157
Ореви	2.341	4.826	5.014	5.387	4.667	6.165	4.189
Вкупно	92.609	224.290	166.879	183.869	153.069	252.650	128.089
Вкупна површина	16.546	16.827	16.784	17.000	16.942	16.852	16.423

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), Соопштение за вести Земјоделски површини и растително производство, 2024 година.

Табела 10: Лозови насади (површина) и производство на грозје (вклучително и трпезно)

Лозови насади	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Површина во Ха	23.703	24.088	24.468	23.709	23.384	23.047	21.972
Производство во тони	180.349	294.497	258.960	317.550	269.131	265.556	149.006

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2024

Бројот на добиток е значително намален во 2019 година поради промената и подобрувањето на методологијата за евидентирање на податоците за број на добиток. Имаше работна група, формирана во 2018 година од експерти од Министерството, Агенцијата за храна и ветеринарство и Државниот завод за статистика. Работната група работеше на усогласување на регистрите и базите на податоци во трите институции и дефинирање на критериумите за евидентирање на животните во соодветните регистри.

Табела 11: Број на грла

Вид	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Говеда	255.036	256.181	217.790	222.202	177.622	164.751	148.693
Свињи	202.197	195.538	135.770	164.074	186.146	182.604	193.412
Овци	724.555	726.990	684.558	630.634	633.281	646.488	587.073
Кози	107.466	117.447	87.581	95.008	75.753	80.186	85.528
Живина	1.840.173	1.828.287	1.562.089	1.643.462	1.484.025	1.561.933	1.746.029
Пчелни семејства	75.406	81.197	96.143	99.558	92.968	290.879	/

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), Соопштение за вести, Број на добиток и живина, 2024 година.

Производството на јајца е примарна дејност на македонската живинарска индустрија. 1,3 милиони грла од вкупниот број припаѓаат на бројот на несилки. Бројот на пчелни семејства во 2019 година значително се зголеми поради зголемувањето на субвенциите предвидени со Програмата за директни плаќања и карактеристиките на пчеларството (мали инвестиции, трудоинтензивно производство, зголемување на цените на медот и неговите производи).

Табела 12: Производство на месо во тони

Вид	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Говедско	4.636	4.381	4.083	3.886	4.214	4.415	4.024
Свинско	13.105	12.929	13.384	14.930	15.578	13.493	12.080
Овчо/јагнешко	3.422	3.446	3.392	3.183	3.097	3.992	3.891
Пилешко	1.716	1.499	1.490	1.494	1.695	1.942	2.074

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), Соопштение за вести, Сточарско производство 2024 година.

Табела 13: Производство на млеко во 000 литри

Млеко	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Кравјо	394.140	404.230	390.903	405.217	326.523	324.290	238.328
Овчо	35.364	36.559	35.088	26.925	34.811	38.674	30.750

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), Соопштение за вести, Сточарско производство 2024 година.

Вработување во земјоделство и рурални средини

Работната сила во земјоделскиот сектор во Република Северна Македонија главно се состои од работна сила на ниво на индивидуална фарма. Главниот дел од руралното население се занимава со земјоделски активности (првенствено во рамките на домаќинствата) и ретко со други неземјоделски активности каде што има можности. Просечните исплатени плати во земјоделството се меѓу најниските нивоа во споредба со другите стопански сектори. Зголемувањето на платите од 2018 година е резултат на неколкуте зголемувања на минималната плата (која до крајот на 2023 година достигна приближно 350 €). Ова доведе до зголемување на бројот на вработени во земјоделството преку регулирање на работниот статус на лицата чиј статус не беше регулиран.

Табела 14: Просечна нето плата по вработен во €

Опис	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Земјоделство, шумарство и водостопанство	283	272	306	321	357	371	423	470

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2023

Табела 15: Вработени во земјоделство, шумарство, рибарство и преработка на храна

Опис	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Број на вработени	149.596	148.994	142.550	125.585	121.535	96.525
% од вкупно вработени	20,2	19,6	17,9	15,8	15,3	14,0

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2023

Трговија и трговија со земјоделско прехранбени производи и рибни производи

Во 2022 година вкупната трговија (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) (извоз + увоз) во однос на 2021 година е зголемена за 23,3%. Вкупниот извоз (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) во 2022 година во однос на 2021 година е зголемен за 19,9%, а вкупниот увоз бележи пораст од 25,8%. Извозот на земјоделско-прехранбени производи во 2022 година во споредба со 2021 година е зголемен за 13,5% (од 627,9 милиони евра во 2021 година на 713,11 милиони евра во 2022 година), а увозот на земјоделско-прехранбени производи во 2022 година во споредба со 2021 година се зголеми за 20,9% (од 944,1 милиони евра на 1.142,3 милиони евра).

Во 2023 година вкупната трговија (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) (извоз + увоз) во однос на 2022 година е намалена за 4,6%. Вкупниот извоз (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) во 2023 година во споредба со 2022 година е на исто ниво, а вкупниот увоз бележи намалување за 8%. Извозот на земјоделско-прехранбени производи во 2023 година во споредба со 2022 година е зголемен за 8,2% (од 713,11 милиони евра во 2022 година на 771,58 милиони евра во 2023 година), а увозот на земјоделско-прехранбени производи во 2023 година во споредба со 2022 година се зголеми за 5,7% (од 1.142,3 милиони евра на 1.208,2 милиони евра).

Овој минимален пораст на вредноста на извозот и увозот се должи пред се на зголемувањето на просечните извозни и увозни цени на многу производи како свежо, разладено и замрзнато говедско месо, живина, млеко и млечни производи, житарки, разни видови брашно, кондиторски и шеќерни производи, сончогледово масло и други.

Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во вкупниот извоз од Република Северна Македонија во 2023 година е зголемено во однос на учеството во 2022 година и изнесува 9,27%. Учеството на увозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи

во вкупниот увоз во Република Северна Македонија во 2023 година е зголемено во однос на учеството во 2022 година и изнесува 10,84%.

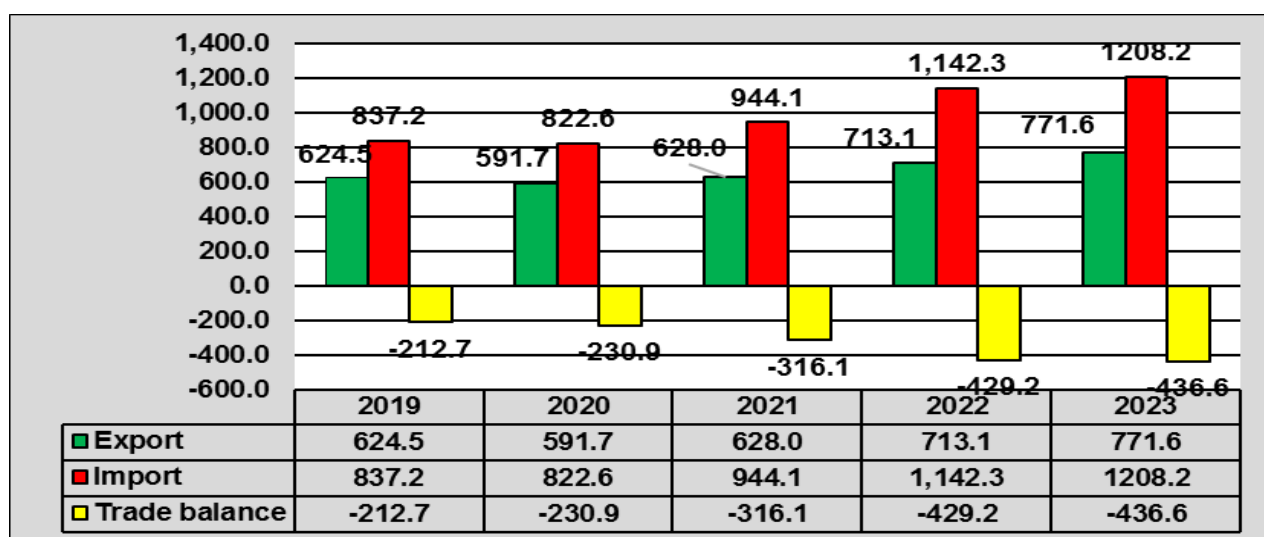
Трговскиот дефицит во 2023 година е зголемен во однос на 2022 година за 1,7% и изнесува 436,6 милиони евра.

Табела 16: Трговија и трговија со земјоделски и рибни производи 2019-2023 (во милиони €)

		Вкупна трговија (индустриски + земјоделски производи)	Вкупна трговија со земјоделски, прехранбени и рибни производи	Дел на земјоделски, прехранбени и рибни производи во вкупна трговија
2019	Извоз	6.423,70	624.5	9.72%
	Увоз	8.463,17	837.15	9.89%
	Баланс	-2.039,47	-212.65	10.42%
2020	Извоз	5.777.90	591.67	10.24%
	Увоз	7.594.54	822.57	10.83%
	Баланс	-1.816.64	-230.9	12.71%
2021	Извоз	6.922.57	627.96	9.07%
	Увоз	9.638.29	944.06	9.79%
	Баланс	-2.715.72	-316.09	11.64%
2022	Извоз	8.299.58	713.11	8.59%
	Увоз	12.125.23	1.142.31	9.42%
	Баланс	-3.825.65	-429.20	11.22%
2023	Извоз	8.322.82	771.58	9.27%
	Увоз	11.148.54	1.208.19	10.84%
	Баланс	-2.825.72	-436.60	15.45%

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), подготвено од МЗШВ, 2024

Приказ 3: Развој на трговија со земјоделски производи за 2019-2023 во милиони €

Европската Унија-27 е дефинитивно најважниот партнер на Република Северна Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибарски производи во 2023 година. Вкупната вредност на трговската размена со ЕУ-27 со земјоделско-прехранбени производи во 2023

година (извоз + увоз) изнесува 949,8 милиони евра. Извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи е зголемен за 7,2% (од 359,9 милиони евра во 2022 година на 386,3 милиони евра во 2023 година), додека увозот на овие производи е зголемен за 8,1% (од 509 евра, 2 милиони во 2022 година до 551,7 милиони евра во 2023 година).

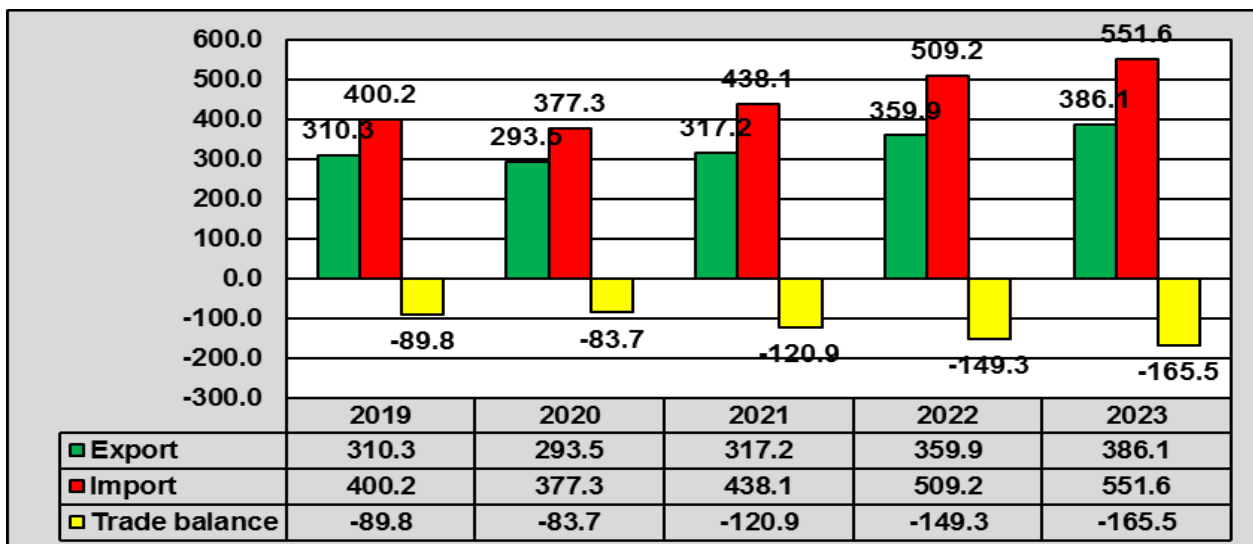
Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во ЕУ-27 во вкупниот извоз на овие производи во 2023 година изнесува 50,06%, додека учеството на увозот од ЕУ-27 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2023 година изнесува 46,6%.

Втор важен партнер на Република Северна Македонија во 2023 година во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи, беа земјите членки на ЦЕФТА, со вкупна вредност на трговската размена (извоз + увоз) од 639 милиони евра. Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во земјите-членки на ЦЕФТА во вкупниот извоз на овие производи во 2023 година изнесува 37,6%, додека учеството на увозот од земјите-членки на ЦЕФТА во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2023 година изнесува 28,9%. Најзначаен трговски партнер на ЦЕФТА беше Србија со учество од 13,8% во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи и 22,2% во вкупниот увоз. Следува Босна и Херцеговина (со учество од 5,2% во вкупниот извоз и 3,3% во вкупниот увоз). Во однос на извозот, Косово е исто така важен партнер со учество од 12,5% во вкупниот извоз, додека придонесот на другите земји-членки на ЦЕФТА (Црна Гора, Молдавија и Албанија) е сè уште со помало учество во трговијата.

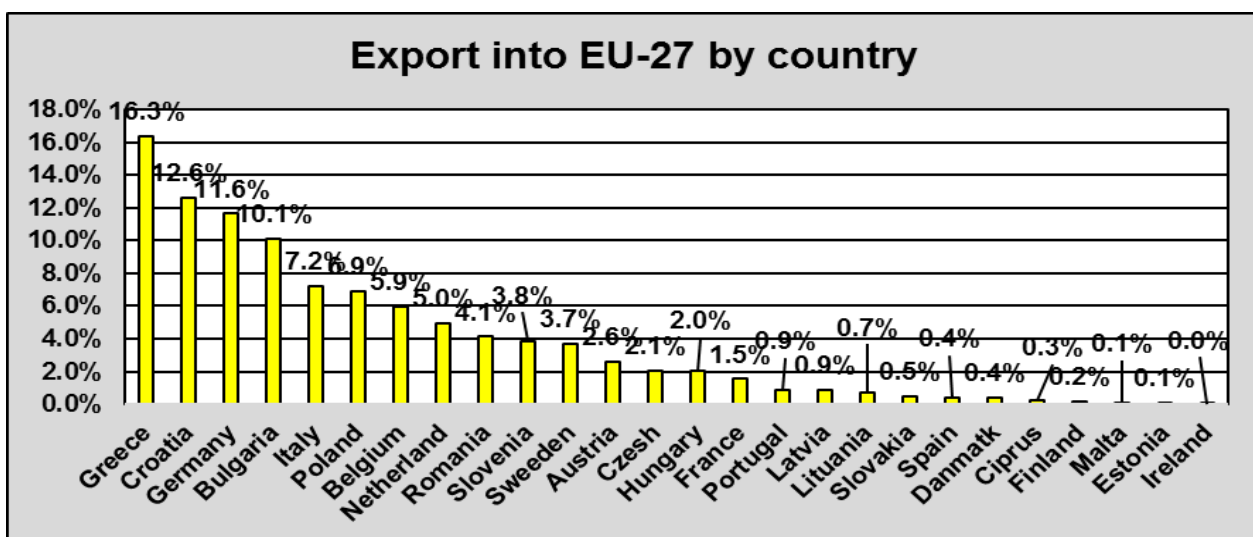
Вреди да се спомене дека Турција како земја кандидат и земја со која Република Северна Македонија има договор за слободна трговија зазема 0,56% од вкупниот извоз и 3,38% од вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи. Во однос на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи, најголем единствен трговски партнер надвор од ЕУ беа САД, со учество од 2,76% во вкупниот извоз, поради значителниот извоз на тутун. Следуваше Украина, која сочинува 1,33% од вкупниот извоз (поради големиот извоз на свежо овошје и зеленчук), додека Бразил со учество од 4,57% од вкупниот увоз, беше најголемиот единствен увозен партнер надвор од ЕУ, главно поради значителни количини живина, замрзната говеда, шеќер и кафе увезени во 2023 година.

Обединетото Кралство, кое по излегувањето од Европската Унија, во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи учествува со 1,28%, додека во вкупниот увоз на овие производи учествува со 1,04%.

Приказ 4: Преглед на податоци за увоз, извоз и трговски биланс (во мил. €) со ЕУ-28 за 2018 и ЕУ-27 за 2020-2023

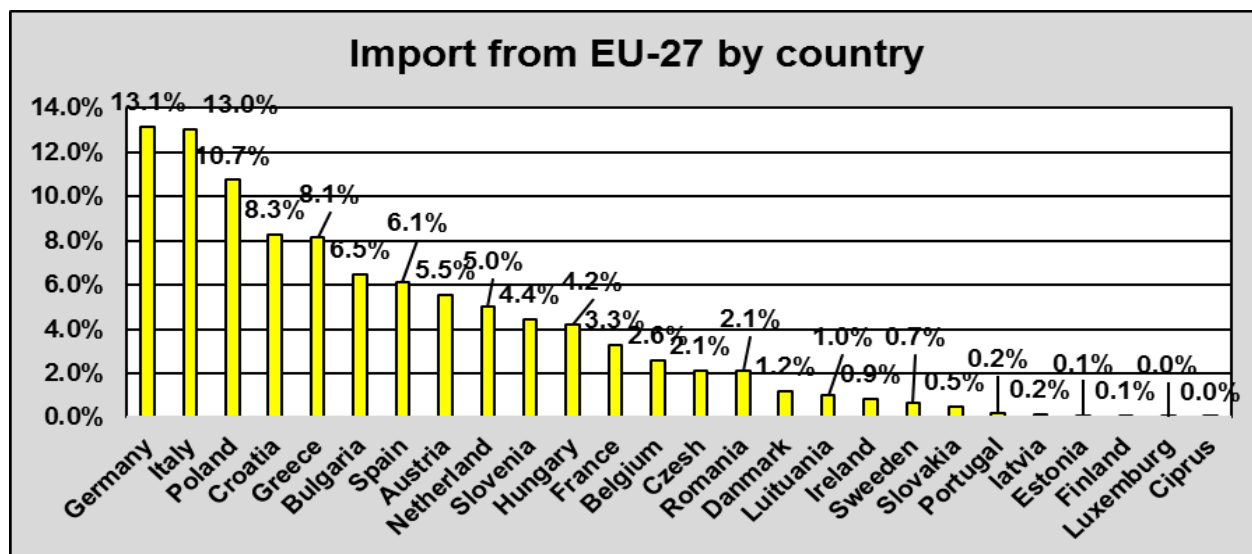

Дел на извоз на земјоделско прехранбени производи по земји од ЕУ-27 во 2023

Единствена најдобра извозна дестинација во ЕУ за извоз на македонските земјоделско-прехранбени производи во 2023 година е Грција, со учество од 16,3% од вкупниот извоз на ЕУ-27, со тутун, јагнешко месо, пченица, пченка, сончогледово масло, бисквити и обланди, мешани приготвен и свеж зеленчук, главно се извезува. Следна беше Хрватска (удел од 12,6% од вкупниот извоз во ЕУ-27) со вино, бисквити и наполитанки, зеленчук подготвен или конзервиран; друг зеленчук, свеж или разладен, јагнешко месо. Следна беше Германија (учество од 11,6% од вкупниот извоз во ЕУ-27) со вино, тутун, други живи растенија (вклучувајќи ги нивните корени), сечи и лизгалки, зеленчук - неварен или варен, зеленчук подготвен или конзервиран и други производи. Следува соседна Бугарија (удел од 10,1% од вкупниот извоз во ЕУ-27) со тутун, вино, бисквити и наполитанки, јаболка и свежи пиперки како најизвезувани производи. Отколку Италија дели 7,2% од вкупниот извоз во ЕУ-27, а најважни извезени производи беа јагнешкото месо, зеленчук замрзнат, печурки, зеленчук подготвен или конзервиран, зеленчук - неварен или варен, квасци и други производи. Следна е Полска со учество од 6,9%, Белгија со учество од 5,9%, Холандија со учество од 5% од вкупниот извоз на ЕУ-27, потоа Романија со учество од 4,1% од вкупниот извоз во ЕУ-27, отколку Словенија со учество од 3,8% од вкупниот извоз во ЕУ-27 итн.

Дел на увоз на земјоделско прехранбени производи по земји од ЕУ-27 во 2023

На страната на увозот во 2023 година, Германија, Италија, Полска и Хрватска се појавуваат како најважни поединечни трговски партнери од ЕУ-27 со учество од 13,1%, 13%, 10,7 и 8,3% од вкупниот увоз од ЕУ-27 соодветно. Најважни производи увезени од Германија беа: сирењето; чоколади; прехранбени препарати кои не се на друго место специфицирани или вклучени; свинско месо, свежо, разладено или замрзнато и голем број други производи. Ја следи Италија (удел од 13% од вкупниот увоз на ЕУ-27) со месо од говеда, свежо, разладено или замрзнато; кафе; тестенини без разлика дали се варени или полнети; прехранбени препарати кои не се на друго место специфицирани или вклучени; чоколади; бисквити и напелитанки како најважни увозни производи. Од Полска најважните увезени производи беа месото од живина; месо од говеда, свежо или разладено или замрзнато; прехранбени препарати кои не се на друго место специфицирани или вклучени; чоколади, бисквити и напелитанки и некои други производи. Од Хрватска дели 8,3% со: чоколади; месо од живина; сирење; колбаси и друго подготвено или конзервирано месо; подготвена или конзервирана риба; супи и чорби и препарати за нив; духови и некои други производи. Следувааше Грција со 8,1%, со свежо цитрусно овошје; месо од живина; зеленчук подготвен или конзервиран (маслинки); прехранбени препарати кои не се на друго место специфицирани или вклучени; масло-колач и други цврсти остатоци; риба свежа или разладена како најважни увозни производи. Следна е Бугарија со учество од 6,5%. Следува Шпанија (удел од 6,1%), Австрија (удел од 5,5% од вкупниот увоз во ЕУ-27). Следни по ред се Холандија (5%), Словенија (4,4%), Унгарија (4,2%) итн.

Табела 17: Преглед на трговијата со основни земјоделски и прехранбени производи за периодот 2021, 2022, 2023 (во милиони €)

	Извоз			Увоз			Трговски биланс		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Основни земјоделски производи	255,6	277,9	291,8	256,7	302,8	316,6	-1,1	-24,8	-24,8
Прехранбени производи	61,6	81,9	94,3	181,4	206,4	234,9	-119,8	-124,4	-140,6
Вкупно	317,2	359,9	386,1	438,1	509,2	551,6	-120,9	-149,3	-165,5

2.5 Промени во националните и секторски политики

Согласно член 6 од Законот за земјоделство и рурален развој, Националната стратегија за земјоделство и рурален развој (НАРДС) е главен долгорочен стратешки документ, кој е основа за формулирање на националните политики за земјоделство и рурален развој за период од 7 години, следејќи го истиот програмски и финансиски временски период на ЕУ. Македонската влада ја усвои стратегијата за периодот од 2021 до 2027 година во јануари 2021 година. Документот е подготвен во согласност со новите цели на Заедничката земјоделска политика на ЕУ (ЗЗП) и препорачаната методологија за развој на стратешките планови на ЗЗП за соодветниот плански период со цел да се постигне политика ориентирана повеќе кон резултати.

Подобрувањето на конкурентноста и одржливоста на приходите на земјоделските стопанства, примената на практики за заштита на животната средина и климата и обезбедувањето одржлив рурален развој се стратешките цели што треба да ги остварат актерите во секторот, потпомогнати од државните политики. Одржливиот развој ќе се постигне со постигнување на следните конкретни цели на политиката:

- (i) да се обезбеди правичен приход за земјоделците;
- (ii) да се зголеми продуктивноста за зголемена конкурентност;
- (iii) да се ребалансира моќта во синџирот на исхрана;
- (iv) да се воведат активности за ублажување и адаптација на климатските промени;
- (v) да се зголеми заштитата на животната средина;
- (vi) да се зачуваат пејзажите и биолошката разновидност;
- (vii) да се поддржи генерациското обновување;
- (viii) да се поддржат живите рурални области и
- (ix) да се заштити квалитетот на храната и здравјето.

2.6 Шеми на национална поддршка

Нивото на финансиска поддршка за земјоделството и руралниот развој по пат на директни плаќања останува приближно исто во изминатите неколку години во однос на висината на плаќањата, како и во однос на релативното учество на оваа шема во севкупниот буџет. Стратешката цел останува иста, да се зголемат средствата наменети за инвестиции од типот на рурален развој, што би требало значително да го зголеми нивното релативно учество во вкупната финансиска обвирка во однос на претходниот стратешки период.

Во однос на директните плаќања, иницирана е процедура за изготвување измени на Законот за земјоделство и рурален развој, кои обезбедуваат правна основа за претстојната реформа на шемата за директна поддршка, особено во насока на поедноставување на шемата за директни плаќања и постепено раздвојување. Амандманите се во процедура, изготвени од работна група и се очекува да бидат усвоени во собранието во 2024 година.

Табела 18: Суми на поддршка (во милиони €) преку Програмата за финансиска поддршка

Година	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Вкупно	112	101,8	101,8	102,8	99,5	101	116,1	112,4	122,5	108,1	104,7

Извор: МЗШВ, ИПАРД Агенција, 2024

Мерките за рурален развој ги придружуваат и дополнуваат мерките за директна поддршка (пазарни политики и поддршка на приходите од земјоделска активност) и се надоврзуваат на постоечката поддршка за рурален развој обезбедена преку годишните програми за рурален развој. Тие, исто така, ја надополнуваат поддршката обезбедена од ИПАРД Програмата во смисла на пополнување на празнините во прифатливите критериуми или инвестиции кои не се покриени со ИПАРД или обезбедуваат поддршка во пилотирање на мерки слични на ИПАРД. Специјална работна група ја следи комплементарноста помеѓу ИПАРД и националното финансирање.

Имајќи ја предвид анализата на состојбите во земјоделството и секторските развојни потенцијали, како и специфичните потреби за рурален развој, мерките за имплементација на политиката за рурален развој се приоритетни во зголемувањето на конкурентноста на земјоделскиот сектор и зајакнувањето на економската и социјалната позицијата на руралните средини преку зголемување на приходите на земјоделските стопанства и зголемување на можноста за вработување на руралното население надвор од земјоделскиот сектор. Посебно внимание се посветува на воведувањето мерки за одржливо управување и искористување на природните ресурси, заштита на биолошката разновидност и животната средина.

Табела 19: Суми на поддршка (во милиони €) преку Програмата за рурален развој

Година	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Вкупно	17,2	31,2	31,4	30,4	27,5	25,5	13,7	16,0	14,9	12,7	21,9

Извор: МЗШВ, ИПАРД Агенција, 2024

3. Оцена на напредокот во спроведувањето на целите, приоритетите, мерките и групите на инвестиции

3.1 Резиме на стратешката рамка на ИПАРД Програмата 2014-2020

Програмата ИПАРД за периодот 2014-2020 година ги поддржува корисниците во усвојувањето и спроведувањето на политичките, институционалните, правните, административните, социјалните и економските реформи со цел усогласување со вредностите на Унијата и прогресивно усогласување со правилата, стандардите, политиките и политиките на Унијата. практики, со цел членство во Унијата.

Специфичните цели утврдени во член 2 од Регулативата (ЕУ) бр. 231/2014 треба да бидат опфатени колку што е можно во сите области на политиката. Ова значи дека областа на политиките за земјоделство и рурален развој ќе придонесе за следните конкретни цели:

- a. Поддршка за политички реформи;
- b. Поддршка за економски, социјален и територијален развој, со цел паметен, одржлив и инклузивен раст;
- c. Зајакнување на способноста на земјите-кориснички на сите нивоа да ги исполнат обврските што произлегуваат од членството во Унијата преку поддршка на прогресивно усогласување со и усвојување, имплементација и спроведување на правото на Унијата, вклучително и подготовка за управување со структурните фондови на Унијата, Кохезискиот фонд и Европски земјоделски фонд за рурален развој;
- d. Зајакнување на регионалната интеграција и територијалната соработка што ги вклучува корисниците наведени во Анекс I, земјите-членки и, каде што е соодветно, трети земји во рамките на Регулативата (ЕУ) бр. 232/2014 на Европскиот парламент и на Советот.

Горенаведените цели на ИПА II во голема мера се совпаѓаат со главните стратешки цели и специфичните цели според НСАРД 2014-2020 (дел 6.1.1 од оваа Програма), имено целите за подобрување на одржливоста и конкурентноста на фармата на сите видови земјоделство и храна- преработка, агро-еколошки цели за обновување, зачувување и подобрување на екосистемите зависни од земјоделството и шумарството, подобрување на социо-економскиот развој во руралните области и човечкиот потенцијал.

Табела 20: Буџет со ЕУ придонес по мерки 2014-2020, во €

Мерки	ЕУ дел 2014-2020 1ва модификација		ЕУ дел 2014-2020 2ра модификација		ЕУ дел 2014-2020 3та модификација		ЕУ дел 2014-2020 4та модификација		ЕУ дел 2014-2020 5та модификација	
	Износ	Процент	Износ	Процент	Износ	Процент	Износ	Процент	Износ	Процент
М 1	21.800.000	36%	21.320.000	36%	21.320.000	36%	19.440.247	32%	17.120.000	28%
М 3	21.960.000	37%	21.540.000	36%	19.460.000	32%	22.727.637	38%	27.025.587	45%
М 6	9.100.000	15%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
М 7	4.740.000	8%	15.560.000	26%	18.630.000	31%	17.242.116	29%	15.394.413	26%
М 9	2.400.000	4%	1.490.000	2%	590.000	1%	590.000	1%	460.000	1%
Вкупно	60.000.000	100%	60.000.000	100%	60.000.000	100%	60.000.000	100%	60.000.000	100%

Извор: ИПАРД Програма 2014-2020, Ц (2015)760, Ц (2019)6038, Ц (2021)5552, Ц (2022)5355 и Ц (2023)4537.

3.2 Анализа на напредокот во спроведување по мерки

До крајот на 2023 година објавени се девет јавни повици за поднесување на барања. Со цел да се задоволат потребите на земјоделците и да се обезбеди повеќе време за подготовка на

квалитетни барања, рокот за поднесување е продолжен за дополнителни 15 дена за јавните повици 01/2017, 01/2019, 02/2019, 01/2020 и 01/2021 година.

Табела 21: Преглед на спроведувањето на ИПАРД по јавни повици на крај на 2023 година

	Јавен повик	Барања						Потребно време за обработка на барања	Одобрени - Исплатени	
		Поднесени		Одобрени		Исплатени				
		Бр.	ЕУ дел	Бр.	ЕУ дел	Бр.	ЕУ дел			
1	01/2017	1.648	72.329.985	900	15.949.967	866	13.187.960	15 месеци	34	2.762.007
2	01/2018 ²	65	15.306.651	39	6.496.155	37	6.292.029	4 месеци	2	204.126
3	02/2018 ³	1.099	18.335.969	640	6.420.497	593	5.470.302	6 месеци	47	950.195
4	01/2019 ⁴	261	43.821.070	80	6.470.773	70	4.682.633	7 месеци	10	1.788.140
5	02/2019 ⁵	61	16.763.734	48	8.578.991	40	6.394.758	6 месеци	8	2.184.233
6	01/2020 ⁶	748	21.011.113	456	6.318.517	385	3.442.355	8 месеци	71	2.876.162
7	01/2021 ⁷	250	32.490.820	115	9.417.564	74	3.324.473	7 месеци	41	6.093.091
8	01/2022 ⁸	42	9.178.901	28	2.947.876	23	1.876.102	4 месеци	5	1.071.774
9	01/2023 ⁹	58	6.485.806	14 ¹⁰	1.952.138	0	0	3 месеци	14	1.952.138
Вкупно		4.174	225.908.446	2.320	64.552.478	2.088	44.670.612	/	232	19.881.866

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2023, 2024

Во текот на 2023 година, одобрени се 78 барања (3.817.357 ЕУ придонес) и исплатени се 112 барања (10.000.613 ЕУ придонес). Сепак, договорите за 19 одобрени барања беа раскинати (17 за 01/2017 и 2 за 01/2021) на барање на барателите (зголемување на цените на стоките, неможност за навремено завршување на проектот).

За споредба, во 2022 година, ИПАРД Агенцијата склучи договори за 183 баратели (13.182.136 ЕУ дел) и исплати 245 проекти (13.181.281 ЕУ дел). Во 2021 година, Агенцијата склучи договор за 493 баратели (11.648.917 ЕУ дел) и исплати 443 барања (7.006.016 ЕУ дел).

Односот помеѓу платените и одобрени барања е 89% (зголемен од 85% во 2022 година), а односот помеѓу платениот и одобрен придонес на ЕУ е 67% (зголемен од 55% во 2021 година). Ова води кон заклучок дека реализацијата на поскапи проекти многу влијаеше на процесот на апсорпција. Имајќи предвид дека процесот на склучување договори заврши во 2023 година, товарот/оптовареноста на работата се пренесува од одобрувањето на проектите кон одобрувањето на плаќањата. Имено, до крајот на 2023 година Агенцијата има договорено повеќе од расположливите средства и исплатила близу 75%. Во последната година од имплементацијата на Програмата - 2024 година, Секторот за одобрување на плаќања при

² Јавен повик за мерка 3.

³ Јавен повик за мерка 1.

⁴ Јавен повик за мерка 7.

⁵ Јавен повик за мерка 3.

⁶ Јавен повик за мерка 1.

⁷ Јавен повик за мерка 7.

⁸ Јавен повик за мерка 3.

⁹ Јавен повик за мерка 3.

¹⁰ ИПАРД Агенција сеуште одобрува барања.

ИПАРД Агенцијата ќе треба да одобри приближно 1/4 од расположливите средства во Програмата.

Табела 22: Показатели на квалитетот на спроведување (заклучно со 31.12.2023)¹¹

Вкупен број на поднесени барања	4.260
Склучени договори	2.348
Склучени договори	2.115
Раскинати договори	76
% на одобрени барања (одобрени/поднесени)	55%
% на одобрени барања (одобрени/поднесени)	3,2%
% на одобрени барања (одобрени/поднесени)	93%

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2023, 2024

3.2.1 Мерка 1 – Инвестиции во физички средства на земјоделските стопанства

Доставените барања по мерка 1, на три јавни повици, достигнаа 3.251 (35.979.297 € ЕУ дел). Потпишани се договори со 1.942 баратели за 20.626.848 € ЕУ придонес, од кои 76 договори (330.702 € ЕУ дел) се раскинати од страна на Агенцијата. Причините за раскинување на овие договори Агенцијата ги елаборира во дел 4.3.2, резиме на следењето на договорите.

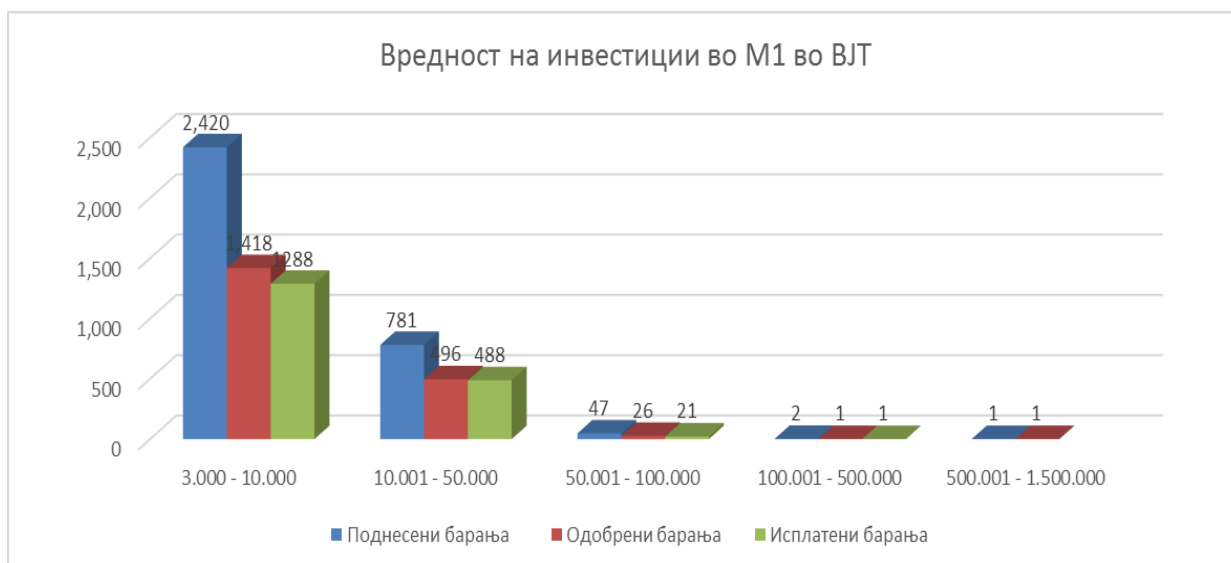
Табела 23: Мерка 1 – барања по јавен повик

Јавен повик	Поднесени (А)	Одобрени (Б)	Исплатени (В)	Стапка на одобрување (Б/А)	Стапка на исплата (В/Б)
01/2017	1.404	846	820	60 %	97 %
02/2018	1.099	640	593	58 %	93 %
01/2020	748	456	385	61 %	84 %
Вкупно	3.251	1.942	1.798	61 %	89 %

Извор: ИПАРД Агенција, Инфо по јавни повици_ИПАРД II-31.12.2023, 2024

До крајот на 2023 година, исплатата на договорите достигна 1.798 (16.373.682 € ЕУ дел).

Приказ 5: Преглед на барања по вредност на инвестицијата¹² во мерка 1

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2023, 2024

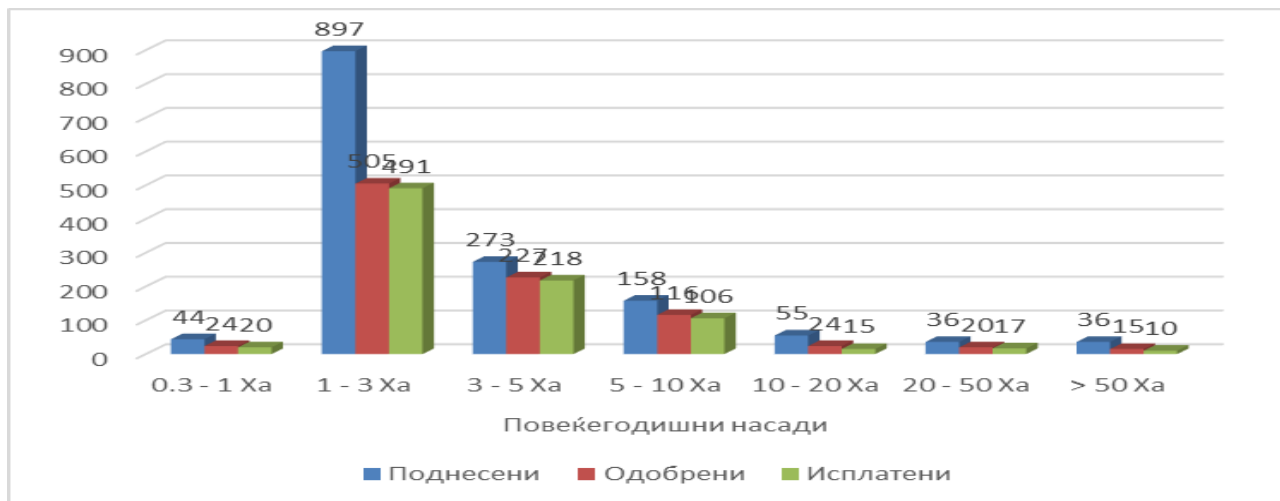
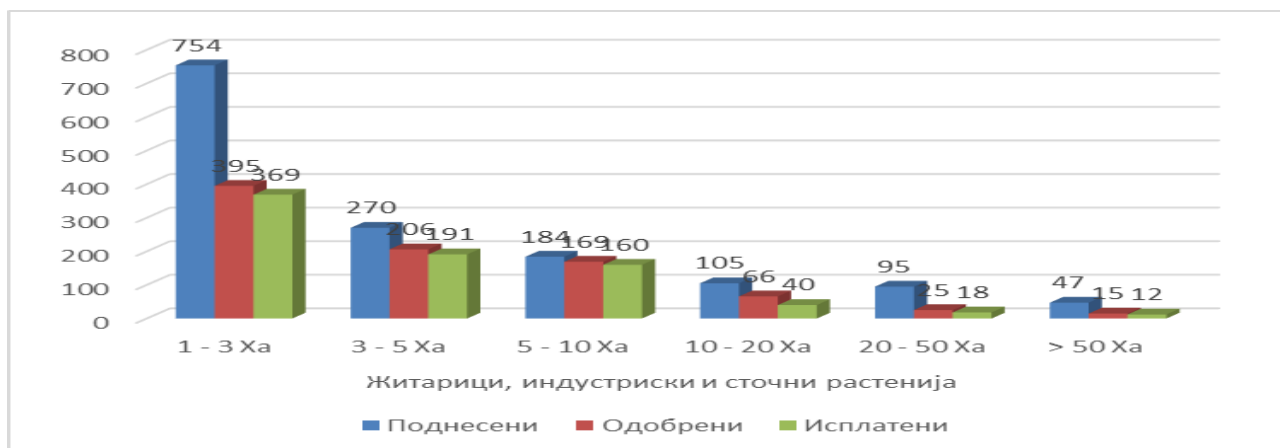
¹¹ Мерката техничка помош е вклучена.

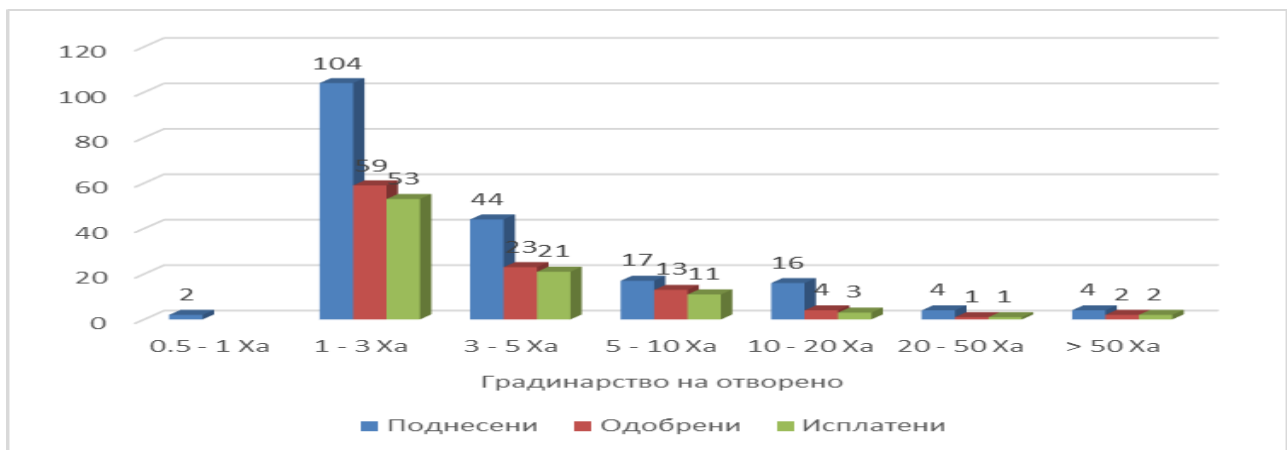
¹² Вредноста на инвестициите е претставена како вкупно прифатливи трошоци.

Просечната вредност на примено барање во ИПАРД Агенцијата (изразена во ЕУ придонес) во мерката 1 е 11.067 €. Соодветно, просечната вредност на одобрените и исплатените барања во мерката 1 е 10.621 € и 9.106 €.

Ниската вредност на барањата во ИПАРД се должи пред се на големината на фармите во македонското земјоделство (помалку од 2 хектари). Барањата за инвестиции во вакви фарми се однесуваат најмногу на мали парчиња земјоделска опрема и машини или трактори со помала моќност на моторот. Во овој поглед, следните бројки покажуваат дека малите земјоделци поднесуваат најголем дел од барањата во мерка 1 во растителното производство.

Приказ 6: Поделба по производни капацитети на барателите во растителното производство:

Извор: ИПАРД II Табели за известување 2023, 2024

Како и во минатото, поради неразрешените имотно правни односи, потребата од поедноставни инвестиции (опрема и механизација наместо градежни работи) и можноста за побрза реализација на инвестицијата, секторот за растително производство има значително поголем број поднесени барања. Фармите кои имаат мешано (животно и сточарско) производство треба да ги исполнуваат минималните национални стандарди за заштита на животната средина, јавното здравје, благосостојбата на животните и безбедноста при работа. Овој програмски критериум (ИПАРД Програма 2014-2020, Мерка 1, 5.2 Националните и ЕУ стандардите што треба да се почитуваат) беше тешко да се исполни од многу баратели бидејќи нивното сточарско производство е од мал обем што не ги исполнува бараните стандарди.

Табела 24: Преглед на баратели по правен статус

		Физички лица	Правни лица
Производство на месо	Поднесени	16	4
	Одобрени	4	3
	Исплатени	3	3
Производство на млеко	Поднесени	27	15
	Одобрени	8	4
	Исплатени	4	2
Градинарство	Поднесени	192	16
	Одобрени	94	15
	Исплатени	93	15
Лозарство	Поднесени	401	75
	Одобрени	255	57
	Исплатени	235	38
Поледелство	Поднесени	1.125	290
	Одобрени	688	178
	Исплатени	677	119
Овощтарници	Поднесени	792	217
	Одобрени	461	160
	Исплатени	459	140
Сточарство	Поднесени	60	21
	Одобрени	10	5
	Исплатени	8	2

Вкупно	Поднесени	2.613	638
	Одобрени	1.520	422
	Исплатени	1.479	319

Извор: ИПАРД II Табели за известување 2023, 2024

Реалните потреби за инвестиции во секторите за сточарско производство се однесуваат на реконструкција на производните капацитети (обнова на фармите за да се постигнат стандардите за благосостојба на животните и заштита на животната средина). Ваквите инвестиции (градежни активности) имаат поголема вредност од оние кои се однесуваат на набавка и монтажа на опрема, така што недостатокот на такви инвестициски активности влијаеше на реализацијата на финансиските цели на Програмата. Градежните дозволи се задолжителни за такви инвестиции и тешко се добиваат во повеќето случаи (особено во малите рурални општини). Директните интервјуа со потенцијалните корисници (особено оние кои се прифатливи) спроведени од страна на Телото за управување со ИПАРД, покажаа дека недостатокот на почетен капитал, пристапот до кредити од банки и неисплатливоста на инвестирањето во заштита на животната средина и благосостојбата на животните, се главни причини за слабиот интерес за користење на ИПАРД во сточарството. Потребна е дополнителна секторска анализа за објаснување на причините за слабиот интерес за сточарскиот сектор.

Табела 25: Преглед на барања по приоритетен сектор во мерка 1

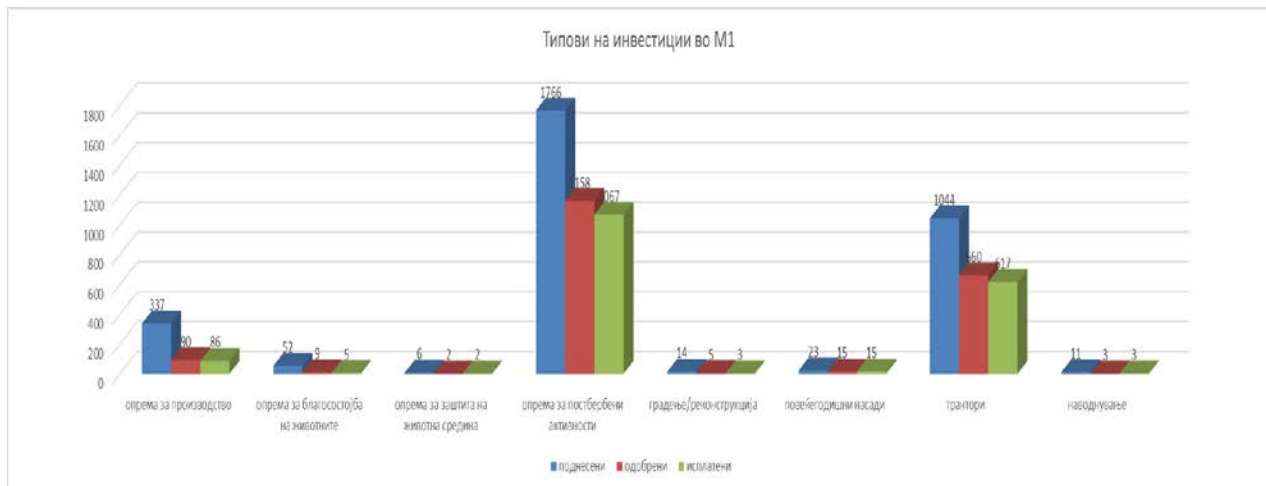
	Поднесени (A)	Одобрени (B)	Одобрен ЕУ дел	Исплатени	Исплатен ЕУ дел	% на одобрување (B/A)
Говеда	26	6	1.344.984	4	204.207	23%
Живина	16	2	446.268	1	321.981	13%
Овци	22	4	66.688	2	12.453	18%
Свињи	16	3	917.611	3	851.581	19%
Кози	1	0	0	0	0	0%
Овошни насади	1.009	626	6.116.211	599	6.111.964	62%
Лозови насади	476	305	3.813.485	282	1.267.383	64%
Градинарство	191	102	641.314	98	903.547	53%
Стакленици	23	12	324.597	10	111.657	52%
Житарици	1.455	876	6.877.004	796	6.569.770	60%
Преработка на фарма	11	4	72.333	1	12.786	36%
Енергија од обновливи извори	5	2	6.353	2	6.353	40%
Вкупно	3.251	1.942	20.626.848	1.798	16.373.682	60%

Извор: ИПАРД II Табели за известување 2023, 2024

Во текот на 2023 година исплатени се 16 договори. Производството на жита, овоштарници, лозови насади и зеленчук на отворено беа видови на производство што најчесто ги користеа барателите. Во однос на интересот за видови инвестиции, иако беше објавен само на првиот јавен повик (01.2017), инвестициите во трактори и земјоделска механизација, исто како и во минатото, беа најатрактивни за земјоделците. Од вкупниот број поднесени 1.044 барања за трактори, склучени се 727 договори (5.485.845 ЕУ придонес) и платени се 617 (4.514.135 ЕУ придонес). Согласно ИПАРД програмата (Мерка 1, индикативен буџет), распределбата на јавните средства за земјоделска механизација – трактори со нивната опрема (без приклучоците) не смее да надмине 20% од вкупниот расположлив финансиски буџет за оваа

мерка (5.893.333) за целиот период на спроведување на Програмата. Во овој поглед, идните јавни повици според Мерката 1 не ги вклучија тракторите како прифатлив трошок.

Приказ 7: Преглед на барања по тип на инвестиции во мерка 1

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2023, 2024

Податоците добиени од ИПАРД Агенцијата покажуваат голем интерес за инвестиции во опрема за постбербени активности на фарма, преработка и директен маркетинг (1.766 примени, 1.158 договорени, 1.052 платени) и невообичаено низок интерес за специјализирана земјоделска опрема (337 примени, 90 договорени, 85 платено), за што искуството покажа дека е од голем интерес за македонските земјоделци.

3.2.2 Мерка 3 – Инвестиции во физички средства за преработка и маркетинг на земјоделски и рибни производи

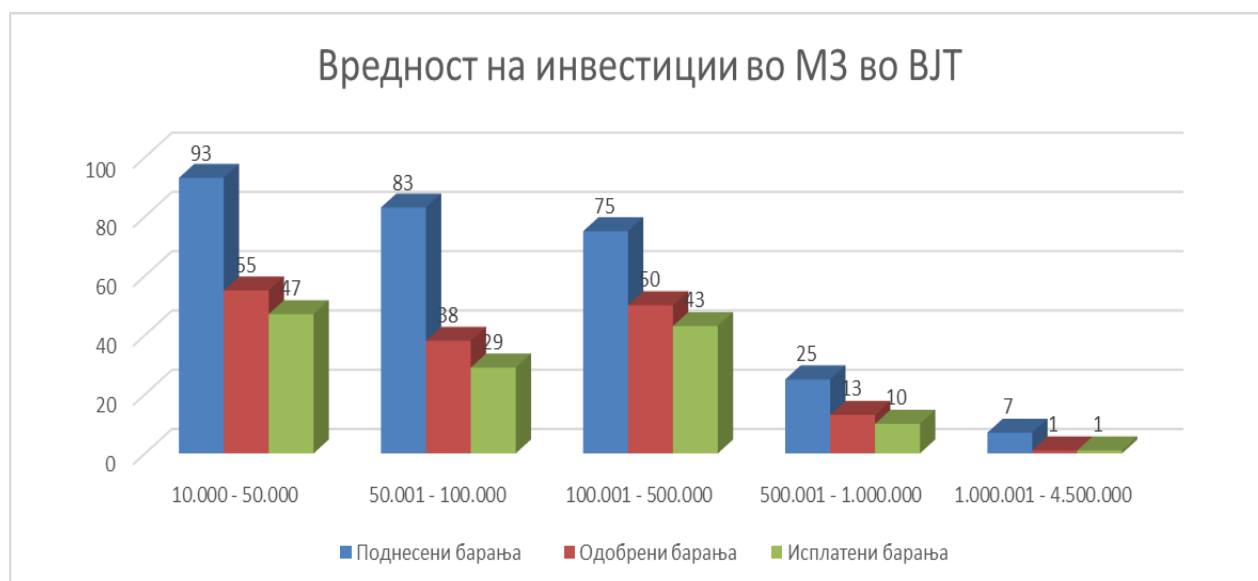
ИПАРД Агенцијата објави пет јавни повици за оваа мерка. Поднесените барања за мерка 3 достигнаа 283 (61.216.850 € ЕУ придонес). Потпишани се договори со 160 баратели за 24.299.261 € ЕУ придонес. Во оваа Мерка нема раскинати договори. До крајот на 2023 година, исплатата на договори достигна 130 (18.898.682 € ЕУ придонес).

Табела 26: Мерка 3 – барања по јавен повик

Јавен повик	Поднесени (А)	Одобрени (Б)	Исплатени (В)	Стапка на одобрување (Б/А)	Стапка на исплата (В/Б)
01/2017	57	31	30	54 %	97 %
01/2018	65	39	37	60 %	95 %
02/2019	61	48	40	79 %	83 %
01/2022	42	28	23	67 %	82 %
01/2023	58	14	/	24 %	/
Вкупно	283	160	130	57 %	81 %

Извор: ИПАРД Агенција, Инфо по јавни повици_ИПАРД II-31.12.2023, 2024

Приказ 8: Преглед на барања по вредност на инвестициите¹³ во мерка 3

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2023, 2024

Просечната вредност на примено барање во ИПАРД Агенцијата (изразена во ЕУ придонес) во мерката 3 е 216.314 €. Соодветно, просечната вредност на одобрените и исплатените барања во мерката 3 е 151.870 € и 145.376 € ЕУ придонес.

Речиси половина од поднесените (95), одобрените (47) и платените (40) барања се однесуваат на секторот преработка на овошје и зеленчук. Исто така, речиси половина од одобрената и исплатена сума е во овој сектор. Корисниците во овој сектор се претежно извозно ориентирани компании, со високо ниво на ликвидност и потреби за инвестиции во опрема за модернизација на технолошките процеси или воведување нови производни линии. Интересот меѓу другите сектори во преработувачката индустрија е поеднаков.

Табела 27: Преглед на барања по приоритетен сектор во мерка 3

	Поднесени (А)	Одобрени (В)	Одобрен ЕУ дел	Исплатени	Исплатен ЕУ дел	% на одобрување (Б/А)
Собирни центри за млеко	11	7	972.966	5	296.171	63 %
Преработка на млеко	14	9	685.873	7	532.775	64 %
Преработка на месо (говеда)	38	26	3.198.515	22	2.628.727	68 %
Преработка на месо (свињи)	8	5	326.394	5	416.675	63 %
Собирни центри овошје и зеленчук	30	23	5.700.405	18	3.877.472	76 %
Преработка на овошје и зеленчук	95	47	8.587.159	40	7.803.363	49 %
Мелничка индустрија	34	16	799.604	12	400.753	47 %
Масти и масла	5	2	24.616	1	9.620	40 %
Винарии	48	25	4.003.729	20	2.933.319	63 %
Вкупно	283	160	24.299.261	130	18.898.875	57 %

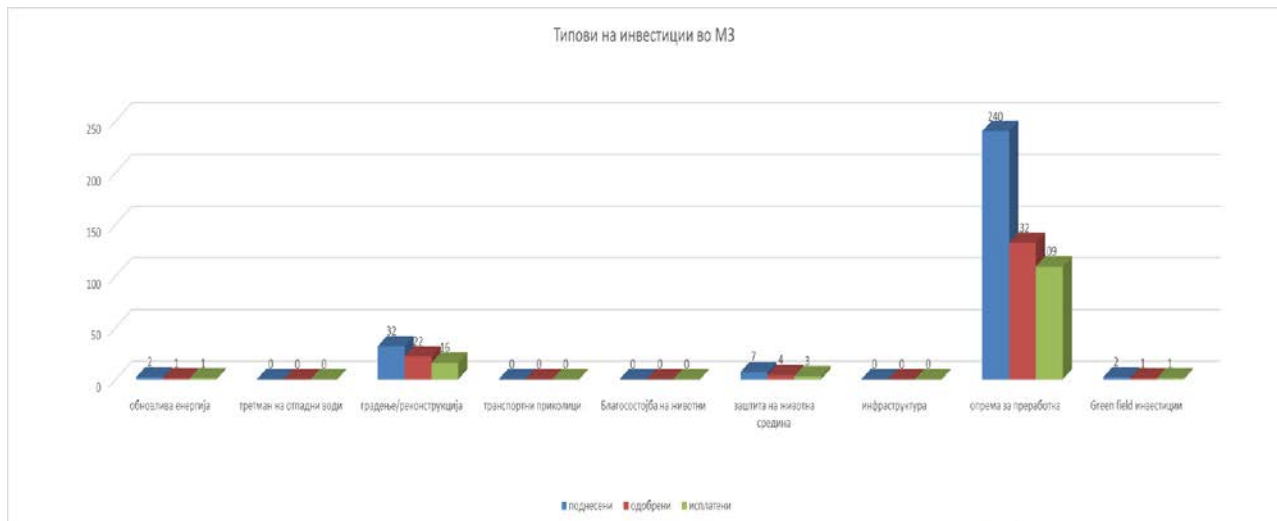
Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2022, 2023

Во текот на 2023 година се поднесени 58, одобрени 24, а исплатени 28 барања.

¹³ Вредноста на инвестициите е претставена како вкупно прифатливи трошоци

Барателите во мерка 3 не покажале интерес за инвестирање во: управување со отпад и отпадни води, транспортни цистерни, приколки и специјализирани возила за транспорт на сировини, опрема за подобрување на стандардите за благосостојба на животните и инвестиции во развој на инфраструктурата на стопанствата. Анализата покажа дека овие инвестиции не придонесуваат за економските перформанси на компаниите во поголема мера, а со тоа и за слабиот интерес.

Приказ 9: Преглед на барања по тип на инвестиции во мерка 3

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2023, 2024

3.2.3 Мерка 7 – Диверзификација на земјоделски стопанства и развој на бизниси

ИПАРД Агенцијата за оваа мерка објави 3 јавни повици. Процесот на одобрување на барањата во оваа мерка заврши во 2022 година.

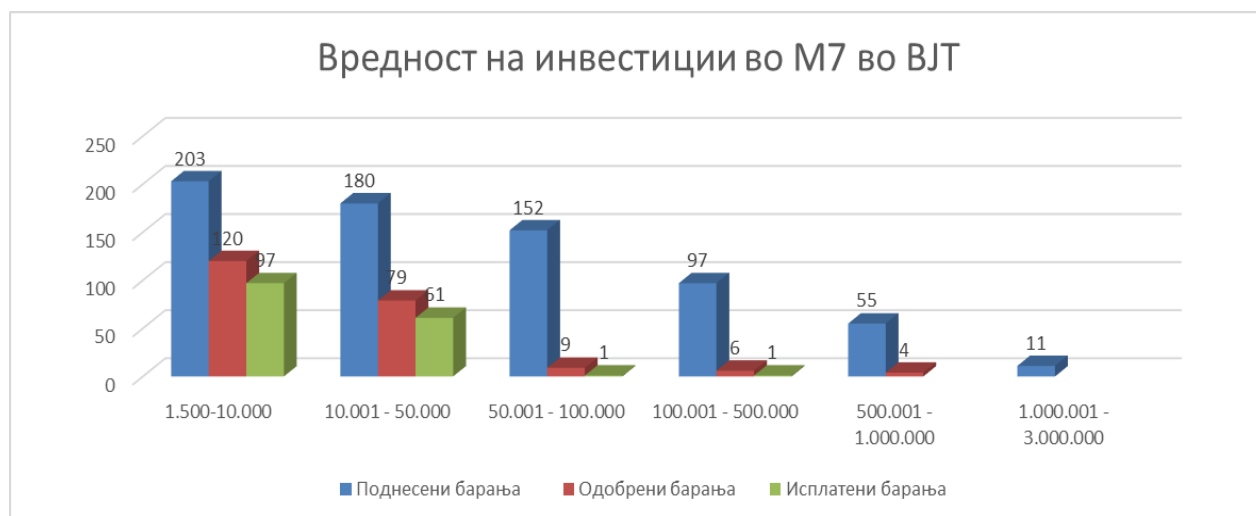
Табела 28: Мерка 7 – барања по јавен повик

Јавен повик	Поднесени (А)	Одобрени (Б)	Исплатени (В)	Стапка на одобрување (Б/А)	Стапка на исплата (В/Б)
01/2017	187	23	16	12 %	74 %
01/2019	261	80	70	30 %	82 %
01/2021	250	115	74	46 %	21 %
Вкупно	698	218	160	31 %	48 %

Извор: ИПАРД Агенција, Инфо по јавни повици_ИПАРД II-31.12.2023, 2024

Вредноста на поднесените барања во мерката 7 достигна 63.898.035 € ЕУ придонес. Потпишани се договори со 218 баратели за 19.626.369 € ЕУ придонес. Во оваа мерка нема раскинати договори. До крајот на 2023 година, исплатата на договорите достигна 160 (9.398.055 € ЕУ придонес).

Приказ 10: Преглед на барањата по вредност на инвестијата во мерка 7

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2023, 2024

Просечната вредност на примено барање во мерката 7 (изразена во ЕУ придонес) во ИПАРД Агенцијата е 91.544 €. Соодветно, просечната вредност на одобрени и исплатени барања во мерката 7 е 90.029 € и 58.737 €.

Интересот за користење на средствата од ИПАРД Програмата е најголем во приоритетниот сектор алтернативно земјоделско производство, имајќи предвид дека во овој сектор е прифатливо пчеларството (производство на мед и производи од мед). Дополнително, на барателите им беше интересно производството на непрехранбени производи, особено преработката на дрво и производството на мебел.

Имајќи го предвид големиот интерес за инвестирање во производство и продажба на енергија од обновливи извори и фактот дека вредноста на овие инвестиции може да го надмине расположливиот буџет на мерката, ИПАРД Агенцијата го исклучи секторот од јавните повици 01/2019 и 01/2021 година.

Табела 29: Преглед на барања по приоритетен сектор во мерка 7

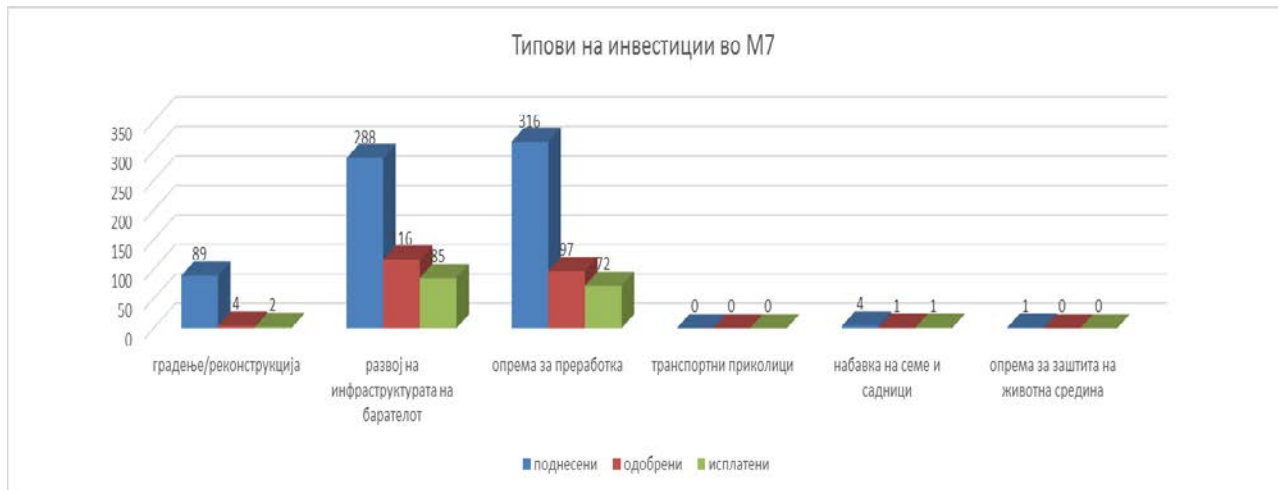
	Поднесени (А)	Одобрени (Б)	Одобрен ЕУ дел	Исплатени	Исплатен ЕУ дел	% на одобрување (Б/А)
Алтернативно зем.произ. ¹⁴	256	100	631.193	82	518.369	39 %
Производство на храна и пијалоци	73	23	2.293.425	12	984.400	31 %
Производство на непрехранбени производи	138	55	9.575.379	41	5.647.750	40 %
Занаетчиство	9	4	506.398	1	16.331	44 %
Услуги во земјоделството	33	12	1.075.151	7	489.196	36 %
Услуги во земјоделството	22	3	914.070	2	14.974	14 %
Услуги во земјоделството	121	21	4.631.023	13	1.727.012	17 %
Производство и продажба на енергија од обновливи извори	46	0	0	0	0	0 %
Вкупно	698	218	19.626.369	160	9.398.055	31 %

¹⁴ Од кои 200 за пчеларство, 90 одобрени и 60 исплатени

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2023, 2024

Во текот на 2023 година се исплатени 54 проекти. Барателите не покажале интерес за инвестирање во: специјализирани транспортни цистерни и приколки и набавка на повеќегодишни дрвја и растенија.

Приказ 11: Преглед на барања по тип на инвестиции во Мерка 7

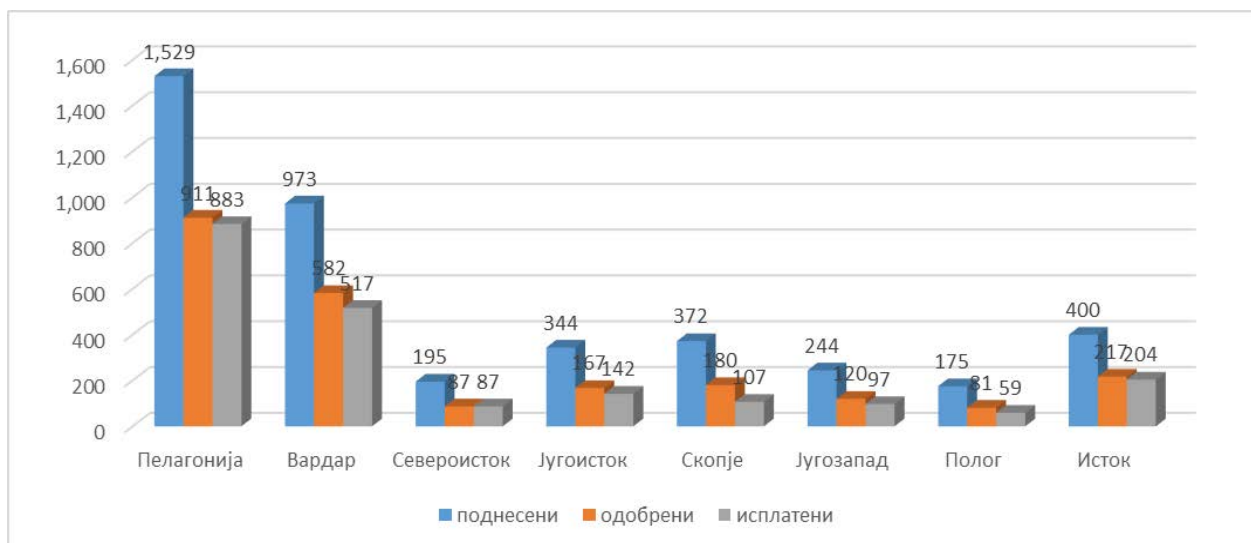

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2023, 2024

3.3 Географска анализа на спроведувањето на ИПАРД Програмата

Податоците за географското спроведување на ИПАРД Програмата и поддршката за регионалниот развој на Република Северна Македонија се претставени во овој извештај по статистички региони (НУТС 3) и општини. Најголем дел од вкупно поднесените барања доаѓаат од регионите со интензивно земјоделско производство, Пелагониски и Вардарски. Пелагониски е најголемиот земјоделски регион, познат по производството на житни култури. Околу 800 од поднесените барања во Пелагонискиот регион се за набавка на трактори. Вардарскиот регион е познат по производството на овошје, зеленчук и вино (лозја). Овие региони имаат и најголем број договори.

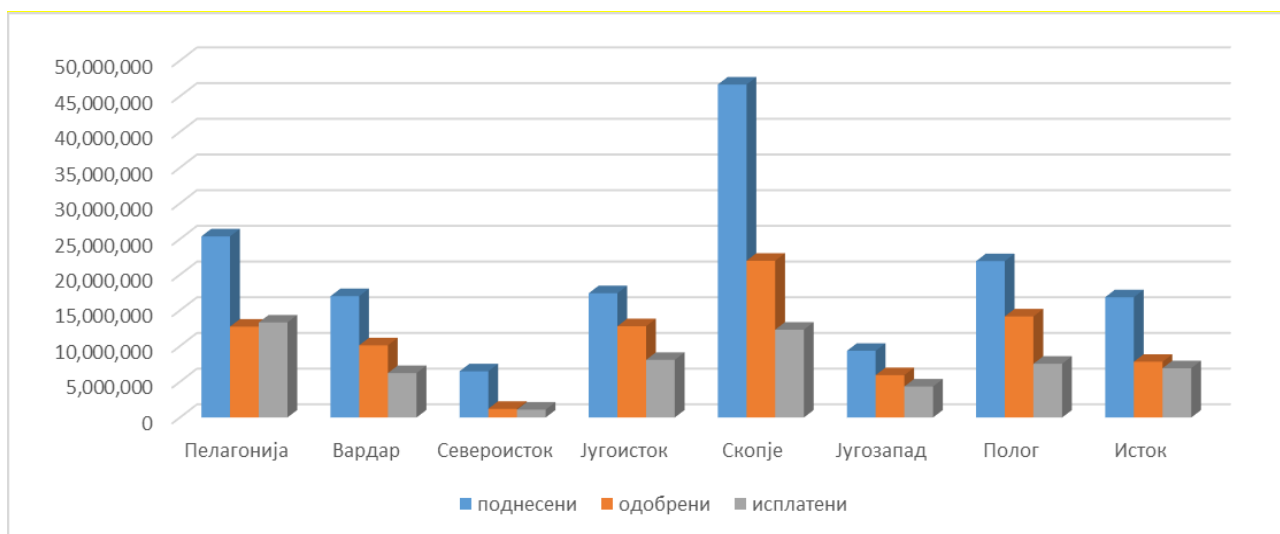
Приказ 12: Преглед на барања по статистички региони

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2023, 2024

Растителното производство (житни култури, овоштарници и лозови насади) се доминантно земјоделско производство во Пелагонискиот и Вардарскиот регион. Најголем дел од барањата во овие региони се за поевтини инвестиции (трактори и мали парчиња земјоделска механизација). Нема значителна разлика во бројот на поднесени барања меѓу другите региони. Поради структурата на релјефот, во овие региони е застапено мешано земјоделство. Поголемиот дел од фармите имаат мешано (растително и сточарско) производство и во тој случај целото земјоделско стопанство треба да ги исполнува минималните национални стандарди за заштита на животната средина, јавното здравје, благосостојбата на животните и безбедноста при работа. Многу баратели не го исполнија ова бидејќи нивното сточарско производство е мало и не ги исполнува бараните стандарди.

Приказ 13: Преглед на вкупните јавни трошоци по статистички региони

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2023, 2024

Постои значителна разлика кога се споредува распределбата на барањата и вкупните јавни расходи по регион. На пример, Скопскиот и Полошкиот регион се најурбанизирани региони со едно од најниските удели во создавањето на бруто додадената вредност во земјоделството (8 и 10%), но со висока концентрација на корисници, особено компаниите. Производните капацитети на овие корисници се лоцирани на целата македонска територија.

Табела 30: Преглед на барања по општини

		Барања			ЕУ придонес		
		поднесени	одобрени	исплатени	поднесени	одобрени	исплатени
1	Ресен	464	321	302	6,001,670	3,215,390	2,487,360
2	Битола	375	180	164	6,985,789	2,707,439	1,321,802
3	Кавадарци	207	135	127	6,640,388	1,072,138	720,167
4	Прилеп	197	95	92	4,439,969	1,475,865	1,123,127
5	Могила	184	119	114	1,791,265	1,183,525	943,914
6	Неготино	180	108	103	3,619,727	1,028,272	569,080
7	Велес	162	96	92	4,193,742	2,793,953	1,953,652
8	Свети Николе	118	71	63	3,537,047	1,252,016	297,254
9	Куманово	105	51	46	7,643,044	387,988	313,028
10	Росоман	94	70	68	1,256,529	766,828	604,310
11	Новаци	82	47	44	2,347,322	410,953	260,877

12	Лозово	80	43	39	1,525,665	1,101,911	955,598
13	Делчево	72	37	29	4,295,879	395,037	294,723
14	Дебарца	68	34	30	2,218,184	263,980	225,364
15	Охрид	68	38	29	3,325,938	548,427	130,720
16	Кривогаштани	67	41	39	1,569,611	956,391	382,094
17	Гази Баба	59	36	23	9,275,533	3,615,929	787,994
18	Валандово	59	26	25	1,523,652	627,171	435,518
19	Штип	55	38	30	5,395,255	3,733,564	1,721,116
20	Демир Хисар	54	23	18	2,573,093	532,889	341,809
21	Долнени	53	39	36	1,808,061	1,185,788	315,118
22	Виница	53	34	31	1,399,069	1,164,081	86,110
23	Чашка	50	27	24	359,026	178,985	129,256
24	Кочани	50	31	22	3,134,334	959,360	508,251
25	Радовиш	48	21	18	2,538,905	739,858	731,269
26	Берово	47	16	13	4,299,846	645,619	392,665
27	Гевгелија	46	24	17	7,187,173	2,790,533	1,486,016
28	Градско	45	31	27	1,884,175	754,716	330,772
29	Струмица	45	31	29	7,923,906	2,573,852	1,115,869
30	Струга	44	30	20	5,498,502	2,859,929	1,778,489
31	Василево	39	24	22	1,843,638	216,400	188,239
32	Гостивар	38	13	6	7,003,583	1,952,489	1,629,619
33	Илинден	38	10	6	4,983,746	769,852	114,646
34	Аеродром	37	16	9	6,395,459	852,092	14,351
35	Крушево	37	17	12	2,787,093	1,246,643	208,062
36	Центар	35	12	6	7,253,162	768,949	124,263
37	Демир Капија	32	13	4	1,915,554	67,844	57,488
38	Конче	31	4	4	779,948	71,209	55,981
39	Пробиштип	28	15	8	1,415,161	1,278,080	67,815
40	Тетово	28	21	18	3,558,230	1,837,286	1,696,374
41	Кисела Вода	27	9	7	3,563,263	842,288	205,842
42	Карбинци	26	17	15	2,656,276	611,651	449,966
43	Босилово	25	15	12	1,398,585	869,405	60,023
44	Бутел	25	10	6	3,152,325	1,451,994	540,885
45	Брвеница	24	6	5	4,618,533	477,103	427,090
46	Липково	24	11	6	563,690	46,282	26,829
47	Петровец	24	12	10	6,188,356	4,572,008	2,547,393
48	Крива Паланка	22	5	2	1,860,743	103,503	3,958
49	Пехчево	21	4	4	623,930	69,792	69,764
50	Богданци	20	7	4	1,463,328	430,971	301,939
51	Чешиново Облешево	20	15	14	326,815	208,190	138,751
52	Јегуновце	20	7	6	984,772	120,951	99,456
53	Македонска Каменица	20	10	8	62,161	29,306	22,815
54	Ново Село	20	6	3	527,332	180,183	12,859
55	Ѓорче Петров	18	2	0	1,365,035	33,752	0
56	Карпош	17	6	1	373,629	155,092	2,234
57	Македонски Брод	16	4	2	2,177,347	37,948	13,919
58	Сопиште	16	9	8	5,014,558	2,976,035	302,399

59	Старо Нагоричане	16	8	7	1,068,139	46,646	687,203
60	Арачиново	15	9	8	94,319	46,116	28,936
61	Чучер Сандево	15	9	8	1,216,899	27,316	23,134
62	Кичево	15	8	3	930,114	62,634	31,695
63	Кратово	15	6	5	307,125	54,027	20,971
64	Боговиње	14	5	3	829,569	408,169	219,845
65	Врапчиште	13	10	10	291,319	214,713	208,519
66	Дојран	11	3	3	319,181	12,481	12,473
67	Сарај	11	8	4	3,178,563	857,233	394,825
68	Желино	11	6	3	3,641,058	1,337,972	210,451
69	Теарце	10	2	0	1,026,764	240,502	0
70	Зелениково	10	7	4	536,181	350,125	48,616
71	Дебар	9	2	1	1,160,682	16,994	4,457
72	Чаир	8	5	3	26,745	15,817	7,591
73	Маврово Ростуше	8	5	4	3,236,531	591,336	443,351
74	Ранковце	8	5	3	95,919	18,940	15,539
75	Студеничани	7	3	1	1,838,721	11,650	5,162
76	Пласница	2	0	0	25,938	0	0
77	Зрновци	2	1	1	130,656	9,831	9,831
78	Центар Жупа	1	0	0	7,893	0	0
79	Вевчани	1	0	0	6,022	0	0
80	Шуто Оризари	0	0	0	0	0	0

Извор: Тело за управување со ИПАРД,, 2024

4. Преземени активности за подобрување на квалитетот и ефикасноста на спроведувањето на ИПАРД Програмата

4.1 Преземени активности од страна на Телото за управување со ИПАРД

Во текот на 2023 година се случија кадровски промени во Телото за управување со ИПАРД. Еден вработен од одделението за имплементација на мерката техничка помош е унапреден на позиција раководител на одделение за спроведување на мерката техничка помош од ИПАРД фондовите. Бројот на вработени во Телото за управување со ИПАРД во 2023 година беше 14 вработени, вклучувајќи го и раководителот на Телото за управување со ИПАРД.

Со цел да се ублажат последиците од немање политика за задржување на персоналот, во октомври 2021 година во сите ИПА структури во Македонија започна да се применува краткорочно решение за наградување на вработените кои работат на ИПА. Ова решение вградено во Законот за извршување на буџетот (на годишно ниво), обезбедува 15% повисока плата на вработените и се спроведуваше и во текот на 2023 година. Долгоочекуваното решение за зголемување на платите од 30% за вработените вклучени во спроведувањето на ИПА, предложено од Владата, е изработено и се очекува да се усогласи или инкорпорира во реформата на системот на плати во државната управа во форма на нов Закон за плати од март 2025 година.

За да може да го објави деветтиот повик во рамките на Програмата, Телото за управување со ИПАРД ја измени Програмата. Измената вклучуваше трансфер на буџетски придонеси од мерките 1, 7 и 9 во мерка 3. Оваа, петта измена на Програмата беше усвоена со Одлуката за спроведување на Комисијата С(2023) 4537 од 29 јуни 2023 година.

Тешкотиите настанати во процесот на собирање податоци за потребите на следење и известување продолжија и во текот на 2023 година. Телото за управување со ИПАРД во неколку наврати укажа и го покрена проблемот. Имено, прирачникот за известување (работна процедура на ИПАРД Агенцијата) предвидува дека функцијата известувач ќе ја врши само едно лице, без соодветна замена во случај на отсуство или инвалидитет. Ваквото решение во голема мера се одразува на функцијата за следење на Програмата и известување на Телото за управување со ИПАРД и треба да се земе предвид, адресирано за новиот програмски период. Иако конечниот исход од имплементацијата на проектот „Прилагоден софтвер за интегриран административен и контролен систем (IACS)“ – (EuropeAid/139016/DH/SER/MK) значително ќе ги подобри барањата за известување и ќе овозможи пристап само за читање за Телото за управување со ИПАРД во базата на податоци на Агенцијата, проектот не ги исполни барањата на Телото за управување со ИПАРД. Со цел да се надмине состојбата, во јануари 2023 година, Телото за управување со ИПАРД организираше втора работилница за подобрување и надградба на ИПАРД системот за мониторинг во пресрет на новиот програмски период. Како резултат на работилницата Телото за управување со ИПАРД подготви подобрувања на табелите со индикатори за следење и евалуација на ИПАРД Програмата 2021-2027 година, го подготви Деловникот за работа на Комитетот за следење и направи корекции во ПИМ X (Координација на работата на Комитетот за следење на ИПАРД) и соодветните анекси.

Телото за управување со ИПАРД организираше работилница за подобрување на методологијата и пресметката на АОР. Работилницата се одржа во периодот од 25-ти до 29-ти септември 2023 година и на неа присуствуваа претставници од Управувачката структура (УС), ИПАРД Агенцијата и Телото за управување со ИПАРД. Согласно утврдената агенда,

работилницата започна со презентација на методологијата и пресметување на обемот на работната сила во ИПАРД структурите од страна на УС. Главните точки на работилницата:

- Во насока на зајакнување на капацитетите на администрацијата која работи во ИПА, вработувањата во ИПА структурите треба да имаат предност за добивање согласност за вработување од Министерството за финансии,
- Со цел да се обезбеди доволно време за реагирање на потребите кои произлегуваат од планирањето на потребите од работна сила – АОР треба да биде изготвена од соодветна ИПАРД структура најдоцна до 30 јуни тековната година за следната година,
- За време на анализите на АОР спроведени во УС, забележан е тренд на преголеми димензии на потребите за работна сила за целата ИПАРД структура. Менаџерите кои ги пополнуваат листовите на АОР, треба да обрнат внимание на капацитетот на секој од вработените поединечно и нивната способност адекватно да одговорат на барањата во АОР (испораки) и времето потребно за одговор (работно време).
- Предимензионирањето е предодредено поради неправилно поставување на прописите за систематизација во ИПАРД структурите. УС предлага измени на правилата за систематизација во ИПАРД структурите и нивно поставување врз основа на вистински АОР,
- Образецот за АОР на ИПАРД Агенцијата треба да стане тригодишен во однос на планирањето и спроведувањето на вработувањето. Известувањето повторно треба да биде на годишно ниво, но планирањето да биде тригодишно. Исто како во Телото за управување со ИПАРД,
- ИПАРД Агенцијата има зголемување на бројот на вработени, но не се забележува зголемување на оперативната ефикасност. Во оваа насока, УС го поттикнува воведувањето на индикатори засновани на перформанси во АОР,
- Со јавниот повик за вработување на 11 лица во ИПАРД Агенцијата, вкупниот број на ИПАРД вработени во ИПАРД Агенцијата би достигнал 160 лица, што е доволно за акредитација и спроведување на мерката инвестиции во руралната јавна инфраструктура (ИРИ). ИПАРД Агенцијата треба да ја разгледа можноста за прераспоредување на луѓе во ИРИ со цел да ги исполни барањата за човечки капацитети на ГД АГРИ.

Во врска со процесот на акредитација на нови мерки, персоналот на Телото за управување со ИПАРД беше вклучен во процесот на измена на правилникот за деталните услови за регистрација на ЛАГ, процедурата за регистрација, потребната документација и начинот на водење евиденција и правилникот за содржината и методологијата за изработка на стратегии за локален развој на руралните средини и начинот за нивно одобрување. По одобрување на правилниците, министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство објави јавен повик за (пред) регистрација на ЛАГ-овите. Од 10 пристигнати барања, 8 беа успешни и регистрирани. Регистарот се води во Телото за управување со ИПАРД, но поддршката се уште е од националната програма за рурален развој.

Како предуслов за воведување на мерката советодавни услуги, Собранието на крајот на 2023 година го донесе Законот за советодавни услуги во земјоделството и руралниот развој. Вработените во Телото за управување со ИПАРД беа активно вклучени во процесот на изработка на Законот. Законот за советодавни услуги во земјоделството и руралниот развој има за цел да создаде ефективен и структуриран систем за обезбедување квалитетни совети и

информации за нашите земјоделци. Земјоделците ќе можат да се консултираат со експерти од областа на земјоделството и руралниот развој за сите аспекти од нивната работа. Особено важна цел на ова предложено законско решение е структурно и организациско подобрување на постоечкиот советодавен концепт во Република Северна Македонија. Со пропишување на видовите и видовите советници, програмите и видот на обуката што треба да ја поминат, условите што ќе треба да се исполнат за да бидат регистрирани од потенцијалните даватели на советодавни услуги, ќе се постигне поголема конкурентност, подобар квалитет и зајакнување на капацитетите на давателите на советодавни услуги. Со ова решение Министерството ќе формира регистар на даватели на советодавни услуги кој ќе биде јавно достапен за сите земјоделски стопанства за да им се олесни пристапот до советник со специфична експертиза за одредена област, во зависност од видот на производството.

4.2 Активности превземени од страна на НАО и УС

Реорганизација на Управувачката Структура

Започна измена и дополнување на актот за организација на работата на Министерството за финансии и актот за систематизација на работните места на Секторот за управување со ИПА фондови при Министерството за финансии.

Измените се во насока на формирање на 2 дополнителни одделенија во рамките на УС за да се постигне посоодветна поделба на редовните работни задачи и рационализирање на процесите и одговорностите кои моментално се извршуваат во рамките на истата единица на одделението.

Потребата за предложена промена произлегува и од зголемениот обем на работа, имајќи ги предвид тековните активности на Секторот за сè уште незатворените програми од ИПА 1, тековните активности за реализација на програмите од ИПА 2/ИПАРД 2, како и доверувањето на нови мерки/Програми од ИПА III.

Во оваа насока се предлага одделението Национален Фонд/Сметководствено тело на ИПА (која моментално ги покрива областите на финансиско управување и контрола на средствата од ИПА и сметководствено работење), да се подели во одделение кое ќе ги спроведува функциите за финансиско управување и контрола и одделение кои ќе ги спроведуваат функциите за сметководство, со цел да се издвои сметководственото работење од делот за финансиско управување и контрола. Двете одделенија ќе го претставуваат сметководственото тело и ќе ги извршуваат функциите и одговорностите на сметководственото тело во согласност со Клаузулата 5 од Анекс А на Рамковната Спогодба, како и одговорностите за известување дефинирани во член 61 на Рамковната Спогодба.

Оваа промена, исто така, ќе овозможи намалување на обемот на работа на актуелниот Раководител на одделението на националниот фонд и ќе обезбеди подобар континуитет на работењето и контрола врз сметководственото работење. Овој услов беше презентираан и пред ревизорите и беше разгледан од страна на Управата за внатрешна ревизија и ревизија.

Потребата за поделба на должностите при делегирање овластувања и одговорности во областите на финансиско управување и сметководство произлегува и од одредбите во Законот за јавна внатрешна финансиска контрола, додека во член 11 Контроли е дефинирана како „поделба на должностите на начин што ќе да не дозволи едно службено лице да биде

одговорно за одобрување, извршување, сметководство и контрола во исто време“ особено во однос на раководителите.

Дополнително, со бараните измени на горенаведените акти, се предлага формирање на ново одделение кое ќе се занимава со општи работи и управување со човечки ресурси - за сите програми во рамките на УС. Главниот концепт на оваа одделение е да ги покрие хоризонталните активности кои сега се спроведуваат од одделението за поддршка на НАО и од одделението за поддршка на НАО во областа на земјоделството како што се процесот на човечки ресурси, Процесот на управување со неправилности и Процесот за управување со ризик. Во моментот овие процеси се покриени од исто лице за сите програми. Со формирањето на овие одделенија треба да се постигне поефикасно и поефективно спроведување на овие процеси и подобра контрола врз процесите. Двете одделенија, одделението што ќе се занимава со општи работи и управување со човечки ресурси и сегашното НАОСО заедно ќе ги извршуваат функциите и одговорностите на канцеларијата за поддршка на НАО и ќе го поддржуваат НАО во извршувањето на задачите утврдени во клаузула 4(2) од Рамковната Спогодба.

Оценката за предложената структурна промена на Секторот е во согласност со барањата од Рамковната Спогодба и Секторскиот договор.

Во моментот не може да се пријави натамошен напредок во врска со оваа иницирана промена (предложените измени сè уште се во процес на формално одобрување во МФ).

I. Ефективно функционирање на системите за управување и внатрешна контрола според ИПАРД програмата 2014-2020

I.1 РЕЗИМЕ НА ИЗВЕШТАИТЕ ЗА ВНАТРЕШНИТЕ РЕВИЗИИ И КОНТРОЛИТЕ СПРОВЕДЕНИ ОД СТРАНА НА УПРАВУВАЧКАТА СТРУКТУРА

а) Забелешки и препораки на ГД АГРИ

Во текот на 2023 година, комуникацијата со ГД АГРИ беше главно поврзана со процедурата за расчистување на сметките за ФГ 2021 и ФГ 2022 година и комуникацијата поврзана со правната основа за доверување на правото за управување со ИПАРД III.

Порамнување на сметките за ФГ 2022

Во рамките на постапките за расчистување, во текот на 2023 година, со писмо (Бр. (2023)4791416 од 10.07.2023 година), беше иницирано расчистување на сметките за ФГ 2022 година од страна на ГД АГРИ. Со оваа комуникација, согласно член 41 од Секторскиот договор, ГД АГРИ предложи финансиски намалувања за пречекорување на шестмесечниот рок за исплата на крајните корисници во износ од 231.574,70 евра и четири финансиски грешки настанати од наодите на РТ во износ од 21.889,18 ЕВРА.

Со допис 10-6123/1 од 5 септември 2023 година, националните ИПАРД власти доставија сеопфатен одговор со дополнителни аргументи/факти завршни елаборации.

ГД АГРИ и РТ ги земаа предвид аргументите и информациите презентирани од ИПАРД властите и повторно ги пресметаа финансиските намалувања за надминување на шестмесечниот рок за исплата на крајните корисници во износ од 12.483,83 евра и финансиските грешки добиени од наодите на РТ во износ од 8.018,57 ЕУР - (износот на грешката е повратен и вратен на ИПАРД Евро сметката - имајќи предвид дека аргументите и

дополнителните активности преземени за четири проекти изнесуваат 13.870,61 ЕУР беа прифатени од ГД АГРИ).

Билатерална средба и ревизорска мисија од 13 до 14 ноември 2023 година се одржа во Скопје. Записникот од билатералната средба согласно член 51(3) беше испратен со писмо (Бр. (2023)8574644 - 14/12/2023). Одговорот од властите од Северна Македонија беше испратен на 23-ти јануари 2024 година. Со подготовка на оваа Годишна декларација за управување, се очекува формална комуникација во согласност со член 49(4) од Секторскиот договор да биде подготвена од страна на ГД АГРИ.

Порамнување на сметките за ФГ 2021

Што се однесува до расчистувањето на сметките за ФГ 2021 година, ГД АГРИ поднесе формално писмо за комуникација (од 02.10.2023 Ref Ares (2023)6649141) каде се предлага износ од 23.205,18 ЕУР да се исклучи од финансирањето на ЕУ, што одговара на финансиските грешките идентификувани од страна на Ревизорското тело и износот од 288.989,75 евра што одговара на намалувањето за задоцнетите плаќања врз основа на член 41(9) од Секторскиот договор.

б) Извештаи на Ревизорско Тело

Следниве извештаи за ИПАРД Програмата 2014-2020 се издадени од страна на ИПА ревизорското тело:

- Финален ревизорски извештај за системската ревизија за 2022 година во НАО/УС за спроведување на ИПАРД II Програмата - Област на политики 4 - Земјоделство и рурален развој од 24 февруари 2023 година;
- Финален ревизорски извештај за системската ревизија за 2022 година во ИПАРД Агенција за програмите финансирани од ИПА II - Политичка област 4 - Земјоделство и рурален развој заклучно со 24 февруари 2022 година;
- Финален ревизорски извештај за ревизија на работењето 1 и ревизија на работењето 2 за 2022 година во ИПАРД Агенција за имплементација на ИПАРД II Програмата - Политичка област 4 - Земјоделство и рурален развој од 14 февруари 2023 година;
- Финален ревизорски извештај за ревизија на работењето 3 и ревизија на работењето 4 за 2022 година во ИПАРД Агенција за имплементација на ИПАРД II Програмата - Политичка област 4 - Земјоделство и рурален развој од 21 декември 2023 година;
- Финален ревизорски извештај за ревизија на сметки и годишни финансиски извештаи за 2022 година во НАО/УС и ИПАРД Агенција за ИПАРД II Програмата заклучно со 15 март 2023 година;

Следниве извештаи за ИПАРД Програмата 2007-2013 се издадени од страна на ИПА ревизорското тело:

- Финален ревизорски извештај за финансиската ревизија на точноста и комплетноста на финансиските извештаи кои се однесуваат на долгот за проекти финансирани од ИПАРД Програмата 2007-2013 година, Компонента V - Рурален развој од 14 март 2023 година;
- Збирен ревизорски извештај од верификациите на ИПАРД екс-пост контролниот систем во ИПАРД Агенцијата заклучно со 15 март 2023 година;

- Збирен ревизорски извештај и мислење за исправноста и комплетноста на финансискиот извештај поврзан со долговите за ФГ 2021 ИПАРД Програма 2007-2013 година, Компонента V - Рурален развој на 15 март 2023 година;

Годишен ревизорски извештај и Годишно ревизорско мислење од Ревизорското тело за 2022 година беа издадени во текот на 2023 година, на 15.03.2023 година (бр. 01-362).

Со Годишното ревизорско мислење за 2022 година, ревизорите изразија:

Неквалификувано мислење со фокус на материја во однос на веродостојноста на годишните - финансиски извештаи или извештаи / годишна сметка.

Во рамките на ревизорското мислење, врз основа на ревизорските процедури во однос на програмата, ревизорите изразија разумно уверување дека:

- Декларацијата за расходи и Годишните финансиски извештаи или извештаите/Годишната сметка за ФГ 2022 година издадени од НАО даваат вистинит и правичен приказ.

Неквалификувано мислење со акцент на важност за законитоста и правилноста на расходите и функционирањето на системите за управување и контрола.

Во рамките на ревизорското мислење, врз основа на ревизорските процедури во однос на програмата, ревизорите изразија разумно уверување дека:

- Трошоците за кои е побаран надоместок од Комисијата се **законски и редовни**,
- Системот за управување и контрола **поставен и функционира правилно**.

Без квалификациско мислење, се посветува внимание на: слабости во надзорот во процесот на овластување на обврските и плаќањата, погрешното пресметување на прифатливите средства за кофинансирање, отсуството на политика на долгорочно задржување и мотивација и задоцнети плаќања на примателите.

Во однос на Годишниот извештај за ревизорската активност за 2022 година, НАО следеше 37 отворени наоди поврзани со ИПАРД 2014-2020 година, прикажани во табелата:

Институција	Голем	Среден	Мал	Вкупно	Затворени наоди во 2023	% имплементирани наоди
НАО/УС	/	1	/	1	/	0%
ИПАРД ТУ	/	1	/	1	/	0%
ИПАРД Агенција	13	20	2	35	16	45,7%
Вкупно				37	16	43,2 %

Во однос на Годишниот извештај за ревизорската активност за 2022 година од 37 наоди, 16 беа затворени до крајот на 2023 година или 43%.

Дополнително, треба да се напомене дека наодите во врска со ИПАРД 2007-2013 ги следи и НАО бидејќи сè уште има активности кои се во тек во однос на нивното затворање.

Во однос на отворените наоди од извештаите на РТ, НАО во координација со оперативната структура на 11 мај 2023 година подготви Консолидиран акциски план за имплементација на препораката и надминување на наодите од извештаите на РТ. Акциониот план вклучува наоди од надворешната ИТ ревизија од страна на ГД АГРИ.

НАО континуирано го следи спроведувањето на договорените активности за надминување на наодите. На квартална основа, ИПАРД Агенцијата и Телото за управување со ИПАРД до НАО доставуваат табела за спроведување на ревизорската препорака, каде е даден најновиот статус на преземените активности. Структурите за поддршка на НАО вршат анализа на динамиката на спроведување на активностите и го информираат НАО за статусот на имплементација на препораките.

Според последниот статус, може да се заклучи дека:

Во НАО/УС, еден наод останува отворен поврзан со обезбедување на соодветна политика за мотивација и задржување.

Во однос на Телото за управување со ИПАРД, во текот на 2022 година, останува отворен еден наод поврзан со обезбедување на оптимални капацитети за човечки ресурси (квалификуван како наод со среден ризик).

Во ИПАРД Агенцијата беа затворени 16 наоди поврзани со погрешна пресметка на прифатливи трошоци (помалку платени средства и одобрена поголема сума на финансиска поддршка поради различни причини, како што се несоодветно доделени 10% дополнителни средства како финансиска поддршка, погрешна пресметка на општи трошоци, неспоредливи понуди според техничките карактеристики и конечниот аутпут, помалку платени средства поради погрешно внесување на податоци во табелата за овластувања и слично), неможност да се потврди постигнувањето на целта на инвестицијата и нејзината економска и финансиска одржливост и именување на директор на ИПАРД Агенцијата.

Следниве наоди остануваат отворени во ИПАРД Агенцијата:

- 12 наоди од ревизија на работење поврзани со: склучување договор без обезбедени 3 понуди (овие 2 наоди се дел од процедурата за порамнување на сметките за ФГ2020), неспоредливи понуди и повисок износ на финансиска поддршка исплатена поради техничка грешка (овие два наоди се дел од процедурата за порамнување на сметките за ФГ 2021 година), недостатоци во внатрешните контроли за спроведување на договорот за техничка помош, задоцнети плаќања, технички грешки при подготовка на табела за овластување, доцнење во доставувањето на податоците од страна на Технички тела; доцнење при обработката на апликациите; намален степен на контрола и неточни податоци во листите за проверка од страна на контролорите при контрола на лице место и констатација поврзана со помалку платени средства.
- 6 наоди од системски ревизии од кои 2 наоди се однесуваат на капацитети за човечки ресурси во Агенцијата, IT-beck up систем, несоодветни простории, прекршување на роковите на имплементациските договори потпишани со НАО и Телото за управување со ИПАРД.
- 1 наод од финансиска ревизија - буџетски извештај не генериран од САП.

Од доставувањето на Годишниот извештај за ревизорска активност започнаа активностите за спроведување на препораките на ревизијата, но за некои системски прашања (како што се политиката на задржување, вработувањата и сл.) се уште се во тек активности, имајќи предвид дека тие бараат поддршка од највисоката владино ниво и меѓуинституционална координација.

с) Внатрешна ревизија

Управувачка структура

Согласно годишниот план за внатрешна ревизија за 2023 година во Министерството за финансии, една ревизорска мисија на системот за внатрешни контроли - управување со фондовите на ЕУ, сметки и контрола на исправноста на барањата за средства и заверка на расходите во Единицата на Национален фонд/ Тело за сметководство на ИПА во рамките на одделението за управување со фондови на ИПА/Управната структура беше планирана. Ревизорската мисија беше извршена во текот на септември - ноември 2023 година. Согласно конечниот ревизорски извештај број 23-7662/3 од 10.11.2023 година, идентификуван е еден наод со висок ризик во однос на потребата од обезбедување оптимален број на капацитети за човечки ресурси. , особено поврзани со финансиското управување.

Годишниот план за внатрешна ревизија за 2024 година (бр.23-11010/1 од 14.12.2023 година) предвидува последователна ревизорска мисија за спроведување на препораките од ревизијата за управување со човечки ресурси.

ИПАРД Агенција

Годишниот план за внатрешна ревизија за 2024 година (бр. 23-11010/1 од 14.12.2023 година) предвидува последователна ревизорска мисија за спроведување на препораките од ревизијата за управување со човечки ресурси. Согласно годишниот план за внатрешна ревизија на ИПАРД Агенцијата за 2023 година, планирани се пет ревизорски мисии, од кои две ревизии на процеси кои се однесуваат на ИПАРД, една последователна ревизија, една ревизија поврзана со националната програма за директни плаќања и една ревизија на барање на директорот на ИПАРД Агенцијата.

Во текот на 2023 година беа извршени три ревизии од годишниот план за ревизија за 2022 година и четири ревизии од годишниот план за ревизија за 2023 година:

- Ревизија на процесот на одобрување на проекти и склучување договори за мерката 3 од ИПАРД Програмата 2014-2020 година;
- Ревизија на процесот на книговодствената сметководствена евиденција, нејзината комплетност и точност во спроведувањето на ИПАРД Програмата 2014-2020 година;
- Ревизија на процесот на одобрување на плаќања од ИПАРД Програмата 2014-2020 година;
- Последователна ревизија за спроведувањето на препораките;
- Ревизија на процесот на одобрување на проекти и склучување договори за мерката 1 и 7 од ИПАРД Програмата 2014-2020 година;
- Ревизија на процесот на лице место контрола пред плаќање од ИПАРД Програмата 2014-2020;
- Ревизија на процесот на самооценка на ИПАРД Агенцијата за спроведување на мерката Инвестиции во рурална јавна инфраструктура за ИПАРД Програмата 2021-2027 година.

Една преостаната ревизија од планот за ревизија за 2023 година ќе биде спроведена во текот на 2024 година.

Годишниот план за ревизија на ИПАРД Агенцијата за 2024 година е усвоен во декември 2023 година. Според планот, планирани се пет ревизорски мисии, од кои две ревизии на процесите што се однесуваат на ИПАРД, една последователна ревизија, една ревизија на националната програма за директни плаќања и една ревизија по барање на директорот (која може да биде и на ИПАРД доколку е потребно).

Тело за управување со ИПАРД

Секторот за внатрешна ревизија при Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство врши внатрешна ревизија над Телото за управување со ИПАРД.

Годишниот план за внатрешна ревизија за 2023 година на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство предвидува ревизорска мисија за спроведување на процесот на објавување од страна на Телото за управување со ИПАРД. Ревизијата е во тек и се планира да заврши до крајот на февруари 2024 година.

Годишниот план за ревизија на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство за 2024 година предвидува една ревизорска мисија за процесот на реализација на АПТА во Телото за управување со ИПАРД.

d) Надворешна ревизија

Во текот на 2020 година беше спроведена ревизија согласно член 50(1)(в) од ИПАРД II Рамковниот договор. Ревизорската мисија ја спроведе надворешна ревизорска куќа (изведувач).

Главната цел на ревизијата беше да се испита дали ИПАРД Агенцијата е усогласена со стандардот за безбедност на информации ISO 27002:2013 и ограничен преглед со фокус на следење на безбедноста на информациите на системите што ги користат Националниот фонд и Националниот службеник за овластување. Ревизијата беше спроведена во периодот 21-25 септември 2020 година, додека извештајот беше примен до НАО во јули 2022 година.

Со извештајот беа дадени 5 препораки за ИПАРД Агенцијата и една опсервација за структура на управување. Овие препораки/забелешки се следат низ динамиката на спроведување на активностите и презентирани во ажурирањето на акцискиот план. Еден наод во врска со оваа ревизија е веќе затворен - поврзан со контрола на пристап.

Ажурираните активности кои се преземаат за надминување на препораките од ИТ ревизијата се нотирани во ажурирањето за К4 2023 година на имплементација на препораките од Консолидираниот акциски план за надминување на наодите од ревизијата. Сепак, на ИПАРД Агенцијата и треба одреден буџет за реализација на предложените активности и може да се забележи мал напредок. Со прераспределбата на ИПАРД Агенцијата во новите простории се очекува и затворање на одредени сознанија.

Дополнително, во текот на 2023 година, во рамките на постапката за порамнбување на сметките за 2022, беше извршена посета на лице место од страна на ГД АГРИ и билатерална средба според Секторскиот договор (посетата беше од 13.11.2023 до 14.11.2023 година во Скопје).

Записникот од билатералната средба и исходот од посетата на ГД АГРИ извршена од 13 до 14.11.2023 година е испратен со допис бр. Ares(2023)8574644 - 14/12/2023. Одговорот на властите од Северна Македонија со дополнителни информации во врска со отворените прашања беше испратен на 23 јануари 2024 година (покривајќи ги точките за административните капацитети и назначувањето на директор на ИПАРД Агенцијата).

e) Верификациски посети извршени од страна на УС/НАОСО

Канцеларијата за поддршка на НАО во рамките на годишниот план за верификациски посети за 2023 година заклучно со 30 јануари 2023 година, планираше четири посети како алатка за следење на функционирањето на системот за управување и контрола. Три верификациски посети беа поврзани со ИПАРД II и една верификација поврзана со ИПАРД III Програмата

(проценка дали воспоставените структури и органи се во согласност со барањата за доверување на задачите за спроведување на буџетот за ИПАРД III).

Првата верификациона посета во однос на ИПАРД II Програмата 2014-2020 беше поврзана со административна проверка на платените проекти (продолжување и финализирање на верификациската посета од годишниот план за 2022 година). Оваа верификациска посета беше иницирана во декември 2022 година и финализирана во мај 2023 година. Со оваа верификациона посета предмет на разгледување беа проектите од мерките 1, 3, 7 и 9. Со оваа верификациска посета административно се проверени 7 платени проекти во износ од 1.228.551,38 евра од вкупно 5.272.003,78 евра платени во референтниот период, што претставува околу 23% од исплатениот износ од избраниот примерок. Конечниот извештај беше издаден на 17 јули 2023 година. Беа идентификувани три главни наоди (2 со потенцијално финансиско влијание и еден за помалку платени средства) и еден среден наод.

Опсегот на втората верификациона посета беше екс-пост теренска контрола на платени проекти (за барањата од мерка 1, 3 и 7). Со оваа верификација посета беа извршени ех пост контроли на лице место проверени проекти во вредност од 1.860.557,79 евра, што претставува обем од околу 15,27% од вкупно платените проекти во текот на 2020 и 2021 година (од мерката 1 и 7 платени проекти примерокот е направен со ограничување од проекти над 600.000,00 МКД или 10.000 ЕУР) . Посетата за верификација беше финализирана на крајот на декември 2023 година и беше издаден нацрт-извештај на 08 февруари 2024 година. Во врска со оваа посета беа изработени три наоди/услови. Во моментот на изготвување на оваа годишна менаџерска декларација сè уште е во тек контрадикторна постапка. Оваа верификација посета се очекува да биде финализирана до крајот на февруари 2024 година.

Третата верификација извршена во 2023 година беше активност поврзана со ИПАРД III Програмата (ИПАРД III акредитација/доверување) со цел да се потврди усогласеноста на воспоставениот/дизајнираниот систем со барањата на МКФ за ИПАРД III правната рамка. Оваа активност беше финализирана со изготвување на извештај за проценка пред официјалното поднесување на барањето за доверување за ИПАРД Програмата 2021-2027.

Последната верификациона посета е следење на имплементацијата на препораките дадени со претходните активности за верификација. Оваа верификациона посета започна во јануари 2024 година и е објавена нацрт-табела со идентификувани наоди од верификационите посети и преземените активности. Постапката е во тек и се очекува да биде финализирана до крајот на февруари 2024 година.

Годишниот план за верификација посети за 2024 година е усвоен на 25 јануари 2024 година и предвидува четири посети како што следува:

1. Верификациона посета со вршење екс-пост проверки на лице место (Програма ИПАРД II);
2. Верификациона посета - административна проверка на платениот проект (Програма ИПАРД II);
3. Проценка на дизајнот и воспоставените системи за управување и контрола за спроведување на мерката Инвестиции во рурална јавна инфраструктура од ИПАРД III Програмата и
4. Административна проверка на одбиените проекти и процес на рангирање по новиот јавен повик 01/2023 од ИПАРД III Програмата.

I.2 ГОДИШНА ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА УПРАВУВАЊЕ ПОДНЕСЕНА ОД ИПАРД АГЕНЦИЈАТА И ТЕЛОТО ЗА УПРАВУВАЊЕ СО ИПАРД

Годишната декларација за управување (ГДУ) е подготвена и доставена од директорот на ИПАРД Агенцијата до НАО на 9 јануари 2024 година. Со ГДУ се потврдува дека воспоставениот систем за управување и внатрешна контрола во рамките на ИПАРД Агенцијата функционира ефективно и во согласност со акредитираните процедури и ги дава неопходни гаранции во врска со законитоста и регуларноста на основните трансакции.

ГДУ беше подготвена и доставена од раководителот на Телото за управување со ИПАРД до НАО на 11 јануари 2024 година. Со ГДУ се потврдува дека воспоставениот систем за управување и внатрешна контрола во Телото за управување со ИПАРД функционира ефективно и во согласност со акредитираните процедури.

I.3 УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИЦИ ВО ИПАРД СТРУКТУРИТЕ

Постапката за управување со ризик редовно, двапати годишно ја спроведува структурата за управување со ризик. Регистрите на ризици на сите институции вклучени во спроведувањето на ИПАРД II Програмата (Управувачката структура, Телото за управување со ИПАРД и ИПАРД Агенцијата) редовно се ажурираат според преземените активности за ублажување на ризиците. Во текот на 2023 година се организирани два панели за управување со ризик, еден на 16.05.2023 година и вториот на 24.11.2023 година. На панелите за управување со ризик беа разгледани и разгледани сите ризици во однос на спроведувањето на ИПАРД II Програмата. По состаноците на панелот, НАО беше усвоен консолидиран регистар на ризици и, следствено, официјално доставен до сите засегнати страни. Во акцискиот план беа дефинирани соодветни активности со цел ублажување на идентификуваните ризици. Активностите се започнати и се во тек.

Според последниот усвоен консолидиран регистар на ризици (акциони планови за ублажување на ризиците), следните ризици на ниво на субјект се сметаат за високи: прометот на персоналот, недостаток на персонал, преоптовареност со работни задачи и неможност за посетување организирани обуки (недостиг од специјализирани обуки).

Високи ризици на ниво на активност исто така беа идентификувани и следени во континуитет, кои се однесуваат на следните области на влијание: обработка на тужбите и квалитет на извршените проверки на лице место поради недостаток на опрема.

Исто така, беа откриени високи ризици од измама преку алатката за проценка на ризикот од измама во однос на следните области на влијание: прифаќање на неприфатливи трошоци, преплатување поради преценета референтна цена и создадени вештачки услови за да се добие голема поддршка.

Беа разговарани и утврдени и корективни мерки со цел да се ублажат искажаните ризици.

Сите идентификувани ризици од ИПАРД II влијаат и на ИПАРД III Програмата, имајќи предвид дека истите структури ги спроведуваат двете програми.

I.4 АДМИНИСТРАТИВНИ КАПАЦИТЕТИ НА ИНСТИТУЦИИТЕ ВО ИПАРД СТРУКТУРИТЕ

Управувачка структура

Според анализата на обемот на работа во управувачката структура, беше идентификувано дека оптималниот број на вработени за 2023 година е 19 (вклучувајќи го и НАО). Бројот на вработени во Управувачката структура на почетокот на 2023 година изнесуваше 17, вклучувајќи го и НАО.

Во текот на 2023 година, двајца вработени заминаа од УС, а еден вработен има привремен прекин на договорот за работа. Дополнително, финализирани се пет унапредувања во секторот за управување со ИПА фондови. Имено, двајца советници беа унапредени на позиција раководител на одделение и уште тројца вработени беа унапредени на позиција советници.

Едно ново вработување на помлад соработник е реализирано во раководната структура во текот на 2023 година.

Моменталниот број на вработени во УС е 15 (вклучувајќи го и НАО), а стапката на зафатеност на работните места во секторот за управување со фондови на ИПА е 79%.

Изработена е анализа на обемот на работа за периодот 2024-2026 година и резултатите од пресметките покажаа дека оптималниот број на вработени во УС за 2024 година е 19. Според анализата на обемот на работа, приоритет во наредниот период ќе бидат 4 нови вработувања.

Дополнително, на крајот на 2023 година беше објавен јавен повик за пополнување на две позиции: помлад соработник – финансиски менаџер и помлад соработник во областа на ИПАРД програмата. Постапката е во тек, но сепак поради распишаните избори постапката може да се одложи имајќи предвид дека нема да може да се реализираат вработувања во изборниот период - закажан за мај 2024 година.

ИПАРД Агенција

Според анализата на обемот на работа (АОР) за 2023 година, оптималниот број на вработени потребни во ИПАРД Агенцијата за спроведување на акредитираните мерки, вклучително и мерката инвестиции во руралната јавна инфраструктура (ИРЈИ) изнесуваше 177 вработени. На почетокот на 2023 година, ИПАРД Агенцијата броеше 152 вработени назначени за работа во ИПАРД структурата.

Во текот на 2023 година, ИПАРД структурата во ИПАРД Агенцијата беше намалена за 4 вработени.

Во ноември и декември 2023 година беше објавен оглас за унапредување и вработување. Во текот на ноември 2023 година издадени се 6 решенија за вработување на неопределено време, од кои 5 решенија се за преминување од привремени вработувања на трајни вработувања и 1 решение за ново вработување.

Со овие измени заклучно со 31 декември 2023 година, ИПАРД структурата во рамките на Агенцијата брои 149 вработени и стапката на зафатеност на работните места од 84%.

Исто така со интерен оглас 01/2023 објавен на 14.12.2023 година во ИПАРД Агенција унапредени се 7 вработени на следните позиции: раководител на сектор за внатрешна ревизија, раководител на сектор за аналитика и поддршка на директорот, раководител на одделение за спроведување на техничка помош и рурална инфраструктура, раководител на одделение за извршување на плаќања, раководител на одделение за сметководство, раководител на одделение за управување со човечки ресурси и раководител на одделение за одобрување инвестиции во преработка и маркетинг на земјоделски производи..

АОР за 2024 година беше подготвена во август 2023 година. Анализата на обемот на работа е изработена според бројот на барања за финансиска поддршка кои треба да се поднесат во 2024 година. Бројот на барања се утврдува врз основа на искуства од претходните години. Врз основа на ова, предвидено е 980 барања за финансиска поддршка да бидат спроведени преку неколку јавни повици од ИПАРД III Програмата, 616 барања за примање плаќања и 524 одобрености да бидат одобрени во 2024 година за ИПАРД II Програмата. Дополнително, за реализација на техничка мерка, во 2024 година се очекува да се склучат 4 договори со Агенцијата. Во 2024 година активностите за доверување на мерката – инвестиција во рурална јавна инфраструктура најмногу ќе се однесуваат на доверување и обезбедување на потребните минимални барања во однос на ова доверување. СЛА за оваа мерка е подготвена со предвидување дека ќе бидат поднесени 70 барања за финансиска поддршка од кои 40 ќе бидат одобрени.

Според АОР на ИПАРД Агенцијата за 2024 година оптималниот број на вработени во Агенцијата е 160, вклучително и мерката ИРЈИ. Според анализата на обемот на работа за 2024 година, во ИПАРД Агенцијата се потребни 11 нови вработувања и 29 унапредувања.

НАО/УС заклучоци на изразените потреби во АОР на ИПАРД Агенција

Во однос на ИПАРД Агенцијата треба да се наведе дека имајќи ја предвид оценката извршена на пакетот мерка на ИРЈИ во однос на потребите за човечки ресурси за спроведување на процесите, како и работилницата организирана од Телото за управување со ИПАРД за поврзано прашање одржана во септември 2023 година, имајќи ја предвид и тековната состојба на имплементација на ИПАРД II и ИПАРД III, заклучокот на НАО/УС е дека бројката од 11 дополнителни вработувања се потврдени како приоритетни вработувања за 2024 година и главно оваа потреба е да се зајакнат одредени капацитети за спроведување/доверување на нови мерки. Сепак, ИПАРД Агенцијата треба да ги прераспреди потребите меѓу секторите во Агенцијата имајќи предвид дека моменталните презентирани потреби не се оправдани. На пример, потребата презентирана во Секторот за регистри на дополнителни 3 вработени не е оправдана, имајќи ја предвид нововоставената процедура за добивање на цените преку аутсорсинг за комисија за проценка. Наспроти тоа, не е оправдано што Секторот за одобрување на плаќања нема изразени дополнителни потреби имајќи предвид дека се воведуваат авансни плаќања (иако не се очекува во голем опсег во текот на 2024 година). Исто така, главна забелешка е дека АОР треба да се подготвува со изразени потреби за една година со средна назнака за следните две години.

Според оваа забелешка, ИПАРД Агенцијата треба да го ревидира АОР главно заради вклучување и оценка во процесот на акредитација/доверување на мерката инвестиции во рурална јавна инфраструктура.

Тело за управување со ИПАРД

Според АОР за 2023 година, Телото за управување со ИПАРД постави оптимално ниво на персонал на 17 вработени. На почетокот на 2023 година, Телото за управување со ИПАРД броеше 13 вработени.

Во текот на 2023 година еден помлад соработник е вработен во Телото за управување со ИПАРД и еден вработен е унапреден на позиција Раководител на одделение. Според овие измени, бројот на вработени во Телото за управување со ИПАРД на крајот на 2023 година е 14

(вклучувајќи го и раководителот на Телото за управување со ИПАРД) и стапката на искористеност е 82%.

Изработена е АОР за периодот 2024-2026 година и резултатите од пресметките покажаа дека оптималниот број на вработени во Телото за управување со ИПАРД за 2024 година е 15.

Капацитети на ИПАРД структурите

Во табелата подолу се прикажани податоците за човечките капацитети во ИПАРД структурата за управување и работење за 2023 година како и во однос на потребите за 2024 година:

Институција	Број на персонал на 01.01.2023	Број на потребен персонал по АОР 2023	Број на потребен персонал по АОР 2024	Реализирани нови вработувања 2023	Напуштиле позиција 2023	Број на персонал 31.12.2023	Стапка на пополнетост / АОР 2023	Моментална стапка на пополнетост / АОР 2024	Стапка на обрт 2023
НАО/НФ	17	19	19	1	3	15	79%	79%	18%
ИПАРД Агенција	152	177	160	1	4	149	84%	93%	3%
ТУ со ИПАРД	13	17	15	1	0	14	72%	93%	0%
Вкупно	182	213	194	3	7	178	84%	92%	4%

Вкупно, за спроведување на ИПАРД II Програмата за 2023 година беа потребни 213 вработени. Бројот на вработени на крајот на 2023 година е 178 вработени или 84% пополнетост. Прометот на персоналот на ниво на програмата е 4%.

Во 2023 година има негативно нето салдо од 4 вработени, односно 3 вработени биле ангажирани, а 7 ги напуштиле институциите.

Со АОР за 2024 година, бројот на персонал кој е потребен во ИПАРД структурата е намален на 194, така што во моментот стапката на пополнетост е 92%.

Политика за задржување и мотивација на персоналот

Со подготовката на овој извештај за самооценка, може да се пријави следново:

Во однос на задржувањето на кадарот во ИПА структурата со Законот за извршување на буџетот за 2023 година се имплементира краткорочно решение за мотивација и задржување на персоналот во структурите на ИПА. Решението обезбедува 15% паушално надополнување на платата на персоналот во ИПА структурите до крајот на 2023 година, а истото е вградено и за 2024 година. Со ова решение е наменет да се надмине јазот до донесување долгорочно систематско решение. Паралелно, работната група формирана од НИПАК работи на долгорочно систематско решение на политиката за задржување и мотивација што треба да биде ставено во Законот за административни службеници и соодветните законски акти.

На иницијатива на НАО е поднесено барање до ГД АГРИ и ГД Соседство (писмо 10-2675/1 од 13.04.2022 година) да се разгледа можноста за дополнителна финансиска компонента на ИПА за дополнување на политиката за задржување и мотивација на персоналот во Структурата на ИПА според програмите ИПА III.

Во јули 2023 година беше добиен одговор од ГД АГРИ (Бр. (2023)4599448-03/07/2023) и од ГД Соседство (Бр. (2023)4881158-13/07/2023)).

Двата документи имаат слични насоки кои треба да ги следат националните власти во процесот на воспоставување на политика за задржување и мотивација. Со одговорот на ГД АГРИ беше дадена јасна насока дека стратешката и сеопфатна политика за одржливи човечки ресурси не треба да се ограничи на нудење официјални додатоци на плата, како и насока дека не повеќе од 2% од првичната распределба на ИПАРД за 2021-2027 година може да се користи за оваа опција.

Дополнително, ГД Соседство имаше одредено барање за информации (барање за информации за институциите, членовите на персоналот и поврзаните позиции и информации за политиките за задржување на персоналот поврзани со релевантните структури на ИПА (постојни или во фаза на подготовка)). На крајот на септември 2023 година, НИПАК испрати дополнителни информации во врска со барањето на ГД Соседство (како што е список на ИПА институции, вработени во системот за индиректно управување со ИПА).

Со овие насоки, Законот за администрација е во фаза на измена, каде покрај другите реформи треба да се воведат член за можности за надолжувања во опсег од 15 – 45% од платите на вработените во ИПА структурите. Овие измени ќе послужат како правна основа за понатамошно спроведување на мерките за задржување/мотивација (финансиски и нефинансиски). Измените на Законот беа усвоени од Владата и доставени до Собранието на усвојување. Измените на Законот во моментот на подготовка на овој Извештај се во собраниска процедура.

1.5 УПРАВУВАЊЕ СО НЕРЕГУЛАРНОСТИ

НАО прими 3 случаи на неправилности од ИПАРД Агенцијата во текот на 2023 година. Случаите беа анализирани и преземени соодветни корективни мерки од страна на релевантните институции, под координација на НАО. Овие случаи биле пријавени преку ИМС во текот на 2023 година.

Ново идентификуваните неправилности може да се земат предвид од следниве аспекти, како што е претставено подолу:

- Сите случаи беа квалификувани како неправилност;
- Сите случаи се сè уште отворени;
- Идентификувани се 2 случаи пред да се изврши исплатата, со што немало финансиско влијание;
- Идентификуван е 1 случај по извршената уплата, со што има финансиски ефект.

Табела 1

Идентификувани нерегуларности во 2023				
Вкупно нерегуларности	Нерегуларности пред одобрување	Нерегуларности пред исплата	Нерегуларности по исплата	Други нерегуларности (не поврзани со барател)
3	0	2	1	0

Табела 2

Вид на нерегуларност		Отворени	Затворени	Вкупно
	Сомнеж за измама		0	
Нерегуларност		3	0	
Финансиско влијание	Со финансиско влијание	1	0	3
	Без финансиско влијание	2	0	

На педесет и втората седница на Владата на Република Северна Македонија, одржана на 14.06.2022 година се усвои Националната стратегија за борба против измами за заштита на финансиските интереси на Европската унија во Република Северна Македонија 2022-2025 година (НАФС) и акциски план за нејзино спроведување.

Националната стратегија за борба против измами за заштита на финансиските интереси на Европската унија во Република Северна Македонија за периодот од 2022 до 2025 година ги прикажува договорените приоритети и активности на надлежните национални органи во областа на заштитата на финансиските интереси на Европската Унија во Република Северна Македонија.

Националната стратегија за борба против измама се состои од пет поглавја и два анекси:

- Првото поглавје е брифирање на целта и потребата од изработка на стратегијата и се наведува правната основа и стратегиите поврзани со неа.
- Второто поглавје од стратегијата е поврзано со состојбата на моменталната ситуација поврзана со функционирањето на системот за заштита на финансиските интереси на ЕУ и проценката на ризикот од измама.
- Третото поглавје е дефинирање на целите на Националната стратегија за борба против измама што во поширока смисла значи реформи во следните дефинирани приоритетни области:
 - ОБЛАСТ 1: Правна и институционална рамка
 - ОБЛАСТ 2: Координација и соработка
 - ОБЛАСТ 3: Спечување на измами и неправилности
 - ОБЛАСТ 4: Откривање, третман, пријавување на неправилности и сомнителни случаи на измама
 - ОБЛАСТ 5: Истрага за измама и гонење
 - ОБЛАСТ 6: Обнова и санкции.
- Четвртото поглавје го опишува Акциониот план за имплементација на НАФС, каде е опишана содржината на Акцискиот план, како и периодот за негова ревизија.
- Петтото поглавје е поврзано со мониторингот и евалуацијата на НАФС, во кое се објаснува начинот на спроведување на мониторингот и евалуацијата на НАФС, одговорностите на институциите вклучени во процесот, како и предизвиците/ризиците во постигнувањето на целите и целокупната имплементација на НАФС.

НАФС содржи два анекси. Анекс 1 е Акциониот план за спроведување на НАФС, кој ги дава активностите, одговорностите и временската рамка за спроведување на целите на НАФС. Исто така, постои правна рамка, содржана во Анекс 2 од НАФС, соодветно.

На педесет и втората седница, одржана на 14.06.2022 година, Владата на Република Северна Македонија ја усвои Националната стратегија за борба против измами за заштита на финансиските интереси на Европската унија во Република Северна Македонија 2022-2025 година и Акцијата План за нејзино спроведување.

II. Финансиско управување со ЕУ фондови во Република Северна Македонија и легалност и нелегалност на основните трансакции

II.1 Финансиско управување

Спогодбата за финансирање за Програмата за земјоделство и рурален развој на Република Северна Македонија според Инструментот за претпристапна помош (ИПА II) за годините 2014-2020 година е потпишана помеѓу ЕК и Владата на Република Македонија и стапи во сила на 29.06.2017 година.

Согласно член 33(3) од Рамковниот договор и Анекс 7 од Секторскиот договор, НАО испрати до Комисијата прогноза за своето веројатно барање за исплата за 2023-2024 година за програмата на 12 јануари и 13 јули 2023 година. Основа за подготовка на прогнозите се планот за објавување јавни повици како и планот за финансиска реализација на повиците/потпишаните договори помеѓу ИПАРД Агенцијата и примателите, а двата се доставени до НФ од ИПАРД Агенцијата.

НФ врши дополнителни анализи земајќи го предвид искуството и темпото на исплата од претходните години, добиените информации од Агенцијата за статусот на договорите, проблемите со кои се соочуваат достапноста на средствата во националниот буџет итн. Откако ќе се обработат сите овие информации, НФ подготви прогноза за своите веројатно барање за плаќање. Во текот на 2023 година, предвидените плаќања се реализирани со 71%.

Во табелите подолу се прикажани извршените плаќања – ИПА придонес во евра во 2023 година и за периодот 2014-2023 година:

Мерка	Извршени исплати во 2023 – ИПА придонес во Евра
Мерка 1	1,905,706.52
Мерка 3	3,586,614.77
Мерка 7	4,441,080.27
Мерка 9	68,718.27
Вкупно	10,002,119.83

Севкупен статус на Програмата за период 2014-2020				% споредено со достапниот буџет
	ИПА	МКД	Вкупно	
Достапен буџет 2014 – 2020	60,000,000	19,766,275.00	79,766,275	
Исплатено	44,879,757.56	14,916,572.52	59,796,330.08	75%

Согласно член 37 од Секторската спогодба, НАО испрати четири изјави за расходи кои служеа како барања за плаќање за направените расходи и приходите остварени во текот на 2023 година. Барањата за плаќање беа редовно испраќани од страна на Националниот фонд. На крајот на 2023 година немаше губење на средства поради добиено одобрение за продолжување за реализација на буџетската обврска 2020 година за една година (од Н+3 на Н+4). Затоа, сите преостанати трошоци за ИПАРД II треба да се спроведат (направени и исплатени на примателите на ИПАРД) најдоцна до 31 декември 2024 година, кога ќе заврши прифатливоста за придонес на Унијата за трошоци во рамките на ИПАРД II програмата.

ИПАРД II Барања за исплата 2023
--

Референца		ЕУ придонес во €
1	Пријавено во Q1 2023	1,185,392.95
2	Пријавено во Q2 2023	2,707,376.04
3	Пријавено во Q3 2023	3,187,458.79
4	Пријавено во Q4 2023	2,895,430.51

Во текот на 2023 година на сметката ИПАРД евра е надополнет офсетниот износ од 212.199,00 евра.

4.3 Активности превземени ос страна на ИПАРД Агенцијата

4.3.1 Напредок во собирање на податоци за следење

Во согласност со обврските преземени од Договорот за имплементација помеѓу ТУ со ИПАРД и ИПАРД Агенцијата, ИПАРД Агенцијата редовно известуваше за следењето на ИПАРД Програмата.

Размената на податоците е направена според табелите за мониторинг и евалуација за ИПАРД Програмата како и со други изготвени извештаи по барање на ТУ со ИПАРД, кои содржеа податоци кои не беа вклучени во табелите, но беа релевантни за извршување на Програмата.

Во 2023 година, ИПАРД Агенцијата со дефинираниот рок и на редовна основа ги достави до ТУ со ИПАРД табелите за мониторинг за спроведување на ИПАРД Програмата во кои се вклучени информации за физички и финансиски показатели, извештаи од извршените контроли, утврдени неправилности и дополнителни барања за извештаи, дефинирани во Договорот за имплементација.

Собирањето на податоците и подготовката на извештаите се одржуваше рачно во ексел.

Во текот на 2023 година ИПАРД Агенцијата ги евидентираше сите трансакции во софтверот САП. Штом ќе се увериме дека сите извештаи генерирани преку САП се вистинити и точни, софтверот САП ќе се користи како единствена алатка за сметководство во ИПАРД Агенцијата и сите финансиски показатели ќе бидат повлечени од системот.

Поради претходните планови за подобрување на ефикасноста на Агенцијата, преку подобрување на преносот на податоци и информации со ТУ со ИПАРД, Агенцијата донесе одлука за формирање работна група, составена од членови од Агенцијата, УО и Министерството за финансии. Оваа работна група е одговорна за спроведување на „Интегриран систем за администрација и контрола (IACS)“.

Работната група треба да учествува во активностите на проектот „Прилагодување на интегрираниот систем за администрација и контрола (IACS)“, поконкретно во имплементацијата на ИПАРД модулот како софтверско решение, што ќе доведе до зголемена ефикасност и ефективност. Крајната цел е поедноставување на преносот на податоци и комуникацијата меѓу институциите и зголемена транспарентност на податоците.

Понатаму, Агенцијата има намера да воведо онлајн барања за ИПАРД фондовите, поконкретно за ИПАРД 3 Програмата.

4.3.2 Резиме од следењето на договорите

Во 2023 година ИПАРД Агенцијата објави јавен повик 01/2023 за ИПАРД II Програмата за мерка 3 „Инвестиции во физички средства од земјоделски и рибни производи“. Исто така на 01.09.2023 година ИПАРД Агенцијата објави јавен повик за ИПАРД III Програмата 2021 – 2027 година.

Во однос на спроведувањето на ИПАРД програмата 2014-2020 година, во 2023 година ИПАРД Агенцијата склучи договори за 31 барање во поддржан износ од 2.439.140,00 €.

За јавните повици 01/2017, 01/2018, 02/2018, 01/2019, 02/2019, 01/2020, 01/2021, 01/2022 и 01/2023 година ИПАРД Агенција одобри вкупно 2.344 износ за исплата, на мерката 1 одобри потпишан 1942 износ за исплата во износ од 20.626.848,00 €, а од мерката 3 одобри 157, износ за исплата во износ од 24.217.755,00 €, и од мерката 7 одобри 218, износи за исплата во износ од 19.626.369,00 €, а од мерката 9 одобри 28, износи за исплата во износ од 345.204,00 €.

Поголемиот дел од потпишаните договори се однесуваа на набавка на опрема и машини кои имаат краток рок за спроведување на инвестицијата и затоа не се бараше писмо за извештај за напредокот од барателот.

Во текот на 2022 година, ИПАРД Агенцијата од сите објавени повици примила 4.194 барања за плаќање кои биле обработени или се уште се процесираат во тековната година. ИПАРД Агенцијата одобри кумулативни 2316 побарувања за плаќање и платени побарувања за 2005 година во вкупен износ од 37.877.635,00 €.

Податоците се дадени во табелата за примени, одобрени и платени штети за мерка 1, мерка 3, мерка 7 и мерка 9, кумулативно од 2018 година до 2023 година.

	Мерка 1	Мерка 3	Мерка 7	Мерка 9	Вкупно
Примени барања за исплата во 2018	1404	57	187	3	1651
Примени барања за исплата во 2019	2503	122	187	8	2820
Примени барања за исплата во 2020	3251	183	448	12	3894
Примени барања за исплата во 2021	3251	183	698	17	4149
Примени барања за исплата во 2022	3251	225	698	20	4194
Примени барања за исплата во 2023	3251	283	698	28	4260
Одобрени барања за исплата во 2018	902	30	20	3	955
Одобрени барања за исплата во 2019	1156	67	23	8	1254
Одобрени барања за исплата во 2020	1485	101	60	12	1658
Одобрени барања за исплата во 2021	1917	118	103	17	2155
Одобрени барања за исплата во 2022	1942	136	218	20	2316

Одобрени барања за исплата во 2023	1942	157	218	27	2344
Одобрени барања за исплата во 2018	116	8	0	3	127
Одобрени барања за исплата во 2019	801	28	7	7	843
Одобрени барања за исплата во 2020	1217	55	13	8	1293
Одобрени барања за исплата во 2021	1595	83	49	12	1739
Одобрени барања за исплата во 2022	1782	102	106	15	2005
Вкупно одобрено за исплата во 2023	1798	145	160	27	
Платени барања за исплата во 2018	452.878,00	546.071,5	0	3.836,50	1.002.786,00
Платени барања за исплата во 2019	5.772.283,00	4.180.095,00	59.921,00	9.319,00	10.021.618,00
Платени барања за исплата во 2020	7.418.942,00	6.264.792,00	662.775,00	21.126,00	14.367.635,00
Платени барања за исплата во 2021	10.702.275,00	8.402.106,00	2.242.376,00	141.950,00	21.488.707,00
Платени барања за исплата во 2022	14.467.977,00	15.245.035,00	4.956.976,00	207.647,00	34.877.635,00
Платени барања за исплата во 2023	16.373.682,00	18.898.875,00	9.398.055,00	276.368,00	44.946.980,00

Во текот на 2023 година ИПАРД Агенцијата изврши административни контроли на сите поднесени барања. Дополнително се наведени причините за одбивање на барањата пред потпишувањето на договорите:

Комплетност:

- барателот не доставил одговор во рок од 15 дена по добиеното известување за дополнување на барањето.

	Мерка 1	Мерка 3	Мерка 7
Јавен повик 01/2017,01/2018,02/2018, 01/2019,02/2019, 01/2020, 01/2021	576	30	3

- барателот доставил одговор во рок од 15 дена по добиеното известување за дополнување на барањето, но недостигале некои документи или доставените документи не биле валидни.

	Мерка 1	Мерка 3	Мерка 7

Јавен повик 01/2017,01/2018,02/2018, 01/2019,02/2019, 01/2020, 01/2021	32	6	92
--	----	---	----

Прифатливост:

- капитална/семејна врска помеѓу добавувачите или помеѓу добавувачот и барателот

	Мерка 1	Мерка 3	Мерка 7
Јавен повик 01/2017,01/2018,02/2018, 01/2019,02/2019, 01/2020, 01/2021			2

- пропорционално зголемување на цените на доставените понуди (надуени цени во понудите), што укажува дека понудите не се издадени од независни добавувачи;

	Мерка 1	Мерка 3	Мерка 7
Јавен повик 01/2017,01/2018,02/2018, 01/2019,02/2019, 01/2020, 01/2021	2	2	4

- неприфатливи инвестиции во ИПАРД Програмата;

	Мерка 1	Мерка 3	Мерка 7
Јавен повик 01/2017,01/2018,02/2018, 01/2019,02/2019, 01/2020, 01/2021	318	20	184

- во административната обработка на барањата констатирано е дека изборот за најдобра понуда се врши пред да се достават понудите, што укажува дека барателот не ја почитувал процедурата за избор на најсоодветен добавувач, а прво го избрал добавувачот, а потоа ги доби понудите.

	Мерка 1	Мерка 3	Мерка 7
Јавен повик 01/2017,01/2018,02/2018, 01/2019,02/2019, 01/2020, 1/2021	1	1	2

Причини за одбиените барања се неисполнување на критериумите од ИПАРД Програмата.

Во решението за отфрлање на барањето е содржан список со сите детали за одбивање, а во табеларната табела/регистрите за примени пријави/наведени се причините за одбивањето согласно образецот за акредитација.

Во текот на 2023 година, Секторот за одобрување на плаќања одби/поништи 20 барања за плаќање. Причините за отфрлање на побарувањата/откажување на договори се прекршување на договорот, не се доставени барања за плаќање. Непочитување на законските одредби дека барателот е должен да поднесе барање за исплата во одредено време, дефинирано во договорот.

Причини за издавање на Решенија за поврат на средства: прекршување на договорот, преплатување, административна грешка.

Што се однесува до контролите на лице место, Секторот за контрола на лице место вкупно изврши:

- 42 контроли на лице место пред одобрување од кои:
- 42 контроли на лице место на инвестиции од Мерка 3

- 101 теренска контрола на претходна исплата, од кои:
 - 21 теренска контрола на инвестициите од Мерката 1
 - 30 контроли на лице место на инвестиции од Мерка 3
 - 50 контроли на лице место на инвестиции од Мерка 7

- 450 екс-пост контроли на лице место, од кои:
 - 404 контроли на лице место на инвестиции од Мерката 1/101
 - 4 контроли на лице место на инвестиции од Мерката 3/103
 - 42 контроли на лице место на инвестиции од Мерката 7/302

Секторот за контрола на лице место изврши 4 дополнителни контроли на лице место пред плаќање. Во однос на инвестициите кои имаат скриени работи кои треба да се следат, корисниците редовно го известуваат секторот за контрола за преземените активности обезбедувајќи ни фотографии, мерења и градежна документација. Секторот за контрола врши и контрола на лице место за скриени работи.

4.3.3 Критични прашања во спроведувањето на ИПАРД Програмата

Во 2023 година беше усвоена ИПАРД Програмата 2014-2020 година за новиот програмски период и соодветно ИПАРД Агенцијата направи одредени измени во внатрешните процедури и контролните листи според предложените измени. Една од најзначајните измени за новиот програмски период е тоа што Агенцијата по службена должност ќе ја добие што е можно повеќе потребната документација, со што би се овозможило да се скрати постапката за поднесување на барањата, за пополнување на барањата, односно да се скрати постапката за одобрување на барањата.

Резиме за напредокот во спроведувањето на финансиската поддршка на Зедницата

Најкритични прашања и понатаму остануваат капацитетите на човечките ресурси и временската рамка за обработка на барањата. Со оглед на тоа што бројот на барања пристигнати на јавен повик е значително зголемен, сегашниот персонал е предизвикан да ги запази роковите утврдени со закон за обработка на пријавите и барањата за плаќање.

При обработката на побарувањата за исплата во 2023 година, Агенцијата наиде на проблеми при обработката на барањата за плаќање, потешкотии на корисниците во обезбедување на потребната документација, обезбедување доказ за потеклото на материјалите и опремата, навремено и правилно ажурирање на сметководствената евиденција.

Специфичните проблематични области може да се видат во почитувањето на роковите и одредбите наведени во договорот за кофинансирање.

Техничката спецификација за мерка 9 (ОРБИС) од ИПАРД Агенцијата е доставена до Телото за управување со ИПАРД и се очекува да биде доставена документација за спроведување на набавката.

4.3.4 Резултатите од спроведените контроли на лице место и идентификуваните нерегуларности

Не беа пријавени никакви неправилности кога станува збор за контроли на лице место во 2023 година.

Најчести несовпаѓања со мало или без никакво финансиско влијание врз инвестицијата, наидени во текот на 2023 година при извршување на контроли на лице место пред плаќање и ex-post се следните:

- Опремата не е во функција/не се користи (најчеста во инвестиции кои вклучуваат пчеларство најмногу поради сезонскиот тип на производство и специфичниот тип на производство што зависи од многу фактори (болести, временски услови итн.). За други видови инвестиции кога одредена опрема сè уште не се користи за време на контроли на лице место пред плаќањето, на корисникот му се дава одреден правен период за да ја пушти опремата во употреба процесот се следи и проверува преку екс-пост контроли на лице место кои се планираат и изведуваат во текот на сезоната на производство (преработувачка опрема, системи за наводнување итн.)
- Несогласувања помеѓу количествата и видот на материјалот пријавени во градежната документација и утврдени на лице место.
- Недостасуваат одредени податоци (сериски број, година на производство, земја на потекло) најчесто кога се работи за земјоделска механизација. Се бараат дополнителни податоци придружна документација, прирачник за употреба, гаранција, изјава од производителот или добавувачот и друга документација која може да обезбеди дополнителни податоци за да се потврди дека опремата на лице место е онаа што е договорена.

4.4 Извештај за работењето на Комитетот за следење на ИПАРД

Од своето основање во јануари 2016 година, Комитетот за следење на ИПАРД одржа 12 состаноци. Последниот состанок на Комитетот за следење на ИПАРД 2014-2020 се одржа на 29 март 2023 година. Состаноците на Комитетот се организираат со помош на поддршката обезбедена со мерката за техничка помош. Компанија ангажирана во 2021 година го поддржа Телото за управување со ИПАРД во организација на состанок на Комитетот за следење до средината на 2023 година.

Во јануари 2023 година, Телото за управување со ИПАРД доби писмо (Поставки за следење на имплементацијата на ИПАРД III програмите – Реф. Арес (2023)4094313) од службите на ГД АГРИ, во кое јасно се наведува дека Комитетот за следење на ИПАРД III може да ги преземе сите отворени прашања во врска со имплементацијата на ИПАРД II Програмата.

Главните одлуки донесени од Комитетот за следење во текот на 2023 година:

- Комитетот за следење на ИПАРД II ја разгледа и усвои модификацијата на АПТА 2023 година.
- Комитетот за следење на ИПАРД III ја разгледа и усвои првата модификација на ИПАРД Програмата 2021-2027 година.
- Комитетот за следење на ИПАРД III го разгледа и усвои планот за евалуација за ИПАРД III Програмата.
- Комитетот за следење на ИПАРД III го разгледа и усвои планот за видливост и комуникациски активности за ИПАРД III Програмата.
- Комитетот за следење на ИПАРД III ја разгледа и усвои АПТА за 2023 година.
- Комитетот за следење на ИПАРД III ја разгледа и усвои АПТА за 2024 година.

4.5 Евалуација на ИПАРД Програмата

Евалуациите имаат за цел да го подобрат квалитетот, ефективноста и конзистентноста на помошта од фондовите на Унијата и стратегијата и спроведувањето на ИПАРД II Програмата. ИПАРД II Програмата ќе биде предмет на ex-ante и ex-post и, онаму каде што Комисијата смета дека е соодветно, привремени евалуации спроведени од независни оценувачи под одговорност на Телото за управување со ИПАРД.

Главно, ограничениот капацитет и знаење во методите за евалуација, вклучително и методите за примарно собирање податоци во Телото за управување со ИПАРД и доцнењето во испораката на податоците од ИПАРД Агенцијата остануваат како главна пречка за имплементација на системот за евалуација, што ќе ја подобри целокупната имплементација на програмата. Доцнењето на информации и пренос на податоци од ИПАРД Агенцијата поради рачна обработка на податоците, дополнително ги одложува активностите на Телото за управување со ИПАРД и оневозможува навремени активности за подобрување на правните документи поврзани со спроведувањето на програмата.

На 11-тиот состанок на МК, претставникот на Телото за управување со ИПАРД информираше за резултатите од тековните активности за евалуација, кои го нагласуваат ограничениот капацитет и познавање на методите за евалуација, вклучително и методите за собирање примарни податоци во Телото за управување со ИПАРД, како и доцнењето во испораката на податоци од Агенцијата, што останува главна пречка за имплементација на системот за евалуација. Се потенцира ризикот од задоцнети и неконзистентни податоци во врска со објавените јавни повици, бидејќи тоа придонесува за натамошно одложување во подобрувањето на другите законски или програмски барања, како и за севкупна надградба на процесите на имплементација на ИПАРД Програмата.

4.6 Употреба на техничка помош

Имплементацијата на мерката техничка помош се покажа како значајна важност за Телото за управување со ИПАРД и за структурите на ИПАРД во целост, бидејќи ИПАРД Агенцијата, Управувачката структура и различните вклучени засегнати страни имаат индиректна корист од нејзиното спроведување.

Телото за управување со ИПАРД поднесе вкупно 28 барања за користење поддршка од мерката техничка помош во износ од (345.204 € ЕУ поддршка). Сите барања беа одобрени и договорени од Агенцијата (износ од 345.204 € ЕУ поддршка). До крајот на 2023 година, беа реализирани и платени 27 договори од страна на Агенцијата (276.368 € ЕУ поддршка).

Одделението за техничка помош во овој извештајен период беше активна во реализација на набавки согласно АПТА 2022 и АПТА 2023 за ИПАРД Програмата 2014-2020 година.

Согласно АПТА 2022 година, набавката за превод на ИПАРД Програмата започна на крајот на 2022 година. До крајот на јуни 2023 година, економскиот оператор го достави финалниот извештај до Телото за управување со ИПАРД.

Дополнително, реализирана е и набавка за организација на работилница за подобрување и надградба на системот за следење на ИПАРД во пресрет на новиот програмски период. Кон средината на јануари оваа работилница беше успешно реализирана.

Исто така, во овој извештајен период одделението зѐа спроведување на техничка помош стави акцент на финализирање на претходно спроведените активности, како што се:

- Набавка на услуги за дизајнирање на веб-страница на ИПАРД Агенцијата – барање за плаќање поднесено до ИПАРД Агенцијата.
- Набавка на услуги за дизајнирање на веб-страницата на Телото за управување со ИПАРД – барање за плаќање поднесено до ИПАРД Агенцијата.
- Набавка за канцелариски материјали за потребите на Телото за управување со ИПАРД – барање за плаќање доставено до ИПАРД Агенцијата.

Набавката за печатење на промотивни материјали (упатства, брошури) беше реализирана во текот на јули и беа подготвени промотивни материјали за нов јавен повик за мерка 1 и мерка 7.

Последната набавка од АПТА 2023 од ИПАРД Програмата 2014-2020 беше реализирана во текот на август и беше за реализација на работилница за подобрување на методологијата и пресметката за анализа на оптоварувањето на работата на ИПАРД структурите (АОР). Се работи за набавка под 2.500 евра. Оваа работилница беше успешно реализирана во септември во хотел Калин, Лазарополе. На работилницата учествуваа учесници од сите ИПАРД структури.

Дополнително, Телото за управување со ИПАРД започна со имплементација на набавки од АПТА 2023 – ИПАРД програма 2021-2027 година. Имплементацијата на АПТА 2023 од ИПАРД Програмата 2021-2027 година беше одложена, поради продолжената имплементација на ИПАРД Програмата 2014-2020 година. Како резултат на тоа, одделението за спроведување на мерката техничка помош беше принудено да работи во пократок рок за реализација на набавките од АПТА 2023 од ИПАРД Програмата 2021-2027 година.

Предвидени активности во АПТА 2024:

- Организација на комитет за следење на ИПАРД – 4 состаноци, во индикативен износ од 65.000 €.
- Трошоци за информативни и публицитетни кампањи, вклучувајќи ги трошоците за печатење и дистрибуција - Печатење на промотивни материјали (инструкции, брошури и формулари за аплицирање), во индикативен износ од 2.500 €.
- Трошоци за превод и толкување - превод на Програмски документи, во индикативен износ од 5.000 €.
- Обука за подготовка на потенцијални ЛАГ за имплементација, во индикативен износ од 20.000 €.
- Работилница за зајакнување на капацитетите за евалуација и утврдување на очекуваните резултати, во индикативен износ од 20.000 €.
- Реализација на активности за евалуација, екс-пост евалуација на ИПАРД Програмата 2014-2020 година, во индикативен износ од 95.000 €.
- Работилница за едукација во ПРАГ правила за Телото за управување со ИПАРД и ИПАРД Агенцијата, во индикативен износ од 15.000 €.

4.7 Активности за вклучување на засегнатите страни во спроведувањето на ИПАРД

Во согласност со Член 55 од регулативата за спроведување на ИПА II, програмирањето на помошта во земјоделството и руралниот развој е подготвено во тесни консултации со сите соодветни заинтересирани страни (социо-економски партнери како што е дефинирано со националното законодавство во овој случај). Процесот на подготовка на Програмата беше спроведен во надлежност на Телото за управување со ИПАРД во соработка со ИПАРД Агенцијата и во континуирана консултација со сите релевантни чинители, надлежните државни,

регионални, локални власти и други јавни органи, економските и социјалните партнери и сите други соодветни тела што го претставуваат граѓанското општество, невладините организации, вклучително и еколошките организации.

Стратегијата на оваа Програма и краток опис на избраните мерки се објавени на веб-страницата на МЗШВ со покана на пошироката јавност за коментари за одбраната стратегија, распределбата на финансискиот план и мерките и активностите кои треба да бидат поддржани во детален опис. Од јавноста се бара да даде свое мислење со давање одговори на следниве прашања:

1. Дали избраните сектори за поддршка, како и видот на прифатлива инвестиција кореспондираат со реалните потреби?
2. Дали општите и специфичните критериуми во мерките се остварливи и реални?
3. Предложената инвестициска вредност (минимална и максимална) во мерките одговараат на потребите?
4. Дефиницијата на корисници е добро прилагодена на фактичката состојба и земјоделскиот сектор и руралните области?
5. Дали е прифатлива распределбата на буџетот по мерка и дали се смета дека истата може соодветно да се искористи?
6. Кои други мерки треба да бидат вклучени во Програмата?
7. Предлози за подобрување на апсорпцијата на расположливите средства од ИПАРД.

Дополнително, персоналот на Телото за управување со ИПАРД учествуваше во презентациите на можностите што ги дава ИПАРД Програмата на потенцијалните корисници врз основа на покана од различни здруженија и синдикати како економски партнери (стопанска комора, здруженија на земјоделци, задруги итн.).

Во однос на подготовките за спроведување на мерката LEADER, Телото за управување со ИПАРД продолжи со координативните состаноци со претставници на мрежата за рурален развој и колеги од МЗШВ од Секторот за рурален развој. Имајќи предвид дека имплементацијата на мерката се пилотира преку националната програма за рурален развој, на средбите се разговараше за искуствата и проблемите со кои се соочува ЛАГ, но беа разменети и идеи за подобрување на имплементацијата во иднина кога мерката ќе се спроведува преку ИПАРД.

Во рамките на кампањата за комуникација и публицитет, беа одржани повеќе настани (работилници, форуми, состаноци) со цел да се подобри соработката помеѓу ИПАРД структурите и меѓу ИПАРД структурите и другите засегнати страни (технички тела, невладини организации, консултанти). Директната комуникација со засегнатите страни на овие настани придонесе за значителни подобрувања во спроведувањето на Програмата, како и зголемена соработка и доверба на надворешните чинители во структурата на ИПАРД во пресрет на новиот програмски период.

Вклучувањето на засегнатите страни, исто така, е обезбедено во работата на Комитетот за следење со учество на претставници од различни интересни групи како членови на Комитетот. Следниве членови во Комитетот за следење се претставници на различни засегнати страни и економски, социјални и еколошки партнери:

1. претставник од стопанската комора на Македонија – економски партнер;

2. претставник од стопанската комора на северозападна Македонија – економски партнер;
3. претставник од македонската асоцијација на преработувачи – економски партнер;
4. претставник од националната федерација на фармери на Северна Македонија – економски партнер;
5. претставник од занаетчиска комора – економски партнер;
6. претставник од факултетот за земјоделски науки и храна, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – социјален партнер;
7. претставник од универзитетот Гоце Делчев – социјален партнер;
8. претставник од заедницата на единиците на локалната самоуправа (ЗЕЛС) – социјален партнер;
9. претставник од мрежата за рурален развој – социјален партнер;
10. претставник од факултетот за ветеринарна медицина – социјален партнер;
11. претставник од движењето на екологистите на Македонија – еколошки партнер;
12. претставник на АГРО ЛИДЕР – социјален партнер;
13. претставник од мрежата на млади фармери – социјален партнер;
14. претставник од здружението на рурална коалиција Куманово – социјален партнер;
15. претставник од Здружението на здруженија на граѓани - Здружение на земјоделци – социјален партнер;
16. претставник од здружението на производители извозници на вино и други пијалоци од грозје „Вина од Македонија“ – економски партнер.

Телото за управување со ИПАРД ги вклучи сите релевантни органи и тела, како и соодветни економски, социјални и еколошки партнери во процесот на консултации за изготвување на новиот програмски документ. Резултатите од консултациите се претставени во посебното поглавје 13 од ИПАРД Програмата 2021-2027 година. Се одржаа шест различни работилници кои покриваат различни сектори поддржани од мерките во Програмата.

4.8 Публицитет и информирање за спроведувањето на планот за комуникација

I. ВОВЕД

Активностите поврзани со публицитетот на ИПАРД Програмата 2021-2027 се предвидени во годишниот акционен план за јавност и комуникација на ИПАРД Програмата за 2023 година. Конкретните цели на планот за публицитет се: доставување квалитетни информации до целните групи со цел промовирање на можностите што ги нуди помошта на Европската Унија и нашата земја, за промовирање на резултатите од спроведувањето на ИПАРД Програмата, за зголемување на бројот на квалитетни барања и за подигнување на свеста кај пошироката јавност за придонесот на Европската унија.

Активностите наведени подолу се спроведуваат во согласност со годишниот акциски план за јавност и комуникација на ИПАРД Програмата за 2023 година со физичко присуство или преку електронска комуникација.

Планираните активности се однесуваат конкретно на:

- Организирање (он-лајн или со физичко присуство) на ИПАРД инфо едукативни денови преку промовирање на успешни примери;
- ИПАРД форуми (он-лајн или со физичко присуство) за поуспешна имплементација на ИПАРД Програмата 2021-2027;

- ИПАРД работилници (он-лајн или со физичко присуство) за подготовка на ИПАРД формулари за аплицирање, објавување јавни повици;
- Настапи/интервјуа во електронски медиуми и весници;
- Објавување на листата на крајни корисници на средства од ИПАРД Програмата;
- Креирање и дистрибуција на формулари за барања и упатства посветени на ИПАРД Програмата 2021-2027;
- Подготовка и дистрибуција на брошури посветени на публицитетот на ИПАРД Програмата 2021-2027;
- Објавување на аудио и видео клипови;
- Ажурирање на веб-страницата: www.ipard.gov.mk.

Институциите одговорни за спроведување на горенаведените активности во согласност со нивните надлежности и функции се следните: Телото за управување со ИПАРД и Агенцијата за ИПАРД.

II. РЕАЛИЗИРАНИ АКТИВНОСТИ

1. Организирање ИПАРД информативни и едукативни денови преку промовирање успешни примери во врска со објавувањето на јавни повици

Организирањето на информативни денови од ИПАРД Програмата се одвиваше во периодот пред и за време на објавените јавни повици за одредена мерка. Во овој период, од мај до октомври 2023 година (периодот помеѓу два состаноци на Комитетот за следење), институциите одговорни за спроведување на планот за јавност, организираа и реализираа 6 инфо дена за јавниот повик 01/2023 за мерка 3 од ИПАРД Програма 2014-2020 година и 46 инфо дена, поделени во два циклуса (мај-јуни и август-септември-октомври) за јавниот повик 01/2023 за мерките 1 и 7 од Програмата ИПАРД 2021-2027.

Претходниот оглас на јавниот повик за Мерка 3 од ИПАРД Програмата 2014-2020 година беше објавен на 15 мај 2023 година, а јавниот повик беше објавен на 3 август 2023 година и траеше до 19 септември 2023 година.

Претходниот оглас за јавниот повик за мерките 1 и 7 од ИПАРД Програмата 2021-2027 година беше објавен на 15 мај 2023 година, а јавниот повик беше објавен на 1 септември 2023 година и траеше до 30 октомври 2023 година.

Инфо деновите се реализираа во координација помеѓу Телото за управување со ИПАРД и ИПАРД Агенцијата. Можноста што ги нуди ИПАРД, особено мерката 3, беа елаборирани пред пошироката публика, од претставници од двете институции, а инфо деновите ги следеа повеќе од 100 учесници. Имајќи ја предвид моменталната состојба со енергетската криза, инфо деновите предизвикаа голем интерес кај компаниите од преработувачката индустрија.

Информациите за планираните публицитетни активности беа испратени до стопанските комори, занаетчиските и други здруженија, порталите, земјоделските задруги, Мрежата за рурален развој, Националната федерација на фармери и други институции, по е-пошта, а од нив беше побарано да ги препратат овие информации до нивните членови и/или го објавуваат на нивните веб-страници. Се охрабруваат пошироката јавност и потенцијалните корисници на ИПАРД фондовите да поставуваат прашања преку е-пошта или телефонски повици во врска со мерката 3 Инвестиции во основни средства за преработка и маркетинг на земјоделски и рибни производи.

Согласно кампањата за публицитет на ИПАРД Програмата 2021-2027, која се однесува на Јавниот повик 01/2023 за мерките 1 и 7, реализирани се вкупно 44 инфо денови во 44 рурални општини низ државата. Деновите на информации беа поделени во два циклуса. Првиот циклус од 20 посетени места беше реализиран во периодот мај-јуни, односно веднаш по објавувањето. Вториот дел од кампањата, со посетени 26 рурални општини, се реализираше во периодот август-септември-октомври.

Првиот циклус на инфо денови беше најавен со голем настан, реализиран во соработка со Кабинетот на министерот за земјоделство, шумарство и водостопанство, како и со кабинетот на вицепремиерот за европски прашања и раководител на Секретаријатот за европски прашања и директорот на ИПАРД Агенцијата. Настанот се одржа на 5-ти февруари во Скопје и на него присуствуваа голем број градоначалници на руралните општини, како и министри, директори и раководители на државни институции кои се вклучени во процесот на имплементација на ИПАРД програмата.

Вториот циклус на ИПАРД кампањата започна во август за време на јавниот оглас 01/2023 за мерка 3 од ИПАРД Програмата 2014-2020 и непосредно пред објавувањето на јавниот повик 01/2023 за мерките 1 и 7 од ИПАРД Програмата 2021- 2027 година. Во текот на 2 месеци беа посетени 26 места, на кои присуствуваа повеќе од 600 заинтересирани потенцијални корисници на ИПАРД Програмата. Информативната кампања за јавниот повик за мерките 1 и 7 од ИПАРД Програмата 2021-2027 заврши на 13 октомври 2023 година во Битола со настан кој предизвика голем интерес кај битолчани. На настанот присуствуваа претставници од Телото за управување со ИПАРД, ИПАРД Агенцијата, регионалната единица на МЗШВ, заменик директорот на АПРЗ (агенција за советодавни услуги), директорот на Државниот земјоделски инспекторат и голем број заинтересирани потенцијални корисници на програмата .

Објавувањето на јавниот повик за новата ИПАРД III Програма беше покриено и со голем настан организиран од Телото за управување со ИПАРД, ИПАРД Агенцијата, МЗШВ, НИПАК и кабинетите на Приминистер. Настанот беше реализиран со голема медиумска покриеност и имаше големо влијание во јавноста. Тоа беше одлична основа за успешен јавен оглас за мерките 1 и 7 од ИПАРД Програмата 2021-2027 година.

2. Достава на директни информации до потенцијалните корисници

Согласно член 12, став 3, од Договорот за спроведување помеѓу ИПАРД Агенцијата и Телото за управување со ИПАРД, ИПАРД Агенцијата доставува месечни извештаи за промотивните активности на Агенцијата. Доставувањето на информациите, по телефон и електронска пошта, до потенцијалните корисници се врши континуирано, односно во телефонскиот центар на Агенцијата. Телото за управување со ИПАРД обезбедува информации за публицитет преку е-пошта, телефонски и во сопствените простории. Во последните неколку месеци примени се повеќе од 400 повици и поставени повеќе од 120 прашања.

Прашањата поставени на веб-страницата на Агенцијата се однесуваат на објавувањето на последниот јавен повик 01/2023 за мерка 3 од ИПАРД Програмата 2014-2020 и за јавниот повик 01/2023 за мерките 1 и 7 од ИПАРД Програмата 2021-2027 година. Најчесто поставуваните прашања се поврзани со приоритетните сектори, дали фотоволтаиците се прифатливи како трошок, каде да се најде комплетот за апликација, кој има право да аплицира и кои се прифатливи инвестиции, прашања за обновливи извори на енергија, прифатливи

трошоци за сите три мерки и многу други прашања поврзани со мерките од ИПАРД Програмата.

Потенцијалните корисници се интересираа кога ќе биде објавен јавниот повик за ИПАРД III Програмата и кои се новостите поврзани со мерките од ИПАРД Програмата 2021-2027 година.

Прашањата и одговорите поставени од заинтересираните страни, по е-пошта и на организираните настани, се објавени на веб-страниците на Телото за управување со ИПАРД и Агенцијата за ИПАРД

3. Појава на национални и локални медиуми

Во овој период имаше доволен број настапи, соопштенија и интервјуа на националните и локалните радио и телевизиски канали како и дневни весници и интернет портали (повеќе од 180 соопштенија за печатот).

Најголем дел од огласите се однесуваат на јавниот повик 01/2022 за мерка 3. Во врска со огласи и интервјуа, службеник на ИПАРД Агенцијата имаше неколку интервјуа емитувани во повеќе медиуми.

Дополнително, на ТВ Сител (телевизија со национална концесија) во два наврати гостуваше претставникот на Телото за управување со ИПАРД, во утринската програма и во подолго интервју детално ги објасни условите за користење на средствата од ИПАРД Програмата, како и роковите за аплицирање.

4. Објавување на листата на корисници на ИПАРД Програмата 2014-2020

Согласно акцискиот план за комуникација и публицитет за 2023 година, активноста за објавување на корисниците на средства од ИПАРД Програмата 2014-2020 година ја спроведува ИПАРД Агенцијата како одговорно тело за реализација на оваа активност.

Списокот на крајни корисници се објавува квартално на веб-страницата на Агенцијата.

5. Подготовка и дистрибуција на барања, упатства за корисници, брошури и постери за ИПАРД Програмата 2014-2020

Печатените упатства кои беа дистрибуирани за време на кампањата за публицитет беа испечатени со склучен договор за публицитет (набавен врз основа на прирачникот PRAG). За мерките 1 и 7 од ИПАРД Програмата дополнително беа испечатени вкупно 600 упатства за корисниците.

Материјалите, останати од претходната кампања за публицитет кои не беа променети, беа искористени за информирање на сите засегнати страни на јавниот повик 01/2023 за мерка 3. Крајната верзија на сите материјали за информирање се објавени на интернет страницата на Телото за управување со ИПАРД www.ipard.gov.mk.

6. Продукција и објавување на аудио и видео клипови

Во однос на јавниот повик 01/2023, не беа подготвени нови видеа и аудио снимки, а претходно објавените видеа беа искористени за зајакнување на кампањата за публицитет.

Во рамките на претходната кампања за публицитет на ИПАРД Програмата 2014-2020, беа подготвени три видеа кои се однесуваа на мерките 1, 3 и 7.

Видео клипот за мерката 3 е изработен во соработка со два успешни проекти од ИПАРД Програмата и тоа: Винарија Мовино и месната индустрија Подгорка.

Видеата за сите мерки може да се погледнат на веб-страницата на Телото за управување со ИПАРД на македонски јазик и во исто време со англиски превод на англиската верзија на веб-страницата.

7. Ажурирање на интернет страната на ИПАРД Програмата (www.ipard.gov.mk)

Веб-страницата www.ipard.gov.mk редовно и континуирано се ажурира со информации и новости во врска со јавниот повик 01/2023, инфо денови, нацрт верзијата на ИПАРД III Програмата, брошури, упатства и многу повеќе корисни информации.

Огласите за информативните и едукативните денови беа објавувани континуирано на јавниот повик. Новите Упатства за мерките 1 и 7 се објавени на веб-страницата.

Во периодот од мај до декември 2023 година, веб-страницата обезбедува статистика за сообраќај. Статистиката ги евидентира следните податоци, имено:

- Корисници на веб-страница 17.562
- Нови корисници 12.009,
- Вкупно прегледи на страници 104.463.

Веб-страницата ја посетуваат многу заинтересирани страни од различни земји, од нашата земја, од земјите од регионот и пошироко.

Веб-страницата <http://ipard.gov.mk/mk/pocetna/> редовно се ажурира со информации, соопштенија и новости поврзани со активностите за спроведување на ИПАРД Програмата 2021-2027 година.

5. Финансиски табели кои ја покажуваат поддршката на Унијата, националната поддршка и вкупните трошоци по мерка и сектор

Табела 31: Финансиско спроведување на ИПАРД Програмата 2014-2020

	Сектор	Одобрено		Исплатено	
		Вкупно јавни трошоци	ЕУ придонес	Вкупно јавни трошоци	ЕУ придонес
M1	Сточарство	3.838.903	2.775.551	1.853.626	1.390.222
	Растително производство	23.567.065	17.772.611	19.952.437	14.964.321
	Преработка на фарма	96.443	72.333	17.048	12.786
	Производство на енергија од обновливи извори	8.470	6.353	8.470	6.353
M3	Млеко и млечни производи	2.150.829	1.658.839	1.105.260	828.946
	Месо и месни производи	4.789.558	3.524.909	4.118.751	3.045.402
	Преработка на овошје и зеленчук	18.037.701	14.287.564	15.211.071	11.680.835
	Мелничка индустрија	1.086.851	799.604	534.336	400.753
	Масти и масла	32.821	24.616	12.826	9.620
	Винарство	5.643.606	4.003.729	4.151.923	2.933.319
	Производство на енергија од обновливи извори	0	0	0	0
M7	Алтернативно производство	915.362	631.193	698.865	518.369
	Преработка на храна и пијалоци	2.985.874	2.293.425	1.306.198	984.400
	Изработка на непрехранбени производи	12.375.128	9.575.379	7.528.052	5.647.750
	Занаетчиство	617.284	506.398	21.774	16.331
	Услуги во земјоделството	1.383.534	1.075.151	648.591	489.196
	Услуги за руралната популација	1.268.759	914.070	19.965	14.974
	Рурален туризам	6.024.748	4.631.023	2.297.288	1.727.012
Производство на енергија од обновливи извори	0	0	0	0	
M9	Комитет за следење	421.484	339.722	318.691	270.886
	Информирање и публицитет	5.230	4.584	5.392	4.584
	Евалуација на ИПАРД	1.056	898	1.056	898
	Поддршка на други мерки	0	0	0	0
Total		Вкупно	64.897.682	59.821.628	44.946.980

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2023, 2024

Табела 32: Годишни исплати кон корисниците во 2023

Мерка	ЕУ придонес	Национален придонес	Приватен придонес	Вкупни трошоци
Мерка 1	1.905.705	635.228	5.292.311	7.833.244
Мерка 3	3.653.840	1.153.617	3.840.519	8.647.976
Мерка 7	4.441.079	1.480.362	5.620.366	11.541.807
Мерка 9	68.721	14.769	0	83.490
Вкупно	10.069.345	3.283.976	14.669.706	28.023.027

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2023, 2024

Табела 33: Кумулативни исплати кон корисниците

Мерка	ЕУ придонес	Национален придонес	Приватен придонес	Вкупни трошоци
Мерка 1	16.373.682	5.457.899	19.163.361	40.994.942
Мерка 3	18.898.875	6.235.292	15.372.609	40.506.776
Мерка 7	9.398.055	3.132.684	9.876.294	22.407.033
Мерка 9	276.368	48.773	0	325.141
Вкупно	44.946.980	14.874.648	44.087.123	103.908.751

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2023, 2024

Табела 34: Финансиски перформанси (јавни трошоци (ЕУ + национални трошоци) наспроти последниот одобрен финансиски план ¹⁵)

Мерка	ЕУ придонес (А)	Национален придонес	Вкупно јавни трошоци	ИПАРД Програма финансиски план (ЕУ придонес) (Б)	Финансиски перформанси (А/Б)
Мерка 1	16.373.682	5.457.899	21.831.581	17.120.000	95,6 %
Мерка 3	18.898.875	6.235.292	25.134.167	27.025.587	69,9 %
Мерка 7	9.398.055	3.132.684	12.530.739	15.394.413	61,0 %
Мерка 9	276.368	48.773	325.141	460.000	60,0 %
Вкупно	44.946.980	14.874.648	59.821.628	60.000.000	74,9 %

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2023, 2024

¹⁵ Последниот финансиски план на Програмата е одобрен со 5^{та} модификација на Програмата со одлука на Комисијата Ц(2023)4537

6. Координација на ИПАРД фондовите со националното финансирање, други ИПА компоненти, МФИ и донаторска помош

а. Механизми и активности за координација на ИПАРД

Следниве органи и одговорни тела се назначени за управување и спроведување на ИПАРД Програмата 2014-2020:

- Управувачка структура е одговорна за задачите на финансиско управување со помошта во рамките на ИПА, под одговорност на НАО (одговорности наведени во член 7 од Секторскиот договор).
- Телото за управување со ИПАРД со главни функции и одговорности наведени во член 8 од Секторскиот договор и се фокусираат на следење, евалуација, известување, координација и публицитет на ИПАРД Програмата.
- ИПАРД Агенцијата (одговорностите наведени во член 9 од Секторскиот договор) ќе ги извршува сите задачи поврзани со извршување на плаќањата на крајните корисници.

Координацијата помеѓу горенаведените структури беше реализирана првенствено преку работната група формирана од министерот со членови од Телото за управување со ИПАРД, Секторот за рурален развој на МЗШВ, ИПАРД Агенцијата, како и НАО и Управувачката структура.

За време на извештајниот период на овој извештај, работната група имаше редовни (неделни состаноци).

б. Комплементарност на ИПАРД помошта со националното финансирање

За да се обезбеди комплементарност на ИПАРД помошта со националното финансирање и да се избегнат какви било преклопувања помеѓу националната програма за финансиска поддршка на руралниот развој и ИПАРД програмата 2014-2020 година, беа преземени следните мерки:

- Министерот формираше работна група (членови од Телото за управување со ИПАРД, Секторот за рурален развој на МЗШВ, ИПАРД Агенција и НАО/ Управувачката структура) за решавање на ова прашање и избегнување на какво било преклопување помеѓу ИПАРД и националната програма за рурален развој. Работната група секоја година ги разгледува мерките на програмата, видовите корисници, поддржаните производни сектори и видовите инвестиции пред објавувањето на јавниот повик.
- Нацртот на програмата (годишна програма) е разгледан од Телото за управување со ИПАРД со препораки кои мерки/подмерки може да се спроведат со избегнување на преклопување со ИПАРД.
- Во рамките на процедурите на ИПАРД Агенцијата (Сектор за одобрување на плаќања), постои контролна листа која ја елиминира можноста корисник на ИПАРД да има корист во минатото со финансиска помош за слична мерка/активност од програмата за рурален развој.
- На барање на ГД за земјоделство (Реф: Ares(2018)5526646 – 29/10/ 2018), Телото за управување со ИПАРД достави писмо до ИПАРД Агенцијата и даде преглед за да се утврди дали некои проекти субвенционирани во рамките на националните шеми, исто така, се субвенционирани во рамките на ИПАРД I и II.

Овие активности ја оневозможуваат можноста за финансирање на исти видови инвестиции од двете програми и дава можност за заштеда на средства од националниот буџет и искористување на доделените средства од ИПАРД Програмата. Истовремено, се подобри соработката помеѓу Телото за управување со ИПАРД и Секторот за рурален развој, особено во процесот на планирање на мерките финансирани од националната програма, со цел да се избегне преклопување на мерките за финансирање инвестиции. Ваквите подобрени услови и имплементирани препораки доведоа до надминување на наодите од ревизијата (ревизија на системот на Ревизорското тело во 2017 година) поврзано со комплементарноста помеѓу програмите.

с. Комплементарност на ИПАРД помошта со други ИПА компоненти

И Раководителот на Телото за управување и директорот на АФПЗРР се номинирани членови на Комитетот за следење на ИПА и редовно учествуваат на заедничките состаноци.

Секторот за ЕУ на МЗШВ е одговорен за следење на договорите поврзани со поддршката од ИПА доделена за сектори во земјоделството и руралниот развој и затоа е одговорен за вкрстена проверка на можното преклопување во случаи на барање на Телото за управување со ИПАРД и ИПАРД Агенцијата. Во процесот на планирање на помошта за ИПА, Секторот за ЕУ ги вклучува и Телото за управување и ИПАРД Агенцијата во најголема можна мера, за да се избегне какво било потенцијално преклопување помеѓу проектните активности и оваа програма и да се насочи помошта за надополнување на акциите на оваа програма.

д. Комплементарност на ИПАРД помошта со други МФИ и донаторска поддршка

Координацијата помеѓу инструментите за донаторска помош и ИПА се заснова на интеграција на функцијата за координација во рамките на Секретаријатот за европски прашања под раководство на НИПАК. Во исто време, НИПАК е назначен од Владата како одговорен за координација на странската помош.

Што се однесува до МФИ, НАО исто така делува како државен советник во МФ што ја координира употребата на средствата на МФИ.

7. Заклучоци од спроведувањето во 2023 година

Голем број на барања и интерес за инвестиции во рамките на ИПАРД Програмата 2014-2020 година. Бројот на поднесени барања на 9 јавни повици достигна 4.174 (побарана сума 225.908.446 € ЕУ придонес). Бараната сума за поддршка за сите пристигнати барања до сега го надмина расположливиот буџет за програмскиот период 2014-2020 приближно 3,5 пати. Најголем дел од бараните средства (околу 35 милиони евра) се за мерката 7 (во делот на инвестиции во обновливи извори на енергија), каде што стапката на одобрување на барањата е најниска (31%). Во таа насока, Телото за управување со ИПАРД направи измени на мерката 7, во првата измена на Програмата, а Агенцијата ги исклучи инвестициите во обновливи извори на енергија од следните јавни повици во мерката 7.

Релативно бавен процес на одобрување на барањата, кој во зависност од јавниот повик и бројот на поднесени барања траеше помеѓу 4 и 15 месеци (види Табела 21). Недостатокот на персонал во Агенцијата (особено Секторот за одобрување на плаќања) и проблемите при добивање на референтни цени особено за инвестициите кои се посложени и оние кои вклучуваат градежништво се главните причини за бавната обработка на барањата.

Процесот на одобрување на барањата е забрзан по првата измена на Програмата (комплетноста на барањата е задолжителна) и со спроведување на активности за публицитет кои резултираа со подобрен квалитет на барањата. Дополнително, трансформација на процесот на поднесување на барањата од рачно во електронско, беше договорено како соодветно решение за ова прашање. Со цел да се олесни трансферот кон електронска обработка на барањата, Агенцијата добива поддршка од ЕУ преку проектот „Прилагоден софтвер за интегриран административен и контролен систем (IACS)” - EuropeAid/139016/DH/SER/MK. Во опфатот на проектните модули се предвидува да се развијат модули за Секторот за одобрување на проекти (процес на склучување договори), Секторот за теренска контрола (процес на контрола), Секторот за авторизација на плаќања (процес на плаќање) и Телото за управување со ИПАРД (пристап само за читање за целите за следење и известување). Иако проектот е завршен, резултатите од проектот не ги исполнија очекувањата побарани во однос на спроведувањето на Програмата.

Во однос на **преферирање на видови на инвестиции** за набавка на опрема во однос на инвестициите во градежништвото и реконструкцијата, анализите на Телото за управување со ИПАРД укажуваат дека измените во законот за земјоделско земјиште (со кои се дозволува изградба на земјоделски капацитети на земјоделско земјиште без трансформација на земјиштето) и подготовката на Упатството за постапката за изградба на објекти на земјоделско земјиште, минимално се влијаеше на подобрување на состојбата. Толерирањето на дивоградбите, особено во руралните средини, се уште е огромен проблем, што се одразува и во користењето на ИПАРД. Кога ваквата состојба се поклопува со цените на градбите во руралните средини (повисоки за 30-50% од реалните цени поради недостижниот терен и малиот избор на градежни компании) и навиките на локалното население да ги користи сопствените ресурси за градба (човечки и материјални), состојбата е повеќе од очекуваната.

Трендот на **откажување на веќе склучените договори** продолжи и во 2023 година. Според анализите, ваквото откажување на договорите е резултат на светскиот тренд на инфлација и растот на цените на суровините, опремата и услугите. Долгиот временски период потребен за реализација на инвестициите само дополнително ја влошува состојбата, овозможувајќи

поголемо негативно влијание врз реализацијата. Исто така, забележан е непринципиелен пристап/притискање од страна на добавувачите во однос на покачувањето на цените во однос на оние дадени во понудите, иако поминаа само неколку (5-6) месеци од моментот на издавање на понудите до моментот на реализација на понудите.

Доброто познавање и информираноста за можностите што ги нуди ИПАРД Програмата 2014-2020 кај потенцијалните корисници, придонесе за голем број барања. Високото ниво на свесност за можностите што ги нуди Програмата и запознавањето со нејзините критериуми и детали, во голема мера се должи на обемната кампања за публицитет на Програмата што ја спроведува Телото за управување со ИПАРД во соработка со ИПАРД Агенцијата, АПРЗ и други засегнати страни (здруженија на земјоделци, консултанти, претставници од технички тела). Покрај форумите и работилниците, кампањата вклучуваше и средби лице в лице со потенцијалните корисници, пред објавувањето на јавните повици, овозможувајќи им на потенцијалните корисници однапред да добијат сигурни и квалитетни информации за Програмата.

Мерката за техничка помош се покажа како доста корисна за процесот на имплементација. Имено, по бавниот почеток на имплементацијата на оваа мерка во 2017 година, до крајот на 2023 година се реализирани вкупно 27 договори (0,3 мил. € ЕУ придонес), со што се придонесе за подобрена имплементација на Програмата, особено во однос на публицитет на Програмата, како и рационализирање на одредени аспекти од спроведувањето на Програмата.

Координацијата меѓу ИПАРД структурите може да се подобри, особено во однос на размената на податоци помеѓу ИПАРД Агенцијата и Телото за управување со ИПАРД, неопходни за целите на следење и евалуација. Предвиденото воспоставување систем за електронска обработка на барањата во Агенцијата ќе предизвика подобрување на процесот на размена на податоци, следење и евалуација и известување, имајќи предвид дека ќе им овозможи на други ИПАРД структури пристап само за читање до системот на Агенцијата.

ПРИЛОГ 1:

Табели со показатели за следење и евалуација на ИПАРД Програмата 2014-2020

Состојба: 31.12.2023